

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11837

KURTSE DERTSEYLUNGEN

Gershon Shofman

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

גרשון שאַפּמאַן

*

קליינע דערציילונגען

יידיש: יוסף פאלק ז"ל

דאָס בוך איז אַרויסגעגעבן מיט דער הילף פון קאַרפּמאַן-פּאַנד
אין אַנדענק פון שמואל און דאָראַ קאַרפּמאַן ע"ה
(לאַס-אַנזשעלעס)

This book was published through the Karpman Fund
In memory of Samuel and Dora Karpman
(Los Angeles)

גרשון שאפמאן

קורצע אנד צייטלונגען

פארלאג
י. ל. פרץ
ישראל

4

GERSHON, SHOFFMAN
KLEJNE DERCEJLUNGEN
(SHORT STORIES)

גרשון שאַפּמאַן / קליינע דערציילונגען

I. L. Peretz Publishing House,
Tel-Aviv, 31 Allenby St.

פאַרלאַג י. ל. פּרעץ, תּל־אָבֿיב, רח' אלנבי 31

©

נדפס בישראל תשל

Printed in Israel 1970

1150723

נדפס בקואופרטיב עובדי הדפוס הכללי בע"מ, תל־אבֿיב

מיט טיפער פארערונג טראַגט צו דער י. ל. פרץ-פארלאַג דאָס
דאָזיקע בוך דעם זקן פון דער העברעישער ליטעראַטור גרשון
שאַפּמאַן — צו זיין ווערן אַ בן-תשעים.

דער יידישער לייענער אין לאַנד און אין אויסלאַנד וועט איצט האָבן
אַ מעגלעכקייט ווידעראַמאַל זיך צו באַקענען מיט די איינציק-
אַרטיקע שאַפּונגען פון דעם קינסטלער און מייסטער פון דער
קורצער דערציילונג גרשון שאַפּמאַן — מיט זיין רעאַליזם און
ליריק, מיט זיין פּילאַזאַמישן באַנעם און מיט דער געשליפּנקייט
פון זיין וואָרט — — —

אַט דעם אָפקלייב דערציילונגען באַגלייטן מיר מיט האַרציקע
ברכות פאַר דער שעפּערישער קינסטלער-געשטאַלט גרשון שאַפּמאַן.

1

די צוויי הענער

אין דער צייט וואָס דער הויכער און געמיטלעכער זיידע מיינער האָט געקנעלט מיט זיינע קליינע תלמידים, פלעגט מיין נידעריקע און פאַרביי-טערטע באַבע שטריקן זאַקן און וואַלענע הענטשקעס פאַר די פויערים פון די נאַענטע דערפער. דער פעדעם-קנויל האָט זיך געקוילערט אויפן דיל און איז געווען ווי אַ מויז פאַר אונדזער גרויער קאַץ, וועלכע האָט אים גאַנצע טעג נישט אָפּגעלאָזט.

דער באַבעס אַרבעטס-געבערס פלעגן אין ווינטער-טעג צו אונדז קומען אין שטוב אַריין און אַריינברענגען אין „חדר“ אַ פראַסט-פאַרע, אַ סקריפען פון „לאַפטיעס“ און אַ ריח פון קאַזשוכעס.

— די „פאַנטשאַכעס“ (זאַקן) זענען פאַרטיק?

די הענטשקעס האָט דער פויער זייער באַדאַכטיקט אויסגעפרוווט, אין זיי אַריינגעשטעקט זיין גראַבע האַנט און בודק געווען און געטאַפט צווישן די פינגער. אין די מערסטע פאַלן איז געווען קענטיק, אַז ער האָט הנאה פון דער מלאכה.

ווי באַצאַלונג פלעגן זיי ברענגען פאַסאַליעס, אַרבעס, גרויפן און דאָס גלייכן, אַבער איין מאָל האָט אַ פויער געבראַכט צוויי הענער, וואָס אַזעלכע גרויסע און שיינע האָבן מיר נאָך נישט געהאַט, איינעם אַ ווייסן און דעם צווייטן אַ שוואַרצן. דער וויסער איז געווען אַ ביסל העכער פונעם אַנדערן, אַבער דעם שוואַרצנס רוקן איז געווען ברייטער פון דעם וויסנס און באַשטעקט מיט שיינע, קלייניקע פעדערלעך פון פייער-קאַליר. דער וויסער האָט זיך באַלד דערפילט ווי ביי זיך אין דער היים, האָט מיט אַפעטיט געפיקט די ברעקעלעך, וועלכע מען האָט אים צוגע-וואָרפן און אַנגעהויבן אַפט צו קרייען. דאָס זענען געווען קרייען שריי-ערישע, אַבער קורצע און נישט-מעלאַדישע. נישט אַזוי דער שוואַרצער. דער האָט אַרומגעבלאַנדזשעט אַהין און אַהער מיט נישט-זיכערע טריט, באַקוקט, שליסנדיק איין אייגל, דאָס נייע אַרט זיינס און זיך אָפּגעטראָגן אין אַ ווינקל אַריין. דאָס קול זיינס האָט ער נישט געלאָזט הערן אַפילו איין מאָל.

— פאר וואס קרייעט נישט דער שווארצער? — האב איך געפרעגט מיין זידן, וועלכער איז געשטאנען און זיך צוגעקוקט ווי איך באטראכט ביידע עופות.

— ער וועט קרייען, ער וועט קרייען! — האט דער זידע געענט-פערט און אין זיין פנים האב איך דערקענט, אז דער שווארצער איז אים בילכער ווי דער ווייסער.

אין דעם טאג איז דאס לערנען אינעם חדר געשטערט געווארן. דער ווייסער האן איז געשפרונגען און רגעווייז ארויף אויף די בעטן, אויפן טיש, געפאכעט מיט די פליגלען און יעדע רגע אויסגעשטרעקט דעם האלדז צו קרייען. מיט זיין אפטן און הילכיקן קרייען האט ער דעם זידן אזוי דערצאָרנט, אז בעתן קריי האט ער אים דערלאָנגט מיט דער יאר-מלקע זיינער איבערן רוקן. דער קריי האט אין דער מיטן זיך אויס-געבלאָזט מיט אַ קוויטש.

אז עס איז פינצטער געוואָרן האט מען ביידע הענער אַריינגעלאָזט אין קורניק, וואָס איז הינטערן אויוון. איצט האט דער ווייסער שוין אויך געשוויגן. אין עטלעכע שעה אַרום זענען געקומען די עלטערע שוועסטערן פון די חדריינגלעך, זיי אַהיים צו פירן. דורך די פענצטער האט מען געזען אַנקומען די לייכטנדיקע לאַמטערנס איינער נאָך דער אַנדערער.

ביז צו אַ שפעטער שעה איז מיין זידע, ווי זיין שטייגער איז יעדע נאַכט, נאָך געזעסן איבערן „משניות“ און האט שטיל געצויגן זיין ווונ-דערלעכע מעלאָדיע, וועלכע האט מיך לאַנגזאַם איינגעשלעפערט אויף מיין געלעגער, אויפן טאַפּטשאַן.

ווען כ'האָב זיך אויפגעוועקט איז שוין געווען פינצטער אין שטוב. וויסקייט פונעם שניי האט אַריינגעקוקט פון דרויסן דורך די פּראַסט-באַלאַדענע פענצטער. אין איינעם פון די נאָענטע צו מיר ווינקלען האָבן מיין געשאַרקעט און איך האָב גענומען קלאָפן מיט דער האַנט אין דער וואַנט פונעם טאַפּטשאַן, כדי זיי אַפּצושרעקן און איינצושטילן.

— שרעק זיך נישט! — האט מיך דער זידע פון זיין שלאָף-צימער באַרויקט — זיי וועלן דיר גאַרנישט טאָן.

די באַבע האט זיך באַקלאָגט פונעם בעט אַרויס :

קורצע דער ציילונגען

— די קאץ שלאָפֿט. אַ גאַנצן טאָג לאַזט זי נישט אָפּ דעם קנױל פֿאַדעם און אַצינד, ווי זי וואַלט נישט זיין.
פון דרויסן האָט זיך געלאָזט הערן דאָס בילן פון אונדזער שכנס, דעם פויער טרושקאָס הונט; אים, אָט דעם געשפרענקלטן הונט, האָט באַלד געענטפערט טימאַכס געלער הונט און נאָך זיי האָבן זיך אויפגע- כאַפֿט אַלע אַנדערע הינט פון דער גאַס, דער לאַנגער „גויישער“ גאַס, וואָס ציט זיך שיף אַראָפּ ביז העט צום טיך. אָט זענען זיי אויף אַ רגע שטיל געוואָרן, אָבער פּלוצלינג זענען זיי אַלע מיט אַ מאַל אַרויס נאָך שטאַרקער.
— אַ וואַלף דרייט זיך דאָ אַרום — האָט דער זידע משער געווען. דאָס בילן האָט גענומען שוואַכער, זעלטענער ווערן ביז עס איז אַנט- שוויגן געוואָרן. שטיל. פונעם פאַרצימער, דאָרט וווּ עס שטייען די צוויי פעסער וואַסער, האָט פּלוצלינג אַפּגעהילכט ווי אַ שאַס.
— ווידער געפּלאַצט אַ רייף! — האָט די באַבע געזיפּצט — איצ- טערט וועט דאָס ביסל וואַסער אין גאַנצן אויסרינען!
— דער זידע האָט זי געשטראַפּט:
— כ׳האַב דיר וויפּל מאַל געזאָגט: רוף דעם באַנדער, אָז ער זאָל צונויפּציען די פעסער!
די נאַכט האָט זיך געצויגן, געצויגן. די באַבע האָט איינגעדערעמלט. אויף דער געלער, נישט געקאַלכטער וואַנט האָט זיך באַוויזן אַ ליכט- פּלעק אין דער פאַרעם פון אַ פענצטער-טייל: אין טימאַכס הויז אַנטקעגן איבער האָט מען אַנגעצונדן פייער. דאָרט זענען זיי אויפגעשטאַנען, צו שטויסן פענצאַק.
און גאָר פּלוצלינג פון ערגעץ-וווּ פון דער טיף — אַ מין מאַדנע פּאַכען פון פּליגלען, נאָר נאָך איידער דאָס האָט באַוויזן מיך ריכטיק איבערזושרעקן, איז עס מיר באַלד פאַרענטפערט געוואָרן דורך אַ קריי פונעם האָז, וואָס האָט זיך דערנאָך דערהערט פונעם קורניק אַרויס. דאָס איז געווען אַ לאַנגער זייער מעלאָדישער קריי מיט דער באַטאַנגונג פון אַלע זיינע וויברירונגען און זיגזאַגן; דערנאָך האָט זיך נאַכגעשלעפּט אַן אַפּשטאַרבנדיק קוקעריקען פון עקסטאַז.

— האסט געהערט? — האט מיך דער זיידע געפרעגט פון זיין שלאף-חדר ארויס — דאס האט געקרייעט דער שווארצער.

20.4.56

דאָס ערשטע דאָרף

דער קרעטשמער פונעם ערשטן דאָרף האָט געהייסן מרדכי און ער האָט געהאַט צוויי זין, משה און יענקל, און צוויי טעכטער, באַשע און פריידע. דער יינגערער ברודער, יענקל, איז געווען אַ פוילער, מיט אַן אייביקן שמייכל אויפן פנים, וועלכער „האַט גאַרנישט געוואָלט טאָן“, אָבער דער עלטערער ברודער, משה, איז געווען אַ פלייסיקער, אַן אָנפירער מיט דער ווירטשאַפּט, און ער האָט עס היינט געוואָלט ברענגען דעם לערער פאַר זיינע שוועסטערן צום קומענדיקן זומער — „זמן“.

וואָס פאַר אַ לערער וועט דאָס זיין? — האָבן די צוויי מיידלעך געוואָלט טרעפן און אַרויסגעקוקט דורך די פענצטער. און אַט פאַרנאַכט האָט מען געברענגט דעם לערער. אַ יינגיטשקער, כמעט נאָך אַ יינגל! ווייס, צאַרט ווי אַ מיידל. אַ קליין פעקעלע אונטער דער פאַכווע, ביכלעך. די מיידלעך האָבן געלערנט מיט חשק, פליסיק, ווייל ביידע האָבן זיי שטילערהייט ליב געהאַט דאָס לערערל. זיי האָבן געלערנט ביי איין עק טיש. ביי דעם אַנדערן עק טיש איז געזעסן עמעצער פון די פויערים פונעם דאָרף. אָדער עס איז געזעסן טאַמאַס, וואָס איז ערשט נישט לאַנג צוריקגעקומען פונעם מיליטער און האָט אַנטקעגן דעם באַוועגלעכ, קליינינעם שפיגל מיט די נעגל אָפּגעראַמט פרישטיקלעך פונעם פּרצוף (ער האָט עס געטאָן מיט אַ סך מייסטערשאַפּט); אָדער עס איז געזעסן דער קאַרליק וואַסיל און האָט געזידלט און געלעסטערט הינטער די אויגן די שקצים דערפאַר, וואָס זיי האָבן נעכטן ביינאַכט פאַרטשעפעט זיין טאַכטער אויפן „נאַצלעג“ אין פעלד:

— האָבן זיי דען... (דאָ קומט אַ זייער פּאָפּולער וואָרט אין רוסלאַנד) נישט געזען?...

קורצע דער ציילונגען

דער לערער מיט די שילערינס האָבן זיך פאַררויטלט און זיך אויס-געמיטן מיט די בליקן. וואָרום דעמאָלט איז נאָך געווען די צייט פון רויט ווערן, שעמעוודיקייט און קרעפטיקער צניעות. מיטן גאַנצן יוגנט-פלאַקער איז עס קיין מאָל נישט דערגאַנגען ווייטער ווי ציטערנדיקע באַרירונגען. בשעת דעם שפּאַציר אין דער פינצטער מיט באַשען אַליין אָדער מיט פריידען אַליין. דער פּלאַץ פאַר אַזאַ ליבע-זיץ איז געווען זייער באַ-שרענקט, ביים ברעג וואַלד, וואָרום פון איין זייט האָט געשראַקן דער געדיכטער וואַלד און פון דער אַנדערער זייט די פיינטלעכקייט פון די פאַרבייגייערס.

טייל מאָל האָבן זיי זאַלבעדריט גענעכטיקט אין דער סטאַדאַלע אויף אַ הויפּן היי, אין די מלבושים, ענג לעבן אַנאַנד און ער, דער לערער, אין דער מיטן. דאָן איז קלאָר געווען, אַז אים ציט עס צו דער יינגערער, שלאַנקער פריידע לגבי דער דיקלעכער באַשע, ווייל ער האָט זיך גע-ווענדט צו יענער און זיך געטוליעט נאָר צו איר, נאָר צו איר, כאַטש עס איז אים שווער געווען אַזוי אַרום מצער צו זיין איר עלטערער שוועסטער. שיכורע פון היי זענען זיי אין דער פרי אַרויס פון דער סטאַדאַלע און, כמעט פאַלנדיק, זענען זיי געגאַנגען אין שטוב אַריין. דאָרט האָבן אויף זיי געוואָרט קאַרטאַפּליעס מיט זויער-מילך. דאָס לערערל האָט מיט-געהאַלפּן אין דער ווירטשאַפּט, געהאַלפּן איינשפּאַנען די פּערד און זיך אויך געלערנט רייטן. דאָס איינע פּערד, דאָס ערגערע, מאַגערע, האָט מיטן רוקן געשניטן צווישן די פיס ווי מיט אַ מעסער, אַבער דאָס אַנדערע פּערד, דאָס בעסערע, פּעטע, מיטן גלאַנציקן הינטן, איז באַקוועם און אַ הענוג צום רייטן.

אין די שבתים איז מען געגאַנגען דאווענען אין גוט אַריין, צוויי וויאַרסט ווייט. אין מיטן וועג איז געווען אַ קוזשניע און אַן אַלטער קאַוואַל האָט אין איר געאַרבעט. דאָרטן אינעם גוט, אינעם שיינעם פּאַלאַץ, איז געווען אַ געהויבענע לופט, אַ השכלה-לופט, און אויפן טיש איז דאָרט תמיד געלעגן דאָס גרויסע רוסיש-העברעיִשע ווערטער-בוך פון יהושע שטיינבערג אין אַ פּרעכטיקן איינבינד, נאָך ניי און דופטיק, וואָס בלע-טערנדיק אין אים איז געוואַקסן דאָס האַרץ...

אין סוף זומער איז דאָס גוטע פּערד פּלוצלינג קראַנק געוואָרן. אַלע רפואות האָבן נישט געהאַלפּן. עס האָט אין שטאַל אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ, געפילט זיך סוף און דער גאַנצער וועלטס טרויער האָט אַרויסגע-קוקט פון זיינע פינצטערע אויגן. עס האָט נישט לאַנג געדויערט און עס איז געלעגן אויף אַ זייט אָן לעבן.

פון ערגעץ וווּ האָט זיך געיאָוועט אַ פּויער, וואָס ביז איצט האָט מען אים דאָ נאָך קיין מאָל נישט געזען. אַ פּויער מיט אַ פּרצוף ווי אַ קאַר-טאַפּל, וואָס איז געוואָקסן אין קעלער. ער איז געווען אַ פּעל-שינדער. ביי נאַכט אין מיטן פּעלד האָט ער עס אָפּגעשוּנדן די פּעל פּונעם פּערד, ער האָט געבוקט זיך און געשיילט, געבוקט זיך און געשיילט. — אין דער פינצטער, אין דער ראָסע, אין דער שטילקייט, אין דעם שטעכן פון די קאַמאַרעס.

און אין איינעם אַ טאָג פאַר ראש-השנה האָט דער עלטערער זון, משה, אינעם וואָגן, געשפּאַנט מיטן געבליבענעם שלעכטן פּערד, צוריק-געפירט דעם לערער אַהין, פון וואָנען ער האָט אים געברענגט. אַ טרויער-ריקע, פאַריתומטע איז פּריידע אַריין אין שטאַל אַריין, צו מעלקן די קי, און באַשע, אויך זי אַ פאַרביטערטע, לייכט ציטערנדיקע פון קעלט, האָט זיך מיט געווען און איז אַרויף אויפן פּיעקעלעק, באַלד נאָך איר איז אויך אַרויף איר ברודער יענקל, דער צוריקגעזעצטער, פּוילער, וואָס ״וויל גאַרנישט טאָן״. ער איז אַרויף — און באַשע איז אַראָפּ... אַזוי איז עס געווען אינעם ערשטן דאַרף.

22.6.56

לעמבערג 1905

ווען נישט באַקוּס, דער רעסטאָראַטאָר אינעם באַזשינאַ-געסל, וועלכער האָט ליב געהאַט שפּאַסן און געלעכטער, וואָלטן די רוסישע עמיגראַנטן, וואָס די פּאַגראַם-כוואַליע פון יאָר 1905 האָט זיי אַהער פאַר-טראָגן, דאָ בכלל נישט געקאַנט עקזיסטירן. אַ דאַנק זיך ליצנות און

קורצע דער ציילונגען

„ליכטיקייט“ האבן זיי געשמעיעט צו עסן אויף באַרג — און ער האָט פאַרציכנט די חובות מיט קרייד אויפן ביישטידל.

אין זיין גרויסן הונגער עסט דערווייל דער יונגער עמיגראַנט, נישט וויסנדיק ווי אַזוי ער וועט דערנאָך די זאָך דערליידיקן. צו זיין גליק דערפילט ער פלוצלינג אַ קיצל מיט אַ שטרוי הינטער זיין אויער און ער ווייסט שוין, אַז דאָס האָט געטאָן באַקכוס אַליין, וואָס קאַכט זיך אין אַט אַ די שטיפערייען און איז אַ מייסטער אויף צו מאַכן זיך טאַמעוואַטע, ווי נישט ער איז עס, ווי איינער וואָס ווייסט פון גאַרנישט. דאָס איז דעם פליט מיט דער ליידיקער קעשענע בייגעשטאַנען, זיך אַרויסצודרייען פון דער צרה און עס איז אים שוין נישט שווער געווען, צו בעטן „קרעדיט“ אַז אַנדערער ליכטיקער פונקט — מכוח לאַזשירן — איז געווען פעסיטע, אַ יונג, פריש און לוסטיק ווייבל, וואָס כאַטש איר דירה איז געווען קליין און ענג, כמעט ד' על ד', פלעגט זי פאַרדינגען 2-3 סאַפעס צו יונגע לאַקאַטאָרן. איר מאַן, אַ מאַשיניסט אין אַ דרוקעריי, איז געווען אַ קרענקלעכער און פיל עלטערער פון איר. זי פלעגט אַפט דערציילן וועגן איר הויז-אייגנטימער, אַ גרויסן עושר, וועלכער איז ערשט נישט לאַנג געשטאַרבן פון אַ קרעבס, ווי שווער ס'איז אים געווען דער אַפשייד פון איר, זאָגנדיק: „ווי אַזוי וועל איך קענען שטאַרבן און זיך אי-בערלאָזן!...“

ס'האַרץ מיינט לאַזט מיך נישט, זי פיל צו באַרעדן, אַט אַ די גוטע פרוי, און אַנטפלעקן זאַכן, וואָס ס'איז בעסער זיי צו פאַרשווייגן. זאַל-זשע דער פאַרהאַנג אַרונטערפאַלן איבער די דאָזיקע אַלע דראַמעס און טראַגעדיעס, וואָס האָבן זיך דאָ שטילערהייט אַפגעשפילט צווישן די צוויי-דריי לאַקאַטאָרן, בפרט איז די טעג פונעם וואַל-קאַמף צום עסטריי-כישן פאַרלאַמענט, צווישן דעם ציוניסטישן קאַנדידאַט שטאַנד און זיין קעגנער, דעם קאַנדידאַט פון דער ס.ד. דיאַמאַנט, — ווען איר מאַן איז געווען פאַרנומען אין דער דרוקעריי נאַכט-ביי-נאַכט ביז צום ליכטיקן מאַרגן, דרוקנדיק די ריזיקע פראַפּאָגאַנדע-אַפישן.

אַרום איז געווען אַן ענגעניש פון שכנים און שכנטעס, טיר-ביי-טיר. לויערן, אונטערהאַרכן, שפּיאַנירן און סודן-זיך. דאָס זענען דאָך די פאַר-

שידענע האַרעפּאַשניקעס, שוסטערס, שניידערס, קצבים, בעקערס אאז"וו, וועלכע האָבן ליב געהאַט אין די אַזונטן צו באַזוכן די „בראָדער זינגערס“ און אַמוזירן זיך איבער זייערע לידלעך מיט די אַנצוהערענישן אויף דיס־קרעטע זאַכן, מיטן לידל „יידל מיטן פידל“ אויבן־אַן. מ'קען גאַרנישט באַשרייבן די באַגייסטערונג און דעם בייפאַל־שטורעם, וואָס האָט אַרום־גענומען דאָס דאָזיקע גאַנצע פּובליקום, מענער ווי פּרויען, ווען די באַ־רימטע פּאַלקס־זינגערין פּעפי ליטמאַן האָט זיך צעלאָזט מיט איר זיסן קול ביים רעקאָרד:

קיין סטרונע פלאצט ביי אים

קיין מאָל — —

דער קאַמף

ער איז שוין אַ פינף־און־זיבעציקער און האַלט זיך נאָך גוט. אַחוץ עטלעכע לייכטע מיחושן איז אַלץ ווי ס'דאַרף צו זיין. דער סוף, דאָכט זיך, איז נאָך זייער ווייט.

געמיטלעך גייט ער זיך אין גאַס און קלאַפט מיט זיין שטעקן אויף די שטיינער, ווי וועלנדיק אַזוי שטאַרקער פילן זיין קיום. צו מאַל פילט ער זיך אַפילו שולדיק, ס'דאַכט זיך אים, אַז ער געניסט פונעם ליכט און דער לופט מערער ווי ס'קומט אים. ווי איינער וואָס בלייבט אין קינאַ צום צווייטן סעאַנס, כאַטש זיין בילעט איז אומגילטיק געוואָרן נאָך דער ערשטער פאַרשטעלונג.

פון דעסטוועגן סימנים, וואָס זאָגן וועגן זיין אַלטקייט, זענען אין אים פאַרט קענטיק. אַט דאָס וואָס ס'איז געווען נעכטן־אייערנעכטן איז ער נוטה צו פאַרגעסן, אָבער דאָס וואָס ס'איז מיט אים פאַרגעקומען לאַנג־לאַנג שווימט אים אַרויף אויפן זכרון מיט אַ באַזונדערער שאַרפקייט. די דאָזיקע אַלט־אַלטע זאַכן באַדריקן אים זייער. אַזוי גייט ער אין גאַס און בייזערט זיך אויפן קול אין געשפרעך מיט זיך אַליין: „אַזאַ מנווול!“

קורצע דערציילונגען

פארבייגייער מיינען, אז דאס בייזערט ער זיך אויף עמעצן, וואס ער האט ערשט-נאר-וואס געהאט מיט אים צו טאן, און ווייסן נישט, אז דאס מיינט ער א קעגנער פון פאר פופציק אדער זעכציק יאר אויף וועלכן עס וואקסט שוין גראז. יענער האט אים דעמאלט געזאגט אזוי און אזוי... ווען ער וואלט אים איצט דא אנטקעגנגעקומען, — וואלט ער אים געפאטשט!

פלוצלינג האט ער זיך דערמאנט אין זיין אמאליקן שכנס, דעם שוסטערס זונדל, ברוך, יענעם לאבזו מיט די זומער-שפרענקעלעך, וועלכער פלעגט אים פארביטערן דאס לעבן. ער איז דעמאלט אלט געווען צען יאר און אט דער ברוך איז געווען עלטער מיט צוויי יאר און פיל שטארקער פון אים. אויף יעדן שריט האט ער זיך צו אים געטשעפעט און געשלאגן אים — און ס'איז נישט געווען קיין רעטונג.

פון דעמאלט זענען שוין פארביי א פינף-און-זעכציק יאר — און דאס יינגל, דער לאבזו, שטייט איצט ממש פאר זיינע אויגן... אט איז ער! אויפן טראטואר, דא אין דער פארשטאט, שטייט ער מיט זיין זומער-געשפרענקלטן פרצוף ווי א ביז באגעגעניש פאר יעדן פארבייגייענדיקן יינגל. ער פאר-שווינט קיינעם נישט. קענטיק, אז די יינגלעך קענען אים און מיידן אים אויס, נישט צו קומען אין א קאמף מיט אים. אויף איין שול-יינגל, וועל-כער איז אנונגסלאז פארבייגעגאנגען מיט זיין ביכער-טאש, איז ער אג-געפאלן אן א פארוואס, אראפגעריסן פון אים דאס היטל פונעם קאפ און אים אנידערגעווארפן אויף דר'ערד.

דער אלטער איז געווארן צארנדיק. אבער טאקע וואס צארנדיק הייסט...

— פארוואס שלאגסטו אים? באנדיט!

— וואס ארט עס דיך, אלטער? ער איז דיין זון?

און ער האט דערלייגט נאך עפעס א ווארט.

— וואס האסטו געזאגט, הא? איך וועל דיר...

און ער האט איבער אים אויפגעהויבן זיין שטעקן.

ס'האט זיך צעפלאקערט א קאמף אויף לעבן און טויט. דאס יינגל האט אנגעכאפט דעם שטעקן ביים עק און גענומען שלעפן זיין שווא, שלעפן און ווארפן אהין און אהער און אויך קאפען אים מיט די פיס.

פאַרבייגייער האָבן זיך אַריינגעמישט, מיט מי זיי צעשיידט און דעם אַלטן, זעענדיק, אַז די כוחות לאָזן זיך אים אויס — אַוועקגעפירט אין זיין וועג. סאַפענדיק שווער, די האַנט אויפן האַרצן, האַט ער זיך נאַכגע-שלעפט נאָך די אונטערפירער און געשעפטשעט: „אַזאַ באַנדיט, אַזאַ באַנדיט!“...

דעמאָלט האַט ער אים נישט געקאַנט בייקומען, ווייל ער איז געווען קליין און איצט — ווייל ער איז אַלט.

20.3.59

איין האָרן

(פון אַמאָליקע יאָרן)

טאַג-טעגלעך פאַר נאַכט, אַז די טשערעדע איז צוריקגעקומען פון דער פאַשע, איז פון איר מיטן אַריבערגעוואַקסן דעם שטאַט-„גאַלאַווע“ אַנדדעי טיט'ס ברוינע, ראַסיקע קו מיטן איינציקן האָרן (דער צווייטער האָרן האַט זיך אוודאי אָפגעבראַכן ביי עפעס אַ צונאַמענשטויס). זי איז געווען העכער פון די אַנדערע קי. איר פעל האַט געגלאַנצט אינעם שיין פון זון-אונטערגאַנג און דער פעלער אירער האַט איר נאָך צוגעגעבן אַ באַזונדערע פראַכט. פאַרגאַפט האַב איך איר נאַכגעקוקט ביז זי איז פאַרשווונדן פון מיינע אויגן. שפעטער, אַז איך בין אין חדר דערגאַנגען צו דניאַליס ווונדערלעכע וויזיעס און כ'האַב זיך פאַרטראַכט וועגן יענעם „קרן אחת“, וואָס איז אויסגעוואַקסן „עד צבא השמים ותפל ארצה מן הכוכבים“ א״וו, האַב איך אים געזען אין דער געשטאַלט פונעם האָרן פון טיט'ס קו — און דער כבוד פון דער שיינער, אַדעליקער קו איז אין מיינע אויגן נאָך מער געשטיגן.

און ווי בין איך אין אַ נאָך שפעטערער צייט פאַרחידושט געוואָרן, אַז כ'האַב ביי מענדעלען אויך געפונען: „אַ קו מיט איין האָרן“. כל רע לאַ אַנס לוי!

א מלחמה

— בלוט גיסט זיך אין די גאסן!...

אזוי האָט אין אַ „שמחת־תורה“־מיטאָג אונדזער שכנטע יודאָשאַ אַרויסגעליאַרמעוועט די בני־בית אונדזערע, דערשראָקענע, אין גאָס אַרײַן. זלמן־יודל און זלאַטע־גאַלדעס זײַן, געניטע שלעגערס, וועלכע האָבן אין בית־המדרש תמיד געפירט קריגערייען און שלעגערײען מיט די רײכע בעלי־בתים צוליב „עליות“ און פלעצער בײַ דער מזרח־וואַנט (דער ערשטער „קלאַסנקאַמף“!), האָבן איצטערט, אין שמחת־תורה, זײענדיק בגילופין, זיך אזוי צעבושעוועט, אַז דער קאַמף האָט זיך פאַרשפּרייט און איז אַריבער אין גאָס אַרײַן, קולות און געשרײען, אַ גרויסע מהומה און די פּױסטן אַרבעטן.

אַט זענען דער שניידער חיים זלאַטע־גאַלדעס און מענדל דער שענ־קער, ביידע אַ יאַר דרייסיק אַלט און פון אײַן וווקס. מיט דער לינקער האַנט האַלטן זײ אײנאַנדער באַם לאַץ און מיט דער רעכטער האַנט טײלן זײ זיך אויס שווערע קלעפּ. אײנער נאָך דעם אַנדערן טון זײ דאָס, ווי זײ וואַלטן עס פריער אזוי אָפּגעמאַכט. מיר אַ קלאַפּ, דיר אַ קלאַפּ. מיט ישוב־הדעת — נישט צו רירן דעם קאַפּ, די אויגן. אזוי האָט מען זיך אַמאָל געשלאָגן בײַ יידן, פון מעסערס און רע־וואַלווערס — קײן שפור!

4.9.59

פסח אַמאָל בײַ יידן

ס'גאַנצע יאַר, ס'גאַנצע יאַר האָב איך געוואַרט אויפן פסח. וואָרום דאָ איז געווען אַלץ אין אײנעם: דער פּרילינג, דאָס שמעלצן פון די שנייען, די פאַרפלייצונגען, די שמעקענדיקע לײמענע און הילצערנע כלים — און דער עיקר די כּוסות, די כּוסות!

די מצות האָבן זיך געבראַכן, ווען מ'האַט זײ געטראָגן פּעקווייז פּונעם בעקער, אין דער אײגענער צײט וואָס איבערן טײך האָט זיך אײנגע־

בראָכן דאָס אייז. דאָס פּרילינגדיקע קרייען פון די הענער האָט זיך צע-
גאַסן אין איינעם מיט די קריעס אין די ראָוועס.

פּסח און פּרילינג און קינדהייט.

יאָ, אויפן פּסח מיט זיינע צוויי „סדרים“ האָב איך אַרויסגעקוקט
מיט אומגעדולד דאָס גאַנצע יאָר. איצטערט שטעלט אייך פאַר די גרויסע
טראַגעדיע ווען ס'האַט זיך געטראָפן, אַז איך, אַ מידער פון פּיל גליק
און פון דער שפּע פון איינדרוקן און פונעם שטויסן די מצות מיטן שווערן
שטויסער אין דער גרויסער הילצערנער „סטופּע“, בין אַנטשלאָפן געוואָרן
אויפן טאַפּטשאַן נאָענט צום „סדר“ און כ'האַב זיך אויפגעכאַפּט ערשט אינעם
אַנדערן פּרימאַרגן! („פאַרשלאָפן דעם סדר“!).

ערב פּסח! אַט דער מאַדנער און זיסער טומל: דער ריח פונעם
קאַלעך, דער גווישער קאַלעכער, וואָס ווייסט די ווענט און די סטעליע, דער
תּוהו ובוהו, — און אין מיטן פון דעם אַלעמען מאָפּוס „אַשמת שומרון“,
וואָס מיין עלטערער ברודער, משה, וועלכער איז צוריקגעקומען פון זיין
„קאַנדיציע“, האָט נאָר-וואָס געברענגט פון דער ביבליאָטעק.

דער רוים אין שטוב האָט אויסגעליידיקט דאָס מעבל, וואָס מ'האַט
אַרויסגעטראָגן אין דרויסן אַרויס, כדי צו שייערן און כשרן זיי — און
ווי זיס בין איך ביינאַכט געשלאָפן אויפן פּאַל, אויפן שטרוי-געלעגער,
בעת דאָס לבנה-ליכט איז געלעגן אויף די אָפּגעשייערטע פּוטרניעס פון
די פענצטער.

איך האָב ליב געהאַט אונדזער „הגדה“, די אייגנאַרטיקע, וואָס אַזעלכע
האַב איך נישט געטראָפן אין אַנדערע הייזער — מיט די צוויי פּירושים
פון ביידע זייטן: ר' שניאור-זלמן מלאדיס פּירוש פון רעכטס און דער
פּירוש פון זיין תּלמיד ר' אהרן פון סטאַראַסעליע — לינקס.

און יענער שוידער אין רוקן בשעת איך האָב געעפנט די טיר פאַר
אליהו...
— — —

„...כי אכלו את יעקב ואת נהוה השמו“ — — —
די אַנפירערין מיט דער אַרבעט אין קיך, ווי אַ גרויסע קענערין אויף
באַקן און קאַכן, איז געווען די באַבע. זי האָט דאָן באַקומען אַן אַנדערע
צורה און איר פנים האָט געשטראַלט. אַזוינע „כרעמזלעך“, ווי מיר האָבן

קורצע דער ציילונגען

געגעסן אין די פסחס פון אונדזער קינדהייט, וועלן מיר שוין קיין מאָל נישט עסן, וואָרום דעם סוד פונעם מאַכן זיי האָבן אונדזערע באַבעס מיט זיך מיטגענומען אין זייער קבר אַרײַן.

די פסחדיקע כלים האָט מען אַ גאַנץ יאָר געהיטן אויפן בוידעם, פאַרפאַקט אין היי אין אַ פאַס, ביי דער זייט פונעם קויםען. ערב יום־טוב האָבן מיר זיי אַרונטערגענומען און אין „אסרו חג“ צוריק אַרויפגעטראָגן; אַראָפּנידערנדיק דערנאָך אין איינעם מיט דער באַבען אויף יענער צע־פאַלנדיקער לייטער, צו וועלכער ס'האָט געפּעלט אַ מיטלסטער שטאַפּל, צוריק צו די פּיל־פּיל וואַכעדיקע טעג, פּלעגט זי אַ מאָל צו זיפּצן: „ווער ווייסט, צי אין קומענדיקן פסח וועל איך נאָך לעבן“...

אייגנטלעך האָט זי נישט געבעטן, סתם מאַרײַך ימים צו זיין, נייערט צו דערלעבן דעם קומענדיקן פסח און נישט מער. דער דאָזיקער באַשיי־דענער ווונטש האָט זיך איר טאַקע במשך עטלעכע יאָרן דערפּילט, ביז... ביז ס'איז געקומען אַ נייער פסח און מיר זענען געזעסן ביים „סדר“ אַן איר...
א

6.4.66

דירעקטאָר וואָלף

ווי אַ געלט־פעסטונג, וואַרעמקייט און גליק אין מיטן פון אַרעמקייט, דחקות און קעלט, איז די פּראַכטיקע „שטייערישע באַנק“ געשטאַנען אויף דער הויפּט־גאַס פון דער שטאָט ג. פאַרהאַרעוועט און פאַרשמייט, מיט אַפּגרונט־שרעקן אין זייערע אויגן, זענען די מענטשן אַדורך גע־גאַנגען אויף דעם פון רעגנס און שנייען פייכטן טראַטואַר פאַרביי דעם פעסטן בנין, וועלכער האָט דורך די פאַרקראַטעוועטע פענצטער צו דער גאַס מאַניפעסטירט מיט גייע באַנקנאַטן פון פרעמדער וואַלוטע און גרויסע גאַלד־מטבעות. אינעווייניק אין באַנק, אינעם הויכן, רחבותדיקן רוים, האָבן די פּנימער פון די באַאַמטע געבלישטשעט — זאַטע, צופּרידענע, זאָרגלאָזע. אַן אַנגענעמע וואַרעמקייט האָט דיך דאָ אַרומגענומען, ארייַן

קומענדיק פונעם קאלטן דרויסן, א וואַרעמקייט, וואָס שפּאַרט, דאַכט זיך, נישט פון דער צענטראַל-באַהייצונג, נייערט פון די סייפס, די פולע און אַנגעפראַפטע קאַסעס.

אינעם הינטערשטן אָפטייל, זיצט זיך אין זיין באַזונדערן חדר דער דירעקטאָר וואַלף, דער איינציקער ייד אינעם דאָזיקן פינאַנס-אינסטיטוט, וועמענס אַלע אייגנטימערס זענען קריסטן. נאָר אַ דאַנק זיין פאַכקענטעניש האָט ער דערגרייכט אַט די מדרגה. ער איז מייסטנס באַשעפטיקט מיט רעדן טעלעפּאָניש וועגן וואַלוטע, דעוויזן אַאָוו. גלייכצייטיק חתמעט ער זיין נאָמען אויף פאַפירן, וועלכע די באַאַמטע ברענגען צו אים פון רגע צו רגע.

ער האָט באַקומען אַ שם פון אַ גוטהאַרציקן מענטש, מיט אַ יידיש האַרץ, וואָס העלפט די יידישע סוחרים אין זייער נויט און אין דער לעצ-טער האַפענונגסלאַזער מינוט ראַטעוועט ער זיי פון אונטערגאַנג, פאַר-שאַפנדיק זיי אַ הלוואָה פון דער באַנק. נישט אומזיסט זוכן אים אָפּ פאַר-שידענע יידישע געשעפטסלייט נאָך שלאַפּלאַזע נעכט.

— ...איך קאָן נישט — פרוווט דער דירעקטאָר זיך אַרויסצודרייען — איך קאָן נישט, הער זילבערשטיין! וואָס וועל איך טאָן, אַז איר וועט נישט קענען האַלטן אייער וואַרט? איך גלויב אין אייער אַרנטלעכקייט, אָבער אַז איר וועט נישט קענען? קענט איר מיר געבן עפעס ממשות-דיקע גאַראַנטיעס? איר ווייסט דאָך, ווי פאַרזיכטיק מיר יידן דאַרפן זיין אין אַזאַ צייט. איר געדענקט דאָך דאָס עסק וואָס איך האָב אַ מאָל געהאַט מיט דער פירמע פישער?...

אָבער דער סוחר זילבערשטיין איז זיך נישט מייאש. נאָך די אַלע רייד און תחנונים זאָגט ער אַרויס כמעט ווייגענדיק:

— הער דירעקטאָר, איך שטיי פאַרן זעלבסטמאָרד...

אין אויגנבליק ענדערט זיך דעם דירעקטאָר וואַלפּס געזיכטס-אויסדרוק און מיט אַ רחמנותדיקן קוק אין דעם אומגליקלעכנס אויגן אַריין זאָגט ער:

— נו, גוט... אָבער...

און אַט זענען אַנגעקומען די טעג וואָס אויך דער באַדן אונטער דעם דירעקטאָרס פיס האָט גענומען ציטערן — דער רודער פון דער

קורצע דער ציילונגען

מאכט איז פאואָליע אַריבער אין די נאַציס הענט. אפילו דער אינערן-מיניסטער איז שוין אַ נאַצי! דאָס האַרץ האָט זיך שטילערהייט געטוליעט צו דעם שיינעם, אַדעליקן מענטש מיט די גאַלדענע ברילן, צום קאַנצלער קורט שושניג, כל זמן ער, שושניג, איז נאָך אויף זיין אַרט — איז נאָך נישט צום ערגסטן!

ביז ס'איז געקומען יענער ביטער-ביזער טאָג, ווען די נאַצישע בעסטיע האָט זיך אַרויסגעריסן פון איר שטייג מיט איר גאַנצער ווילד-קייט. די שול-לערער האָבן אַליין אַרויסגעשיקט זייערע שילערס און שילערינס אין די גאַסן אַריין — און אָט די האָבן דערפילט זייער שליחות ווי ס'דאַרף צו זיין. מחנותווייז האָבן זיי מאַרשירט און נישט אויפגעהערט צו שרייען: „שושניג וועג, שושניג וועג, שושניג וועג!“ פון צווישן זיי האָט אַרויסגעבליצט אַ צעפלאַמטע, רויט-האַריקע מויד, וואָס אירע לאַקן האָבן ממש געפלאַקערט ווי פייער-צונגען, פייער און פלאַם...

פאַליציי-קייטן האָבן פאַר זיי פאַרצוימט די רעגירונגס-געביידעס, אָבער די פאַליציסטן אַליין האָבן זייערס געטאָן אָפגעלאָזן, צעגערנדיק, אין דער באַנק זענען איצט געזעסן די באַאַמטע אַלע באַפּוצט מיט האַקנ-קרייצן, אַ זאָך וואָס זיי האָבן פריער נישט געוואָגט צו טאָן. אויפגעוועקט-קייט, פרעכהייט, איבערמוט. פאַרשפאַרט אין זיין עקסטרען חדר אין הינ-טערשטן רוים, איז געזעסן דער דירעקטאָר וואָלף און געשפּאַנט געוואָרט אויף ידיעות, וואָס זיין פרוי האָט אים פון מאָל צו מאָל געשיקט פון ערגעץ-וווּ פון דרויסן — טעלעפּאָניש.

פלוצעם האָט ביי אים אַנגעקלאַפט אין טיר, דער באַזיצער פונעם קליידער-געשעפט, דער אַלטער יידישער סוחר שוואַרץ. נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, וואָס ס'טוט זיך אַרום און אַרום, האָט זיך דער באַנקראַטיר-טער סוחר אַדורכגעריסן צו אים דורך אַלע פאַליציי-קייטן און די דע-מאַנסטראַציע-אויפמאַרשן. לויט דער באַקאַנטער געווינהייט, האָט ער זיך גענומען בעטן ביי אים, אָבער דער דירעקטאָר האָט געהערט און נישט געהערט. דאָס מאָל איז ער איבערהויפט נישט געווען געשטימט פאַר אַזוינע זאַכן, זיין האַרץ האָט זייער געציטערט.

דער טעלעפאן האָט געקלונגען און זיין פרוי האָט אים געגעבן צו וויסן: „אַקאַרשט איז אָנגעקומען אין שטאָט אַריין מיליטער פון ווין. נישטאָ קיין צוטרוי צום היגן מיליטער און דער פּאַליציי. די לאַגע איז ערנסט“...

דער סוחר שוואַרץ רעדט צו טויבע אויערן. ס'האָט גענומען טונקל ווערן — און אָט איז ווידער אַ קלונג: „אין דער רגע איז געקומען דער נאַכריכט: „שושניג איז צוריקגעטרעטן“...

בלאָס ווי אַ מת האָט דער דירעקטאָר וואָלף אַוועקגענומען דאָס טרייבל פון זיין אויער. דער סוחר שוואַרץ האָט מיט אַ דערשלאָגענער שטים געזאָגט:

— הער דירעקטאָר, איך האַלט ביים זעלבסטמאָרד...

— איך אויך! — איז געווען דער ענטפער.

17.11.61

די היסטאָריע אַליין

אַ טאָג נאָך דער באַמבאַרדירונג האָבן מיר, איך און מיין פריינד, באַזוכט אין זיין וווינונג דעם אַלטן היסטאָריקער, דעם זקן מופלג. שווער האָבן מיר אַדורכגעמאַכט דעם וועג אין יענעם שלימזלידיקן געסל, צווישן די חורבות פון ביידע זייטן. דאָס הויז, וווּ ער האָט געווינט, איז נישט געטראָפן געוואָרן — דורך אַ נס.

דער מענטש איז אַלט, זייער אַלט, און נאָר מיט זיין פרויס הילף האָט ער אונדז דערקענט. ער האָט אונדז אויפגענומען מיט זיין איי-ביקן זאָג:

— ווען מיינע פריינד קומען מיך באַזוכן, ווייס איך, אז איך לעב נאָך. אַלטע ריחות טראָגן זיך דאָ, צווישן די אָפגעבליאַקעוועטע בילדער און די הויפנס ספרים. שימל פון דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט. אין אונז דוער קינדהייט, אינעם תּחום־המושב, האָבן מיר געפילט די דאָזיקע ריחות אין שטוב פון אַלטע, איינזאַמע אלמנות. יאָ, דער מענטש איז זייער אַלט,

קורצע דערציילונגען

אָט איז זי, די זיקנה, מיט אַלע אירע שרעקנס. עס דאַכט זיך, אַז פון די אַלע פּאַסירונגען פון פאַר צוויי טויזנט יאָר, וואָס וועגן זיי האָט ער געשריבן אין זיינע היסטאָרישע שריפטן, — איז ער אַליין געווען זייער לעבעדיקער עדות.

זיין „יונגע“, זיבעציק־יאָריקע פרוי, אַ פאַרטרוקנטע יידענע, האָט מיט אונדז געשמועסט איבער אים, „אַריבער זיין קאַפּ“, ווי וועגן אַ קינד. — וואָס זאָל איך טאָן — האָט זי זיך באַקלאַגט — אַז ער וויל נישט אַראָפּגיין אין מקלט אַריין. נעכטן, בשעת די „דונערס“, האָב איך אים „געשלעפט“ אין מקלט אַריין, — און ער האָט זיך נישט געלאָזט. וואָס זאָל איך טאָן?!

אַבער דער אַלטער היסטאָריקער איז נאָך נישט אַזאַ „עובר־בטל“. אַבער טאַקע לחלוטין נישט, און דאָס איז זיין „פאַרענטפּערונג“: — קודם כל שעם איך זיך אַריינצוגיין אין מקלט אַריין. איך שעם זיך ממש. איך בין דאָך שוין אַ ניינציקער... און נאָך אַ דאָס: מײן גאַנץ לעבן איז געווען אַוועקגעגעבן דער היסטאָריע; אין וויפל שולן בין איך געווען אַ לערער פון היסטאָריע; איך האָב פאַרעפנטלעכט אַ סך היסטאָריע־ביכער אויף איר חשבון, אויף דער היסטאָריעס חשבון, האָב איך זיך מפרנס געווען „ועכשיו שבאה לידי“, איצט, אַז די היסטאָריע אַליין קומט צו מיר, אויך צו מיר אַליין, — זאָל איך זיך פאַר איר באַ־האַלטן?.... ניין, איך וויל נישט אַראָפּגיין אין מקלט אַריין, איך וועל נישט אַראָפּגיין!..

14.2.62

נעכט אָן שרעק

אין מײן קינד־הייט האָב איך זיך אין די נעכט זייער געשראַקן פאַר גנבים. אין שניי אַרום אונדזער הויז, וואָס איז געשטאַנען אין עק שטאַט, האָט מען יעדן פרימאַרגן דערקענט זייערע טריט. מיר האָבן געציטערט וועגן אונדזער קו אין שטאַל. האָט דאָן אין איינעם פון די ווינטער־אָונטן מאַריאַשאַ די בעקעריז, ביי וועלכער מיר פלעגן נישט איין מאָל נעמען אַ

לעבל ברויט אויף באָרג, צו אונדז געברענגט אַ פּרעמדן פּריער אומבאַ-
קאַנטן יונג און געבעטן, אַז מיר זאָלן אים האַלטן עטלעכע טעג אויף
אונדזער פּיעקעליק.

צוויי מאָל אין טאָג האָט זי אים געברענגט עסן. צוליב דעם שטאַרקן
פּראָסט בין איך צו אים אַרויף אויפן אויוון און דאָרט, אינעם ענגן רוים,
האַבן מיר שווייגנדיק, נאָענט-נאָענט, זיך קעגנזייטיק באַטראַכט. אַ
געזונטער יונג מיט רויטע באַקן, אַ שטראַמענדיקער מיט וואַרעמקייט,
פּרישקייט און כוח, כוח. אַצינד האָב איך געפילט אַ זיכערקייט, ווי נאָך
קיין מאָל נישט און איך בין געשמאַק געשלאָפן. איצט — אין איין רוים
מיט אַט אַ דעם פּעסטן יונג, אדרבא, איצטערט זאָלן זיי קומען! ...

כ'בין דאָן אַלט געווען אַז אַכט יאָר און איך האָב נישט נאָכגעפּאַרשט
ווער דאָס איז אַזוינס, דער מיסטעריעזער גאַסט. ערשט נאָך יאָרן בין איך
געוואָר געוואָרן דעם סוד: מאַריאַשאַ האָט אים ביי אונדז באַהאַלטן. ער איז
געווען אַ געפּערלעכער באַנדיט, איר פּלימעניק, וואָס די פּאַליציי האָט אים
אַרומגעזוכט נאָך אַ דרייטער גנבה — און ווייל זי האָט אים קענטליך ליב
און רחמנות געהאַט אויף אים, איז דאָס געווען אַ געניאַלער איינפאַל
אירער. צו געפּינען פאַר אים אַזאַ באַהעלטעניש, וואָרום וועלכן „שפּיצל“
וועט עס איינפאַלן, אַז מען דאַרף אים זוכן ביי ר' יוסף דעם מלמד אויפן
פּיעקעליק!

אַט אַזוי זענען פאַר מיר אַריבער נעכט אין רו, אַן מורא פאַר גנבים,
נאָר דערפאַר, ווייל איך בין געשלאָפן מיט... אַ גנב.

17.6.60

„וואַרשע איז נישט מאַסקווע“

אַנגעקומען ניסן, איז צווישן די אַנדערע צוגרייטונגען צום פּסח
אויך געווען דאָס שרייבן אַ בריוו אויף „לשון קודש“ קיין מאַסקווע צו
אונדזער רייכן קרוב ברוך ריינין (איך האָב אים נישט געקענט), אַ למדן
און אַ מענטש פון גרויסע געשעפטן, וואָס זענען אונדז נישט געווען

באקאנט, און אינעם בריוו צו בעטן און דערמאנען אים וועגן דער יערלע-
כער אונטערשיצונג פינף רובל, וועלכע ער האט אונדז געהאט באשטימט
צום חג החירות.

מיין באבע, די אלמנה, האט מיך געשיקט אין קראם אריין, צו קויפן
א בייגעלע פאפיר (דאס קויפן, אגב, פון שרייבגעצייג, דאס גלאנציקע
פאפיר, די נייע פעדערס אין פארשידענע צורות אד"גל איז אין מיין
קינדהייט געווען פארבונדן מיט א באזונדערן ציטער: ערשטע פארגעפילן
פונעם שרייבער) — און ביידע זענען מיר דערנאך געגאנגען אין בית
המדרש אריין, צום חדר פון נחום-בערן, וועלכער איז, אחוץ א למדן מופלג,
אויך באקאנט געווען פאר א "ספרא רבא", און געבעטן אים, אז ער
זאל שרייבן דעם בריוו מיט א שיינער, קלארער שריפט. האט דער גרויסער
מלמד, נישט פיל טראכטנדיק, אנגעהויבן שרייבן: "אני האשה הנצבת
בוה" אאז"ו א"ו. דאס מאל איז דער בריוו נישט אועקגעשיקט געווארן
קיין מאסקווע, ווייל אין דער צווישנצייט איז פארגעקומען דער גירוש
פון די יידן פון דער רוסישער רעזידענץ, גיערט קיין ווארשע, ווו אהין
דער רייכער קרוב איז אריבער, ער מיט זיינע גרויסע געשעפטן.

דאס יאר זענען אבער דערהאלטן געווארן נישט מער ווי דריי רובל
אין איינעם מיט אן אנטשולדיקונגס-בריוו, וועלכער האט זיך געענדיקט
אזוי: "ווארשע איז נישט מאסקווע".

6.4.63

ווילדע יינגלעך

א שול פאר הינטערשטעליקע קינדער אויף דער פארשטאט. די שיי-
לערס און שילערינס באשטורמען בעת די פויזעס די גאס און באלעסטיקן
די אינווייניגער און פארבייגייער. זיי רייסן זיך אריין אין די גארטנס פון
די שכנותדיקע הייזער, פארניכטן דא אלדאס שיינע און ווארפן שטיינער
אין די וועראנדעס אריין. די מיידלעך זענען נישט בעסער.

די לערערינס (זיי האָבן לערערינס, נישט קיין לערערס), מוזן דורך זיי אויסשטיין פיל שווערע צרות. זיי האָבן נישט קיין שליטה איבער זיי, די פיל עקשנותדיקערע און שטאַרקערע פון זיי. אַז ס'פאַרט פאַרביי אַ וואָג, הענגען זיי זיך תיכף אָן פון הינטן און רייצן זיך מיטן פורמאָן.

איין מאָל האָט זיך געטראָפן, אַז אין דער גאַס האָט זיך שווער גע-שלעפט אַ מיט צעמענט באַלאַדענער וואָג, אַ געשפּאַנטער צו צוויי מאָ-גרע, דאַרע פּערד, און איז פאַרגרעזנעט געוואָרן אין דער בלאַטע. דער פורמאָן האָט זיך שטאַרק געמוטשעט, אים אַוועקצורירן פונעם אָרט, האָט מיט קולות געטריבן די פּערד און זיי אָן רחמנות געשמיסן — ס'האָט נישט געהאַלפן. און זעט אַ ווונדער: די ווילדע יינגלעך האָבן געאיילט אים צו הילף, האָבן מיט כוחות געשטופּט דעם וואָג — און אים אַרויס-געשלעפט.

זייט פאַרזיכטיק מיט אַט די ווילדע יינגלעך, נישט איין וואָג אונדזערער וועט נאָך דורך זיי אַרויסגעשלעפט ווערן!

23.8.63

פון דינע בני-עיר אַנטלויף!

די געשטאַלטן פון דער ערשטער קינדהייט-צייט, יענע געשטאַלטן, וואָס מיר געדענקען זיי פאַרנעפּלט, ווי פון אַ חלום, זענען אונדזער פּר-וואַטער מיטאַט, וואָס אונדזער גאַנצע עקזיסטענץ איז אויף אים פאַר-פונדעוועט און ווערט פון אים געשפּייזט, ווי אַ שטייגער, פונדאַמענט-שטיינער פון אונדזער איבערלעכער וועלט.

אַזוי איז די זאַך כל-זמן מיר טראָגן זיי אינעווייניק, שטילערהייט, אַליין; אַזוי לאַנג מיר קומען אין באַריר נאָר מיט מענטשן, וועלכע האָבן נישט קיין שום באַגריף פון אונדזער קינדהייט-ספּערע מיט די אַלע געפ-לען פון אירע געשטאַלטן. אין דער רגע ווען מיר באַגעגענען זיך מיט אַ בן-עיר און ער געדענקט דאָס אַלץ אַזוי ווי מיר — זענען מיר פאַר-

קורצע דער ציילונגען

לירן! אין דער ערשטער רגע ווילט זיך אונדו טיילן מיט אים אונדזערע זיסע זכרונות און אין איינעם צו רעדן וועגן זיי אן אַ סוף. אָבער דערנאָך דערפילן מיר פלוצלינג ווי די פונדאמענטן אונדזערע זענען איינגעפאלן; ס'איז חרוב געוואָרן אונדזער מיטאַם — און מיר זענען פוסט און לידיק. פון דינע בני־עיר אַנטלויף!

13.12.63

דער באַריר

די ערד ציטערט אונטער די „פּאַליטישע“ דעבאַטן אין די אַלייען, אויף די צעשייד־וועגן, אין יעדן עק־גאַס. ס'שטופן זיך צונויף די פאַר־נאַטישע, היפּנאָטיזירטע פּאַרטיי־שע קעגנער, וואָס אַיעדער איינער פון זיי איז פאַרוואַרצלט אין זיין אידעאָלאָגיע און ס'שיט זיך פון. זיי פּייער און שוועבל.

די לעסטערונגען פון אַלע זייטן ווערן אַלץ שאַרפּער, גייען אַריבער אין פּערזענלעכער זידלעריי; באַלד — און איינער וועט דעם אַנדערן פאַר־שלינגען לעבעדיקערהייט!

נאָר אין דער רגע, וואָס זיי — אויף צו איבערצייגן מיט געוואַלט! — באַרירן דעם „פּיינטס“ אַרעם, דעם וואַרעמען, צעהיצטן אַרעם, דער־פילן זיי פלוצלינג געפילן פון ברידערשאַפט און רחמנות — און פאַר־שטייען איינער דעם אַנדערן.

13.12.63

„ נ א ל א ג “

צו מאַלס, אַז איד בין צוריקגעקומען פון דער גאַס אין שטוב אַריין, האָט דער ברייטער רוקן פון פּאַליציסט פאַרנומען אונדזער גאַנצן ענגן צימער. ער איז געקומען צוליב דעם „נאַלאָג“ (שטייער) און וויל ער האָט גישט געטראָפּן מיין זיידן אין דער היים, איז ער דאָ געזעסן און

געווארט אויף אים און דערווייל אריינגעקוקט אין דער רוסישער כרעס-טאמאטיע, וועלכע איז געלעגן אויפן טיש.

דער „גארדאָוואַי“ ריז איז אָפט צו אונדז געקומען און יעדעס מאל האָט אים די באַבע אונטערגעקויפט מיט אַ „פּיאַטאַק“, כדי ער זאָל כאַטש אויף אַ קורצער צייט אָפּשטופּן די גזירה. אָבער דאָס איז נאָר געווען אַ רפואה אויף דערווייל און ס'האָט נישט לאַנג געדויערט ביז ער האָט זיך ווידער באַוויזן. אָט אַ דער „נאַלאַג“, געדענק איך, האָט אין אונדזער שטוב געשוועבט אין דער לופט און האָט נישט ווייניק געדריקט אויף מיין קינדישן געמיט.

דער גאַראַדאָוואַי־אַטלעט איז, וואָרטנדיק אויפן זיידן, געזעסן און געבלעטערט אין דער כרעסטאמאטיע. דאכט זיך, וואָס פאַר אַ שייכות האָט ער, דער מגושמדיקער פּאַליציסט, צו די דאָזיקע גרויסע דיכטערס אינעם בוך? מ'דאַרף אָבער נישט פאַרגעסן, אָו ער איז זייער בלוט און פלייש. סוף-כל-סוף זענען זיי צו אים נאָענטערע קרובים ווי צו אונדז. טאָ זיצט ער און לייענט אויפן קול, שווערלעך, אַ זילבע נאָך אַ זילבע, ווי אַ תלמיד פאַר זיין רבין:

„געטראַגן האָט ער אין זיך אַ יונגע נשמה צו אַ וועלט פון

טרוער און טרערן“ — — —

15.12.63

אינעם שווייס פון זייער פנים

אחוץ יענע צוויי אַרעמעלייט, וועלכע זענען געגאַנגען איבער די היי-זער, וואָס איך האָב זיי באַשריבן אין מיין דערציילונג „ליד הדרך“, יענע צוויי, וואָס האָבן אין זיך פאַרמאַגט אַ ריח תורה, פלעגט קומען פון צייט צו צייט נאָך איינער, אָן עם הארץ, איבערצונעכטיקן אין אונדזער הויז, וואָס איז געשטאַנען אין עק שטאַט אויף דעם שייד-וועג. „האַלאַדעץ“ האָט ער געהייסן, אַ מגושמדיקער און קרעפטטיקער. מייסטנס האָט ער זיך באַוויזן מיט זיין שטעקן און טאַרבע פאַר די ימים-טובים, צוריק-

קורצע דער ציילונגען

קערנדיק צופוס פון מרחקים אין זיין היים אריין. ווי אלע לייט פון זיין פאך, האט ער זיך נישט געשעמט אַ מאַל אַפילו מיטצוברענגען ווי אַ „גע-זעל“ אויך זיין זון, ווען ער איז געוואָרן אַ בר-מצווה.

ווינטער איז אין אונדזער הויז געווען קאַלט. אַנוואַרעמען האָט עס נישט געקאַנט דאָס בעריאָזעווע האַלץ, וואָס פויערים פון די אַרומיקע דערפער פלעגן ברענגען אין שטאַט אַריין צו פאַרקויפן. דאָס האַלץ האָט מען געדאַרפט צעשפאַלטן, כדי ס'זאַל זיין לייכט צו הייצן. דאָס איז געווען מיין אַרבעט, וואָס איך האָב זייער ליב געהאַט. אָבער איין מאַל האָב איך זיך געמוטשעט איבער אַ סענק און האָב אים נישט געקאַנט בייקומען. דאָס זעענדיק האָט האַלאַדעץ מיר אַרויסגענומען די האַק פון דער האַנט און האָט זיך מיט דער הילף פון זיין יינגל גענומען צו דער מלאכה. לאַנג-לאַנג האָבן זיך ביידע, דער טאַטע מיטן זון, געמאַטערט, געשוויצט, געקלאַפט, ביז זיי האָבן ענדלעך באַזיגט דעם סענק — און מיין מאַמע האָט געשטראַלט.

אַ גרויסע זאַך איז דאָן געשען ביי אונדז, אַ יום-טוב פאַר דער גאַנצער וועלט: בעטלערס — אינעם שווייט פון זייער פנים.

15.12.63

ש ו ו א ר ן

(פון דער שטייערמאַרק-צייט)

פון שוואַרץ איז אַרויסגעקומען ליכטיק און שייך. דאָס זענען עס די קינדער פונעם קוימענקערער פראַנץ רעקהאַלד. ביידע, דאָס יינגל און דאָס מיידל האָבן פאַרכאַפט מיט זייער שיינקייט און דעם שייך פון זייערע אויגן. די מוטער זייערע האָט מיט זיי שטאַלצירט און שמועסנדיק מיט די שכנים האָט זי יעדן טאָג געהאַט אין מויל זייערע נעמען, ווי ווילנדיק מיט זיי עפעס אַפּווישן, עפעס אַפּרייניקן.

אָבער אַט איז דער זון אויפגעוואַקסן און ס'איז געקומען די צייט, צו זאָרען פאַר זייער תכלית. דער פאַטער האָט פאַרלאַנגט, אַז ער זאַל

גרשון שאפמאן

גיין אין זיין פאך. ער, דער פאטער, ווערט אַלט און ס'איז גוט, אויב ער וועט אים, דעם זון קענען פאַרירשענען דעם חשובן דינסט ביי דער גע- מיינדע. סוף-כל-סוף איז עס זייער אַ גוטע פרנסה — אין דער דאָזיקער שווערער צייט אין אַזאַ אַרבעטסלאַזיקייט. אַלע מענטשן פון אַרום זענען אים מקנא!

אַ לאַנגע צייט האָט ער זיך אָנגעשטויסן אויף דער קעגנערשאַפט פון זיין פרוי. אָבער נאָך דעם ווי דער זון האָט געפרוּווט נעמען זיך צו עט- לעכע אַנדערע פּאָכן און ער האָט נישט מצליח געווען, האָבן זיי זיך אונ- טערגעגעבן דעם פּאָטערס באַפעל. איז דאָס געווען אַ טראַגישע מינוט, ווען דאָס שיינע, לייכט זיך פאַררויטלענדיקע יינגל האָט אָנגעטאָן דעם פּאָטערס שוואַרצן סטראַך, אַריינגעשטעקט זיינע באַרוועסע פיס אין יענע סאַנדאַלן, אויפגעהאַנגען אויף זיין אַקסל דעם שוואַרצן בעזעם-רייף און איז אַרויס צו זיין אַרבעט. די פאַרריסטע זילבערנע מטבעות, וועלכע ער האָט אין אַוונט אַהיימגעברענגט, האָבן זיין מוטערס האַרץ נישט דערפרייט.

איר גאַנצן ליבשאַפט-ציטער האָט זי איצט קאַנצענטרירט אויף דער טאַכטער, דער זעכצן-יאַריקער הערטאַ. זי איז נישט געשלאָפן, אַז זי האָט פאַרזוימט אַהיימצוקומען אין אַוונט. איין מאָל איז געווען אַ פּאַלקס- פעסט אויפן שפיץ פונעם אַרטיקן באַרג, אַ פעסט מיט מוזיק, טענץ, „קאַנפעטיע“ וואַרפן אַזוֹו — איז הערטאַ אַהיימגעקומען אין דער פרי.

נאָך אַלע געשרייען און געוויינען און מודה זיין זיך פון דער קליינער, האָט די מוטער געבעטן:

— אָבער ווער איז ער?

— אַ לייטישער בחור — האָט הערטאַ געענטפערט — ער האָט געשווירן, אַז ער וועט מיט מיר חתונה האָבן...

— וואָס טוט ער?

דאָס מיידל האָט אַראַפגעלאָזט דעם קאַפּ און געשעפטשעט:

— אַ געזעלן ביים קוימענקערער אין שטראַסאַנג.

21.5.65

דער בעל־תפילה פון מיינע קינדער־יאָרן

אַז איך הער די חזנות, וואָס טראָגט זיך ביי די היינטיקע „ימים־נוראים“ אין די גאַסן, סיי פון די ראַדיאָ־פּלאַטן און סיי פון די שולן, פיל איך אַ נישט־באַפּרידיקונג און אויך עפעס ווי אַ חילול פון מיין קודש הקדשים, וואָרום מ'קען גאַרנישט פאַרגלייכן אָט די אַלע טענער מיטן קול פונעם „בעל־תפילה“ פון מיין קינדהייט, קוליע (יעקב) דוואַרקין. דאָס איז געווען אַ קול! ...!

זיין „הנבי“... איז געווען איינמאַליק, „ותגער בשטן לבל ישטינני“... און זיינע ווונדער אין דער כל־גדר־נאַכט!... „הס קטיגור וקח סניגור מקומו“... און יענע ווונדערלעכע פיוטים אויך צו מאַרגנס „מגלומי גוש, מגרי גיא, מדלולי פועל, מדלי מעש“, זיינע ניגונים און באַטאַנונגען ליגן אויפן גרונט פון מיין נשמה ביז היינט־צוטאָג — און געדענקענדיק זיי, הערט זיך די נייע חזנות אויסגעוועפט, נישטיק, אָן אַ טעם.

דאָס גאַנצע יאָר, געדענק איך, האָב איך אויף אים געוואַרט מיט אומגעדולד. מיין התפעלות האָט נישט געהאַט קיין גרענעץ. נאָר אַז עס איז געקומען נעילה־צייט האָב איך באַקומען צער, הערנדיק ווי זיין ווונדערלעך קול ווערט אַלץ מער הייזעריק, כ'האָב זייער געליטן. דווקא די אַזוי שיינע און צאַרטע נעילה־מעלאָדיעס האָט ער געמוזט זינגען מיט אַ הייזעריקן קול. אומזיסט האָט ער זיך געבעטן: „פתח לנו שער בעת נעילת שער“ — דאָס קול איז נישט געזונט געוואָרן!

15.10.65

אַ געוויין, וואָס האָט געהאַלפן

דער באַגריף „נע־ונד“, וואָס האָט געשוועבט אין דער לופט ביי יידן אין יענע מקומות, איז באַשאַפן געוואָרן דער עיקר פון די אַרעמע יינגלעך, וועלכע זענען אַרויסגעריסן געוואָרן פון זייער וואַרעמער היימישער נעסט און פאַרשיקט געוואָרן אין אַ נאַענטער צי ווייטער שטאַט, פאַרטריבענע צו אַ מקום־תורה, צו איינער פון די „ישיבות“ און זיי האָבן זיך דאָרט

געוואלאגערט אין דער פרעמד. דער איינציקער אנהאלט, צו וועלכן זיי האבן זיך געטויליעט מיט עקסטאז, איז געווען דאס קליינע פעקל, א מין ברעקל "היים", וואס האט אנטהאלטן א קישעלע צי א העמד און נאך אזא שטייגער, וואס די מוטער האט זיי פארזארגט צום אפשייד. ווי חנה אין איר צייט: "ומעיל קטן תעשה לו אמו".

מיט אזא פעקל בין אויך איך, אן עלף-יאריק יינגל, אוועקגעשיקט געווארן קיין דאבראוונט, זיבעצן וויארסט ווייט פון מיין געבורט-שטאט. אריבער פעלדער מיט שניי און וועלדער. מיטגענומען האט מיך א בא-קאנטע פרוי, וועלכע איז אויך געפארן אין דער טליתים-שטאט אריין, ווו זי האט געווינט. זי איז געפארן ווי אויף א מין "טרעמפ" מיט א רוסישן פויער, וואס האט מיט איר געווינט אין שכנות. אזוי האבן מיר דריי זיך געגליטשט אויף א שליטן, א געשפאנטן צו א מאגער פער, געגליטשט זיך שטיל אינעם אונטער-נעפל איבערן פוסטן "שליאך".

דאס אנגענעמע שליטלען זיך האט מיך און מיין באגלייטערין פא-וואליע איינגעשלעפערט ביז... ביז איך האב זיך אויפגעכאפט — און דאס פעקל איז נישטא!

איך האב זיך צעוויינט אויפן קול — — —

אזא געוויין איז, דאכט זיך, אין דער ווינטערדיקער פוסטייט פון ארום ביז דאן נאך נישט געהערט געווארן, ווארום דער פויער האט אפגעשלעפט דאס פעקל פון זיין שויס און עס אוועקגעלייגט מיר צו-פוסנס. דאס איז אפשר געווען דאס איינציקע געוויין אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט, וואס האט געהאלפן...

4.3.66

דער שוסטער

זיך פארנעמענדיק מיט מיין שוך איז ער, א ברייטער, א שטארקער, געזעסן אויף זיין בענקעלע און האט גערעדט א יידיש, וואס איז א געמיש פון רומעניש, דייטש, רוסיש, פויליש און אויך עברית. ער האט דערציילט וועגן אלע זיינע גלגולים אין יענע שרעקלעכע טעג, וועגן אלץ וואס ער

קורצע דערציילונגען

האָט געליטן און געפייניקט זיך אונטער די נאַציס, אין רומעניע, זיין געבורטס-לאַנד. ער האָט געוווּן אַ שפּאַלט הינטער זיין, אויער-לעפל וואָס האָט זיך גענומען פון אַ קלאַפּ מיט אַ קאַלבע. אויב ער איז פון דעם אַלעמען אַרויס אַ לעבעדיקער, האָט ער עס נאָר צו פאַרדאַנקען זיין שוסטעריי, וועלכע איז פאַר זיי געווען אַזוי בייטק.

— נאָר ווען די רוסן האָבן זיך דערנענטערט, איז די לאַגע געוואָרן געפערלעך. זיי האָבן אָנגעהויבן צו אַנטלויפן און האָבן געכאַפט און גע-הרגעט די איבערגעבליבענע יידן, אַז זיי זאָלן נישט דערציילן...
— ווי אַזוי-זשע האָט איר זיך געראַטעוועט?

— כ'בין אין אַוונט אַריין אין אַ סטאָדאַלע פון אַ רומענישן פויער און זיך דאָרט פאַרגראָבן אין אַ הויפּן היי און אַזוי בין איך דאָרט געלעגן צוויי מעת-לעת כסדר, אָן עסן און אָן טרינקען, ביז איך האָב דערהערט דעם פויערס זון רופן זיין פאַטער: „די רוסן זענען שוין דאָ!“...
— איך שטעל מיר פאַר, אַז דאָס ליגן אינעם שמעקענדיקן היי איז געווען גאַנץ אָנגענעם.

נאָך ווי אַזוי! כ'בין געלעגן און די נשמה האָט ^{לייב} מיר געהאַנגען אויפן שפיץ נאָז...

— נו, און מיט די רוסן וויאָזוי?

— זייער גוט. נאָר וואָס, זיי האָבן פון יעדן פאַרבייגייער פאַר זיך צוגענומען דעם זייער. די פיל זייגערס זענען געווען אויפגעצילעט איבער דער גאַנצער לענג פון זייערע אַרעמס, אַ יינגל, אַ יידיש, האָט זיי נישט געוואָלט אַוועקגעבן, איז ער באַלד געפאַלן אַ דערשאַסענער. מײן זייער האָבן זיי אויך צוגענומען. „פאַזשאלוסטיע!“ (ביטע!) האָב איך געזאָגט און אַוועקגעגעבן אַן אַ שום שהיות.

אַזוי האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט און לאַנג דערציילט וועגן באַקאַנטע און אומבאַקאַנטע זאַכן. ווי-אַזוי ער האָט זיך נוקם געווען אין אַ נאַצישן אַפיציר. ער האָט אים אַרויסגעשלעפט פון זיין אויטאָ אין דער לעצטער מינוט, ווען ער האָט געוואָלט אַנטרייען, האָט אים געשלאָגן מכות רצה און איבערגעגעבן אים צו די רוסן. און נאָך און נאָך און נאָך.

אז איך בין, נאכן פארענדיקן דאס פארריכטן מיין שוך, אויפגעשטאן-
נען און ארועקגעגאנגען, האב איך זיך נאך א מאָל אויסגעדרייט צו אים:
— יענעם זיגער, וואָס דער רוס האָט אייך צוגענומען, וועט איר
שוין, דאָכט זיך, נישט באַקומען צוריק.

— גיין, גיין, גיין!

— אָבער איר וואָלט אים דערקענט, דעם זיגער, ווען ער וואָלט
איצט אייך געקומען צו דער האַנט?

— אַפילו ביי נאָכט!

13.12.51

דער איינער

(נאָך פון יענער צייט אין שטייערמאַרק)

מיך טעכטערל איז געקומען פון דער שולע.

— טאָטע, דו וויסט, אויפן פּלאַץ פון דער לעצטער טראַמוווי-סטאַ-
ציע איז אויף דער ערד...

— אויסגעמאַלן אַ ריזיקער האַקן-קרייץ! כ'האַב אויך געזען, — ערגער
זיך נישט, מיידעלע מיינס.

מיט אַלע מיטלען פון דער וועלט פירן זיי זייער טיילוואַנישע אַגיטאַ-
ציע. טאַג-טעגלעך נייע אויפרייץ-צעטלען אויף די ווענט און אויף ספּע-
ציעלע רעקלאַמע-טאָולען. אויסשניטן פון נאַצישע צייטונגען פולע מיט
בלבולים און האַס-אַנפאַלן און נאָך מיט שוידער-קאַריקאַטורן דערצו.
נאַיווע פאַרבייגייערס, מענער און פרויען, באַלאַגערן זיי געדיכט און
זויגן, זויגן דעם גיפּט. וואַס-זשע איז אַ ווונדער, אַז אין איין פרימאַרגן
זעען מיר אונדזערע שכנים פון אַרום (אַפילו דאָ, אין דער דאַרפישער
פאַרשטאַט, ווייט פון דער שטאַטישער מאַסע און געפילדער) — און זיי
זענען שוין נישט ווי געכטן און אייערנעכטן.

— דו וויסט, טאָטע, טאָטע — דערציילט מיר ווידער מיין מיידעלע
— אויך פראַנצל און ערנסט אויך (קינדער פון אונדזער גאַס) זענען צו-

קורצע דער ציילונגען

געשטאנען צו דער „היטלער־יוגענד“, זיי האָבן זיך אַליין פאַר מיר באַרימט.

די קינדער־פאַרגיפטונג — דאָס איז די שרעקלעכסטע זאַך. פראַנצל, ביי אַ באַגעגעניש, גריסט שוין נישט מער מיט דרך־ארץ ווי אַ מאַל, פאַרפרעמדט זיך, קוקט אין דער זייט און מאַכט אַ פנים ווי ער זעט דיך גאַרנישט. די האָר פון זיין קאַפּ זענען ממש פלאַקס און אין גאַנצן איז ער דאָס ריכטיקע „שייגעצל“, דאָס אייביקע „שייגעצל“.

— הייל היטלער! — הויבט ער לויט דער פאַרשריפט זיין הענטל, שיידנדיק זיך פון זיינע חברים, נאָך דעם ווי ער האָט זיך מיט זיי לאַנג געראַנגלט און געווילדעוועט.

אין אונדזער ווינהויז, דאָס לעצטע אין דער שורה, און קוקנדיק אויף די פעלדער, איז געשטאַנען צום פאַרדינגען די צווייטע דירה, אויפן שטאַק, איבער אונדו. מיט אַ באַזונדערן נייגיר האָבן מיר דערוואַרט די נייע שכנים, וואָס וועלן זיך דאָ באַזעצן. ווער, אַ שטייגער, וועלן זיי זיין? אונדזעריקע אָדער שונאים אונדזערע? אונטער אונדזער דאָך זאָל כאַטש נישט זיין דער שונא! ביז אין איין פרימאַרגן זענען זיי אַנגעקומען. אַ שטאַר־קער, הויכער מאַן מיט אַ בלאַסער, קרענקלעכער פרוי און אַן אַלט־אַלטע שוויגער, אַ האַלב־בלינדע. אָבער אַ בלאַנד, שיין מיידל האָבן זיי, אַ צוועלף־יעריקע, הויכע, שלאַנקע, עלאַסטישע. באַלד האָבן זיך צו איר אַ לאַז געטאַן די קינדער פון דער פאַרשטאַט און זיך באַמיט, זי צו געווינען פאַרן האַקן־קרייץ.

— פאַטער, זאָל איך גיין צו דער „היטלער־יוגענד“? — האָב איך זי געהערט פרעגן איר פאַטער (פונעם קאַרידאָר האָט מען גוט געהערט אַלע שמועסן אויפן העכערן שטאַק).

און ער, דער פאַטער דווקא:

— וואָס?! פּאָליטיק?! דאָס אַלץ איז נישט מער ווי „שווינדל“!

ניין, ניין, איך דערלויב נישט!

איך האָב אויפגעאַטעמט. אויב אַזוי, — אַ גוטער שכן! סוף־סוף געפינט זיך איינער, וואָס איז נישט פאַרפירט, איינער, וואָס איז נישט פאַרגיפטעט.

ביי די באגעגענישן ביים ארויסגיין און אַנקומען האָבן מיר זיך פאַר אַנאַנדער פאַרנויגט מיט אַ באַזונדערער פריינדלעכקייט. עס האָט זיך אַרויסגעפילט אַ קעגנזייטיקע אַכטונג. ער איז געווען אַ ברייטקנאַכטי-קער מאַן מיט אַ מאַגער געזיכט און אַ סך פאַספאַר אין די אויגן. זיי האָבן געבלישטשעט זילבערן ווי די אויגן פון אַ קוימען־קערער.

אַבער וואָס איז זיין מלאכה? אַ גאַנצן טאַג האָט ער זיך נאָר באַשעפֿ-טיקט מיט שטוביקע אַרבעטן, געהאַקט האַלץ אויפן הויף, געשעפט וואַסער פונעם ברונעם, געקערט די טרעפּ, וועלנדיק, דאַכט זיך זיין קרענקלעכער פרוי און בלינדער שוויגער פאַרשפאַרן די מי. די דאָזיקע צוויי פרויען, אגב, האָבן ווי עפעס זיך געשראַקן פאַר מענטשן, וואָרום זיי האָבן אויס-געמיטן באַגעגענישן. ביי אַ קורצן, נויטיקן שמועס נישט געקוקט אין די אויגן אַריין און זיך נאָר זייער זעלטן געוויזן אויף דער גאַס.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און די אַרטיקע זשאַנדאַרן האָבן אַפט אַנגעהויבן אַרויפצוגיין אויפן אויבערשטן שטאַק, איין מאַל האָב איך געהערט זייער עלטסטן אויספאַרשן דעם פאַמיליען־פאַטער און ביי זערן זיך און סטראַשען — און דאָס מיידל וויינען... עס האָט זיך אַרויס-געשטעלט, אַז דער מאַן איז דער פאַליציי שוין לאַנג באַקאַנט און אינעם פאַרברעכער־אַלבום האָט ער אַז אַנגעזעענעם פלאַץ. נישט אומזיסט האָט ער פאַר זיך אויסגעזוכט די וויינונג דווקא אין אַט דעם פאַרבאַרגענעם ווינקל.

צו די קינדער פון דער גאַס, וועלכע האָבן אין דרויסן באַלאַגערט דאָס הויז, האָט זיך דער זשאַנדאַרן־עלטסטער, אַרויסגייענדיק געווענדט: — יאַטן, אַז איר וועט דעם פאַרשוין זען קומען אַ היים אויף אַ פאַר-ראַד, זאָלט איר וויסן, אַז דאָס איז געגנבעט און תיכף עס מעלדן אין מיין אַמט!

— איך וועל מעלדן! — איז פראַנצל אַרויסגעשפרונגען.

איצטער האָבן זיך די ביידע ווייבער נאָך מער באַהאַלטן אין זייערע צימערן און די אַלטע שוויגער האָט אויסגעזען נישט ווי אַ ריכטיק בלינ-דע, נאָר ווי איינע, וואָס מאַכט זיך בלינד, וואָס וויל נישט זען...

קורצע דער ציילונגען

און מיר? תחילת איז אונדז געווען אַ ביסל נישט גיחא, „אומהיימ-לעד“, אָבער ביסלעכווייז האָבן מיר זיך צוגעוויינט צום מצב און די גע-היימניספולע רוישן אין דער נאַכט. אַט הערן מיר אויף אונדזערע געלע-גערס, צוויי אַ זייגער אין דער נאַכט, ווי אַ פרוי נידערט אַראָפּ באַרוועס מיט פאַרהאַלטענע טריט און עפנט שטילערהייט דעם טויער און ווי דער מאַן קומט אַריין און גייט אויף די טרעפּ פאַר אונדזער טיר פאַרביי, מיט פיל מי, מיטן לעצטן אַטעם, ווי טראַגנדיק אַ שווערע משא. וואָס? אַ פאַר-ראַד, אַ געשאַכטענעם חזיר, צי אַ פולן זאַק הינער מיט אַראַפּגעדריי-טע קעפּ?

אונדזער קליין הייזל מיט זיינע צוויי שטאַקן איז איצט אין גאַנצן בויקאַטירט געוואָרן און די אַרטיקע איינוווינער האָבן געזינדלט זייערע קינדער, אַז זיי האָבן זיי געזען שפּילנדיק זיך מיט גרעטלען, דעם גבס טאַכטער. איר שיינקייט האָט איר נישט געהאַלפּן! פאַראייניקט כמעט דורך איין גורל, האָבן די ביידע מיידלעך זיך אינטיים באַפריינדעט. די אונדזע-ריקע, אמת, האָט זיך צוריקגעאַלטן פון איר חברטעס וווינונג אויבן, אָבער גרעטל איז ביי אונדז געווען אַן אַפטע איינגייערין. אַט טומלט זי אַרום אין אונדזערע צימערן אַהין און אַהער און אירע אויגן וואַנדערן איבער אַלע שטוב-זאַכן מיט אַן אומנאַטירלעכן נייגיר; זי האָט געכאַפט פונעם טיש מיין פרויס האַנט-זייגערל און עס אויף זיך אַנגעמאַסטן מיט אַ ווילדן באַגער... (דעם טאַטנס בלוט ברויזט אין איר!) — ווינטער זענען זיי ביידע געגאַנגען גליטשן זיך אויפן אייז, סקילויפן, און אין זומער — באַדן זיך אַדער אינעם נאַענטן וואַלד קלויבן פּאַזשיאַמקעס.

איין מאָל האָבן די מיידלעך זיך פאַרווימט צוריקצוקומען און עס איז שוין געווען שפעט פאַרנאַכט. באַזאָרגט וועגן זיי, זענען מיר, ביידע פאַ-טערס, אַרויס זוכן אונדזערע טעכטערלעך. מיר זענען געגאַנגען צווישן די פּויערישע הייזער, גענישטערט דאָ און דאָרט און גערופן אויפן קול: — גרעטל! אַסתר!

הינטער די פּלויטן, פון ביידע זייטן, האָבן די הינט צאַרנדיק געבילט און זייערע בעלי-בתים האָבן אונדז נאַכגעשיקט בליקן פון האַס און פאַראַכ-

טונג. די פינצטערניש אין אָט דעם פאַרוואַרפענעם ווינקל איז פון רגע צו רגע געוואָרן שטאַרקער, אָבער מיין באַגלייטער, דער פריינד פון דער נאַכט, זיינע אויגן האָבן געלויכטן ווי די אויגן פון אַ וואַלף און האָבן פאַרטריבן דעם פחד און דערמונטערט דעם גייסט.

25.3.60

דער נגזל

ער איז אין מיינע אויגן ווי אַ לעצטער איבערבלייב פונעם פרומען יידנטום אין גלות, אָט דער למדנישער ייד פונעם אַלטן נוסח, זילבער-בערדיק און אָנגעטאָן אינעם שוואַרצן „סורטוק“ מיטן טראַדיציאָנעלן שפּאַלט פון הינטן. יעדן פרימאַרגן און פאַר נאַכט זע איך אים גיין אין שול אַריין; אָט דער פרומער גאַנג, וואָס איך האָב אים מער נישט געזען זינט מיין קינדהייט. ער מעסט אַדורך זיין וועג צווישן די יינגלעך פון דער גאַס, וועלכע שפּילן מיטן באל און מאַכן זייערע קונצן סיי מיט די פיס און סיי מיטן קאַפּ — און ער ווענדט זיך נישט אום און זעט נישט און וויל נישט זען.

אָבער פאַר דעם וואָס קומט פאַר אין אונדזער וועלט איז זיין האַרץ וואַך. אַ מאַל האָב איך אים געטראַפן אין... קינאַ. תחילת האָט מיך די זאַך געוונדערט, ביז איך האָב פאַרשטאַנען, אַז צוליב דעם „יומן“ איז ער זיך מתיר. ווען דער „יומן“ האָט זיך געענדיקט, איז ער טאַקע אויפֿ-געשטאַנען און אַרויסגעגאַנגען.

איך בין לעבן אים געזעסן בשעת אויף דער לייזונט האָט זיך באַ-ווזן דער באַרג סיני און אונדזערע בחורים-זעלנער האָבן זיך אונטן גע-טומלט. איך האָב באַטראַכט זיין פנים, כדי צו זען דעם רושם...

אַ גרויסער טרויער איז אויף אים געלעגן, ווי אויף איינעם, וועמענס וועלט איז פּלוצלינג חרוב געוואָרן.

17.2.61

„ פ א ט ע ר ! “ . . .

די פערצן־יעריקע טאָכטער קיטי האָט ליב געהאַט צו באַטאַנען מיט אַ באַזונדערער גאווה, ווענדנדיק זיך צו איר פאָטער, דעם שענקער האַנס קיזלינגער, כדי פרעמדע געסט, וועלכע זי האָט באַדינט זאָלן הערן און וויסן, אַז זי איז דאָ נישט קיין קעלנער־מיידל, ניערט די טאָכטער.

אין דער מדינה זענען דאָן געווען די גוטע צייטן. די מענער מיט זייערע פרויען און קינדער זענען נאָך געזעסן אַרום די לאַנגע טישן, האָבן געזאָפן וויין און ביר און זיך נישט אָפגעגעבן מיט „פאָליטיק“. דער ניבול־פה איז אַריבער יעדע גרענעץ... אַז קיטי, אַליין נאָך אַ קליין מיידל, האָט אַזש פראַטעסטירט :

— ווען ס'וואָלטן דאָ כאַטש נישט זיין קיין קינדער!...

יא, אַרום איז נאָך געווען שלום ושלום. דעם שענקערס פרוי, כאַטש אַ יידישע טאָכטער, איז ביי אַלעמען אין דער פאַרשטאַט געווען באַליבט און דער מגושמדיקער קצב אַלואיס וואַגנער, זייענדיק בגילופין, האָט אַרויפגעלייגט זיין פאַרבלוטיקטע האַנט אויף איר דיך, בעת זי האָט פאַר אים אַוועקגעשטעלט דעם פולן כוס. זי האָט זיך אַפילו נישט פיל אָפגע־ווערט, נאָר צוגעוואָרפן :

— מיר זענען דען אין וואָלד? !

אַבער די אידיליע האָט נישט לאַנג געדויערט. נייע ווינטן האָבן אַנ־געהויבן בלאַזן און דאָס אַרט פון די גראַבע וויצן און דעם ניבול־פה האָבן פאַרנומען די „פאָליטיק“ און די יידן־שנאה. דער קצב וואַגנער האָט שוין מער נישט באַרירט די שענקעריין.

מיט זיינע לעצטע כוחות האָט דער קליין־געוואַקסענער קאַנצלער זיך געראַנגלט מיט די נאַצישע כוואַליעס ביז ער איז געפאַלן אַ דערשלאַגע־נער. צוויי מאָל איז ער געפאַלן : קודם האָבן די באַנדיטן אים אַליין גע־הרגעט און דערנאָך צעהאַקט זיין דענקמאַל. זיין נאַכפאַלגער האָט זיך סוף־כל־סוף אויך אונטערגעגעבן. אין איין נאַכט האָט גובר געווען דער

האקנקרייך און זיינע ריזיקע פאנען האבן אין דער פרי געפאכעט אין די בייזע, מערדערישע ווינטן. אין דער הויך האבן זיך אין געשוואדערט באוויזן אַעראַפּלאַנען פונעם „רייך“, אויך מיט די סימנים פונעם האַקנ-קרייך; זיי האבן געליאַרעמט און געזשומעט אָן אויפהער, אָן אויפהער. פאַר קיטין זענען געקומען שווערע טעג. אירע חברטעס האבן אָנגע-הויבן זיך צו דערווייטערן פון איר און די איינע, די געטריי געבליבענע, האָט זיך געמוזט פאַרענטפערן פאַר די אַנדערע מיט איר שטייערישן דיאַלעקט:

— זי איז דאָך נאָר אַ „האַלבירטע“ (האַלביידין)! ...

צום סוף האָט אַ די זי אויך פאַרראַטן און זי איז געבליבן אַליין, אַליין... אָבער די גרעסטע צרה איז געקומען, ווען איר פאַטער איז פּלוצ-לינג געוואָרן אַ פאַנאַטישער נאַצי און די שיידונג צווישן אים און זיין פרוי איז פאַרגעקומען אויף אַ באַרבאַרישן אופן. אַזוי זענען זיי ביידע, זי און איר מוטער, פאַרפלייצט געוואָרן דורכן געמיינזאַמען גורל פון אַלע זייערע אָפּשטאַמיקע.

ס'האַבן זיך אָנגעהויבן די לויפּערייען און בהלות פון אַמט צו אַמט אויף צו באַזאָרגן די פאַפּירן און אָן אויסרייזע-דערלויבעניש. דאָרט, אין די רעגירונגס-אַמטן, זיצן די נייע באַאַמטע, יעדער מיט אַ האַקנקרייך אין לאַץ, און הויך אויף דער וואַנט, איבער זיי, איז שוין אַראַפּגענומען דאָס בילד פונעם אַדעליקן קאַנצלער און אויף זיין אָרט הענגט שוין דאָס מיאוסע פרצוף פונעם „פירער“! דער אויסשטעלער פון די רייזע-פּעסער האָט געקוקט אויף דער פרוי און פּעסטגעשטעלט אויפן קול די געזיכטס-סימנים און פאַרשריבן אין דאָקומענט: די נאָז גלייך, קאַליר פון די אויגן שוואַרץ, די האַר פון קאַפּ... גראַ. איצט ערשט איז איר אַליין קלאַר געוואָרן. וויפל זי האָט געליטן אין משך פון די אַלע טעג און נעכט, וויפל זי איז אויסגעשטאַנען!

אין דער לעצטער רגע האָט זיך אין דער קופּע פונעם צוג, וואָס גייט קיין טריעסט, באַוויזן האַנט קיזלינגער אין ס. א. אַאוניפאַרם און נישט קוקנדיק צו דער פרויס זייט, איז ער צוגעגאַנגען צו זיין טאַכטער,

קורצע דער צייטונג גען

האָט זי געקושט אויפן מויל און איז אַרויס. דאָס דערשיטערטע מיידל
האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ דורכן פענצטער און אים נאָכגעשריגן:
— פּאַטער! ...!

און דער צוג האָט זיך גערירט.

*

ווי פאַרחלומט גייט זי אַרום דאָ, אין דער שטאָט ביים ים-ברעג,
אַ פרעמדע, איינזאַמע, אַ זיך שווער אַקלימאַטיזירנדיקע. ערשט נישט לאַנג
איז איר די מוטער געשטאַרבן און זי, קיטי, איז צום סוף אַריין אין
אַ פרעמד הויז ווי אַן עוזרת, — אַ זאָך, וואָס אין איר פּאַטערס הויז האָט
זיך אַ מאָל נישט געוואָלט, אַז די פרעמדע געסט זאָלן זי בטעות האַלטן
פאַר אַזעלכע. אין איר פנים מיניען זיך צוויי פיינטלעכע ראַסן-עלעמענטן.
אַן איבערלעך געהיים, פאַרבאַרגן געראַנגל; אַ דועל אין איין פּערזאָן.
אַ גוטן שמייכל האָט זי פאַר די ענגלישע זעלנער, וואָס וואַנדערן
איבער די גאַסן, אויך דעם יונגן אַראַבער, וואָס קומט גאַנץ פרי צו איר
בעל-הביתעס טיר מיט אויבסט און גרינסן, ווייזט זי אַ פריינדלעך גע-
זיכט. ער שיט אויס צו אירע פיס די סחורה און שטעקט איר אַריין אין
ביידע קעשענעס פונעם פאַרטעך צוויי גרויסע פאַמעראַנצן, ווי אַ בחינומ-
דיקן צולאַג.

פון צייט צו צייט, אין שבתים, שפּאַצירט זי צו דער דייטשער קאַלאַ-
ניע און דאָרט גייט זי פּאַוואַליע אויף דער שמאַלער סטעזשקע, לענג-
אויס דעם פּלויט, און קוקט אַריין אין הויף אַריין. לאַנג-לאַנג באַטראַכט
זי די שיינע הינער איבערן הויפּן מיסט און זאַפט אַריין דורשטיק דעם
אויסגעצויגענעם קריי פונעם רויטן האָך, דעם געזונטן און פעסטן. ביז
דער יידישער שוטר אויף זיין וואַך-פּאַסטן שרייט פון דער ווייטנס אויף
איר אָן, פאַר וואָס זי האַלט זיך דאָ אויף און דערנענטערט זיך צו
פיל צום פּלויט.

אין די לעצטע טעג האָבן זיך אין איר דערוועקט בענקענישן צו איר
פּאַטער.

באַזונדערס באַפּאַלן זיי זי אין מקלט, צווישן אַן „אזעקה“ און „ארגעה“,
זעענדיק ווי מיידלעך פון איר עלטער טוליען זיך צו זייערע עלטערן.

איין מאָל, אין חצות פון אַ לבנה-נאַכט, איז דער אַלאָרם נישט געווען אומזיסט: אַ ווייט-ווייט זשומען, דינער ווי דין, האָט דאָס אויער אויפגעכאַפט צווישן דעם גאַנצן געפלוידער. „שקט“... זיי זענען נישט אונדזערע — אַ פרעמד זשומען... יענץ זשומען פון אַמאָל, פון דאָרט. דאָס איז עס! ס'איז קלאָר: דער שונא קרייזט איצט איבער אונדזערע קעפּ און אַט... ס'איז געפאַלן אַ באַמבע גאָר נאָענט און האָט געמאַכט אויפציטערן די ערד און דאָס הויז. די פרויען האָבן געוואַלדעוועט און די מיידלעך האָבן זיך פאַרפלאַכטן געקלאַמערט אין די אַרעמס פון זייערע טאַטעס — און דורך דעם אַלעמען האָט זיך אַדורכגעריסן קיטיס געשריי, אַרויף, איף וועלכן ס'האָבן זיך געהערט אין איינעם טויט-אַנגסט מיט עקסטאַזיבאַגעגענונג:

— פאַטער! — — —

15.12.61

אַ ל י י ן

דער איינציקער מענטש אין דאָרף, וואָס האָט געוואַגט הויך אויפן קול אויסצודריקן זיין קעגנערשאַפט צום האַקנקרייך, איידער ס'איז גע- קומען צו דער הערשאַפט, איז געווען דער שוסטער נייַהאַלד. זיין וואָר- שטאַט איז געשטאַנען מחוץ דעם קליינעם ישוב, אין שכנות מיטן ציגיי- נער-וואַגאַן. ווען איך בין געזעסן, אַפּוואַרטנדיק זיין פאַרענדיקן דאָס פאַר- ריכטן מיינע שיד, האָט ער געשיט פייער און שוועבל אויף די נאַציס און זייערע מעשים. די איבעריקע תושבים פונעם אָרט, מייסטנס פויערים, האָבן אויסגעמיטן צו רעדן וועגן „פּאַליטיק“ און האָבן בכלל נישט גע- שמועסט. יעדער איז געווען פאַרוונקן ביו צום האַלדז אין זיינע טעגלעכע אַרבעטן — אין הויף, אין גאַרטן, אין פעלד און דאָס אַלץ געמיטלעך, שווייגנדיק. אויב עס האָט זיך דערהערט עפעס אַ וואָרט, איז דאָס געווען צו איינער פון די בהמות.

אַט פירט די פרוי קיגערל איר ציג צום הויף פון די וואַגנערס — צום צאַפּ. די ציג ווייסט דעם וועג און זי איילט, יאָגט זיך מיט אַלע

קורצע דערציילונגען

אירע רמ"ח אברים וויפל דער אַטעם סטייעט איר, אַזוי, אַז די פרוי איז נישט בכוח מיט איר שריט צו האַלטן, זאָגט זי צו איר :
— לויף נישט אַזוי ! וועסט נישט פאַרזאַמען, וועסט נישט פאַרזאַמען !...

אינעם סאַמע תוך פון אַט-אַ דער אידיליע, איז שווער געווען צו דערקענען וואָס ס'שפינט זיך אינעווייניק, אין די דאָזיקע שווייגנדיקע און פאַרשלאָסענע טעווטאַנען און וווּ אַהין זיי נויגן, נאָר ווען דער בעס-טיאַלישער מטורף איז אַריין אויך אַהער, אין שטייער-מאַרק, און געמאַכט זיין באַזוך אין דער נאָענטער שטאַט, אין דער היגער רעזידענץ, איז די זאך קלאָר געוואָרן: אַלע האָבן אָנגעטאָן זייערע יום-טובדיקע בגדים, פאַרשלאָסן הינטער זיך די הייזער און הויפן — און יונג און אַלט, מיט פרויען און קינדער, זענען זיי געגאַנגען אין שטאַט אַריין, צו באַגריסן דעם „פירער“.

נאָר מיר, די איינציקע יידישע משפּחה אין דאָרף, זענען דאָ גע- בליבן אַליין.

איך האָב געבלאָנדזשעט איבער די סטעזשקעס אַהין און אַהער, אין אַט דער מוראדיקער שטילקייט, אין אַט דעם גאַנצן שרעקלעכן שווייגן, בין איך צוגעקומען צו יענעם פּלאַץ. כ'בין געווען נייגערדיק: איז דער שוסטער נייהאַלד אויך געגאַנגען? יא, אויך נייהאַלדס וואַרשטאַט איז געווען פאַרשלאָסן. ער איז אויך אַוועק, ער אויכעט !

17.8.62

אל תאמין בעצמך

בלאָנדזשענדיק איבער די פעלדער, האָב איך זיך צו מאַל באַגעגנט מיטן אַלטן שטייערישן פויער פּורגיי, ווי ער גייט מיט אַ היי-גאַפּל אַדער אַ גראַב-ליע איבערן אַקסל צו איינעם פון זיינע פיל פעלדער (ער איז דאָ געווען פאַררעכנט פאַר אַ גאָר רייכן פויער — אַ „גראַסבויער“). ער האָט זיך געווענדט אַהין און אַהער, האָט באַלד דערקענט די סימנים פון צע-

טרעטונג און פאר מיר אויסגעגאסן זיין הארץ אויפן יונגן דור, וואס שאנעוועט נישט די דאזיקע טייערע פעלדער. כדי צו פארקירצן דעם וועג, אדער סתם אן אריבערהיפערונג, גייען זיי אריין אין סאמע פעלד אדער לאנקע און צעטרעטן און צעקאפען און פארדארבן. און די ליבע-פארלעד, די ליבע-פארלעד! ... יעדן זונטיק ציען זיי אהער פון דער שטאט און קאטשען זיך אויפן בעסטן גראז און אפילו אין דער תבואה. דער האגל איז בעסער פון זיי!

אט איז ער, פורגיי, א זיבעציקער, און ער האט נאך נישט געפרוויט ארויסשטעלן זיין פוס פון דער סטעזשקע. איין מאל, אויף דעם ארט, האט זיך צו אים געלאזט א שלאנג; איז ער אים אנגעפאלן מיט דעם היי-גאפל, אבער פונעם פלעק, ווו ר'איז געשטאנען, האט ער זיך נישט גערירט, כדי נישט צו שעדיקן די תבואה.

— מיר אלטע ווייסן ווי צו שאצן דאס פעלד!

אזוינס און אזעלכעס האט דער תמימותדיקער פויער צו מיר גע-רעדט און ער האט ליב געהאט צו הערן מיינע ענטפערס און באמערקונגען.

אבער נאך דער נאצישער איבערקערעניש האט ער זיך אויך „איבער-געקערט“, האט זיך אפגעפרעמדט און אויסגעמיטן א באגעגעניש מיט מיר, פאר פחד אדער צוליב בושה? נאך זעענדיק מיך פון דער ווייטנס, האט ער זיך געבריהט צו מאכן אלערליי דריידלעך — און זיך ארויס-געדרייט.

איין מאל האט זיך געטראפן, אז מיר זענען זיך ביידע אנטקעגנגעקומען אויף א שמאלער פעלד-סטעזשקע, ווו ס'איז נישט מעגלעך געווען אויס-צוווייכן. וואס זאל ער איצטער טון?... דער אלטער פויער האט נישט געקענט ביישטיין דעם נסיון — און ער איז אריין אין דער תבואה, אריין אין דער תבואה — — —

אל תאמין בעצמך עד יום מותך!

אומעטיקע שטיינער

מיט עטלעכע טעג צוריק האָב איך זיך באַגעגנט מיט איינעם פון די אַפּעראַטעוועטע פון לעמבערג. ער איז דאָן געווען אַ זעכצן־יעריקער גימנאַזיסט און היינט — אַ באַיאָרטער דאָקטאָר. די באַגעגעניש האָט לע־ בעדיק געמאַכט אין מיין זכרון די גאַלדענע לעמבערגער עפּאַכע מיט איר שיינער ייִדישער יוגנט, וואָס האָט זיך אויפגעכאַפט צו נאַציאָנאַלער אויפ־ לעבונג מיט איר רוישיקן לעבן אין מיטן שטאַט. כ'האַב אים אויסגע־ פרעגט וועגן אונדזערע בשותפותדיקע באַקאַנטע, כאָטש כ'האַב שוין גע־ וויסט, וואָס ס'איז געוואָרן זייער סוף.

— וואָס איז מיט לעאַנעקן ?

און ער האָט מיר דערציילט דאָס גאַנצע קאַפיטל פונעם טראַגישן סוף פון אַט דעם טייערן יינגל.

— וואָס איז מיט סימקאַן, סימקא קאַצאָוואַ ?

— אַט־אָ די סימקאַ מיט די בלאַלעכע און שמייכלדיקע אויגן, איז געווען די נשמה פונעם „קאַרזאַ“ און יעדן פרימאַרגן, גייענדיק אַביסל אַ פאַרשלאָפּענע מיט אירע שול־ביכער אין גימנאַזיע אַרײַן, — איז דאָס געווען אַן איבערלעבונג פאַר דעם, וואָס האָט זי באַגעגנט אויפן וועג. אַפילו אַדאַם מיצקעוויטש אַליין, ווען זי איז פאַרבייגעגאַנגען פאַר זיין הויכן מאָנומענט, האָט זיכער דערפילט אַ ציטער אין זיינע בראַנדזענע גלידער

— זי איז אומגעקומען ביי דער צווייטער „אַקציע“...

— און ווי אַזוי זענט איר ניצול געוואָרן ?

— מיר זענען אַ צוויי יאָר געווען באַהאַלטן אין אַ בונקער, איר מיט מיין פרוי און קינדער...

ער האָט דערציילט די אַלע גרוילן, וואָס כאָטש זיי זענען גוט באַ־ קאַנט, זענען זיי נאָך אַליץ אַ חידוש.

— די מענטשן, ממש היפּנאַטיזירטע, האָבן זיך לויטן באַפעל אויס־ געטאַן נאַקעט און אַזוי זענען זיי אַקעגן געלאָפּן דעם טויט... ביז... ביז די רוסן זענען אַנגעקומען.

— ווי אזוי איז די דאזיקע גרויסע מינוט געשען?
 — איין מאל, אין האלבער נאכט, האב איך אַרויסגעשטעקט מיין קאָפּ פונעם באַהעלטעניש און כ'האַב דערהערט די צוויי רוסישע ווער-טער: „דאָזאַי נאַזאַד“ (גיב צוריק! קענטיק האָבן זיי געוואָלט פאַרבעסערן זייער פּאַזיציע) — און דאָן האָב איך זיך געאַיילט מיט דער בשורה...
 און ער האָט אָפּגעזיפּצט:
 — יאָ, זיי זענען געקומען אָבער צו שפּעט!...
 לעמבערג! נישט אומזיסט האָבן אָפּילו אין די אַמאָליקע גוטע צייטן די פּלאַסטער-שטיינער און די טראַטואַרן אין די יידישע גאַסן אויסגעזען אזוי אומעטיק, באַזונדערס אין די פאַרנאַכטן.
 אומעטיק זענען שטיינער נישט נאָר צוליב די גרוילן, וואָס זענען דאָרט געווען, נאָר אויך מחמת אַ די, וואָס וועלן דאָרטן זיין. }
 / 15.3.63

אונדזער איינגעפאלענע סוכה

אויך ווייס־רוסלאַנד, מיין געבורטס־לאַנד, האָט געטרונקען פונעם בעכער: חורבות, חורבות און צעשטערטע פּלעצער זענען אוודאי אויך דאָרט, אויך דאָרט פאַראַנען. דאָך דאַכט זיך מיר, אַז יענע סוכה, וואָס מיר, איך און מיין עלטערער ברודער, האָבן געבויט אין אונדזער יוגנט, איז נאָך נישט אין גאַנצן צעשטערט געוואָרן (מיר האָבן זי נאָכן יום־טוב נישט איינגעוואַרפן); עפּעס איז אפשר פון איר איבערגעבליבן.
 מיר זענען צוגעטראָטן צום בוי כמעט אַן שום פּלאַן. מיר האָבן אַריינגעזעצט סלופּעס, געברענגט סנאַפּעס שטרוי פון די נאַענטע פּויעריס־שייערס; פאַרבונדן, באַהאַפּטן, פאַרפּעסטיקט זיי — און די פיר שטרוי־ענע ווענט זענען אויפגעשטעלט געוואָרן. מיט צוויי העק האָבן מיר גע־מייסטרוועוט; מיט אונדזערער, אַ ביסל אַ פאַרזשאַווערטער, און מיט אונדזער שכן טרישקאָס האַק, די שאַרפּע און געשליפּענע. ס'איז געווען אַ געהויבענע שטימונג, ווען ס'איז געקומען צום פאַרלייגן אויבן די

קורצע דער ציילונגען

דרענגלעך, אין דער לענג און אין דער ברייט, כדי אָועקצולייגן דעם „סכך“.

דער סכך, דער סכך! זיין ווונדערלעך־פרישער ריח און די זיסע נאָדלעך־שטאַכן... און יענער ערשטער קוק אין אָונט, ביים פראַווען דעם יום־טוב, צו דער הויך: אָועלכע שטערן, וועלכע מיר האָבן דעמאָלט געזען דורכן סכך, האָבן מיר שוין מער נישט געזען, מער נישט געזען. חורבות, רואינען און אָפגעסמאָליעטע ערד. אָבער איין וואַנט, ווייניקסטנס פון יענער סוכה, אונדזער מלאכה, איז אפשר נאָך געבליבן. אַזוי איז דאָך דער שטייגער פון חורבנות — איין וואַנט בלייבט.

8.11.63

דאָס איז עס...

דער אַלטער פראַפעסאָר איז פאַרבעטן געוואָרן אין איינעם פון די מושבים אויף אַ פאַרטראַג אויף דער טעמע, וואָס ער האָט איר גע־ווידמעט זיין גאַנץ לעבן: דאָס יידנטום. ער איז אַהין אָנגעקומען נאָך מיטאַג און די וותיקים פונעם אָרט האָבן אים צוגעגרייט אַ הערלעכן קבלת־פנים, אַ מושבניק, אַ פאַרערער פון תלמידי חכמים און אַליין אַ למדן, האָט געבעטן דעם פראַפעסאָר, צו זיין צו גאַסט אין זיין הויז. דער גאַסט האָט נישט אָפגעזאָגט און איז אַריינגעגאַנגען צו דער משפחה: פרוי, צוויי יונגע טעכטער און אַ שיין יינגל פון אַ צוועלף יאָר, אַ ביסל אַ געשפרענקלטער.

— אַן אויפגענומען יינגל... מ'האָט אים שוין געהאַט געפירט אין אַ פאַרניכטונגס־וואַגאָן...

דערנאָך האָט אים דער בעל־הבית געוויזן זיין משק אין דרויסן, דעם פרוכט־גאַרטן, די בינשטאַקן, דעם לול און די שטאַל. צוויי האָ־לענדישע קי מיט שווערע אייטערס האָבן מעלה־גירה געווען. דאָ האָט ער ווידער באַגעגנט דאָס אָפגעראַטעוועטע יינגל, וואָס האָט אין דער

רגע געברענגט פון דרויסן דאס פערד און עס אָוועקגעפירט אין זיין ווינקל.

— ער האָט זיך שוין ביי אונדז אַקלימאַטיזירט — האָט דער פּויער דערקלערט — ער האָט ליב די אַרבעט...

אין אַוונט האָט דער פּראָפּעסאָר געהאַלטן די פּאַרלעזונג. צוליבן פעלן פון אַ פּאַסיקן זאַל און אויך צוליב דער שווערער היץ איז זי געהאַלטן געוואָרן אין דרויסן. דער לעקטאָר האָט זיך זייער באַגייס-טערט (אפשר האָט דאָס אָרט גורם געווען?). ער האָט כמעט נישט געזען דאָס פּובליקום און אַקעגן איבער די טרויעריקע ביימער און פעלדער אין דער אַוונט-פּינצטערניש, איז ער געווען פּאַרכאַפּט פון זיין אייביקער טעמע; ער האָט באַגריפּן דאָס יידנטום ווי אַ פּילבאַר באַשעפּעניש און מאַדנע גלוסטונגען האָבן געצאַפּלט אין אים — מומט צו זען דאָס יידנטום אויג אויף אויג, און ווי דער איש האַלוהים פּאַרצייטנס, האָט ער אין האַרצן געבעטן „הראיני נא את כבודך“...

נאָכן פּאַרטראַג האָט דער פּראָפּעסאָר, ביי זיינע מכניסי-אורחים, ווידער דערזען דאָס געשפּרענקלטע יינגל, אַפּגעגעסן זיין מאַלצייט און איז אַריבער אין זיין צימער.

ביי נאַכט האָט ער נישט געקאָנט אַנטשלאָפּן ווערן. אויסער קאַש-מאַרע געדאַנקען און געקלאַג פון שאַקאַלן הינטערן פענצטער-געץ, האָבן אים דערקוטשעט די קליינטשיקע, כמעט אומזיכטבאַרע „זאַמד-פליגעלעך“, וואָס שטעכן ווי מיט נאָדלען. ער איז אויפגעשטאַנען, האָט אַנגעצונדן די עלעקטריע און אין נאַכט-מאַנטל האָט ער גענומען שפּאַ-נען אַהיז און צוריק.

דורך דער אַפּענער טיר צום נאַענטן עס-צימער האָט דער פּראָפּעסאָר סאָר געזען ליגן אויף דער סאָפּע דאָס יינגל, אַליין, פּאַרזונקן אין אַ טיף-טיפּן שלאָף (די ביסן פון די קאַמאַרעס האָט ער, קענטיק, בכלל נישט געפילט!). אַן איינגעקאַרטשעטער און צוגעדעקט מיט עפעס אַ בגד. לאַנג, אָן אַ ריר, האָט דער אַלטער פּראָפּעסאָר אויף אים געקוקט —

קורצע דער ציילונגען

און אַ פּלוצימדיק אויפּלויכטן איז אים אַדורך: „אַט איז טאַקע דאָס
ייִדנטום... דאָס איז עס“...

שטיל-שטיל האָט ער גענענט צו דער סאַפּע און מיט אַ הייליקן
ציטער געקושט דאָס ייִנגל אויפן שטערן.

18.12.64

זריי האָבן דערציילט

מיין באַקאַנטער איז געווען אין ווין אַ לעדער־קרעמער, באַליבט
ביי זיינע קונים, וועלכע פּלעגן קומען ביי אים קויפן דאָס גאַנצע גויִ-
טיקע מאַטעריאַל זייערס אַפילו אונטערן נאַצישן רעזשים; שטילערהייט
זענען זיי געקומען, פאַרבאַהאַלטן. ביז אין איין נאַכט האָט מען אים
אַרעסטירט און אַוועקגעשיקט קיין דאַכאַו. אַז מ'האַט פאַר אים באַקומען
אַ סערטיפיקאַט און ער האָט געזאַלט באַפרייט ווערן, האָט דער לאַגער־
דאַקטאָר אונטערזוכט זיין קערפּער, מיטן אויג געשיקלט אויף די פּרישע
סימנים פון די בלוט־געפּעסן, וואָס האָבן געבלוטטיקט, און באַפוילן אים
צוריקצוהאַלטן ביז זיי וועלן פאַרטרוקענען. אין דער ערשטער צייט
האַבן זיי זיך נאָך אַ ביסל געשעמט פאַרן אויסלאַנד.

און אַט איז דער קוילן־סוחר נאַגלער! אַ ייד שוין אַ זעכציקער,
אַבער אַ געזונטער, פּריילעכער, אַ לץ און אַ לעבנס־לוסטטיקער. אויך
ער איז אַדורכגעגאַנגען אַלע זיבן מדורי גיהנום. ער האָט זיך אויך
געפּלאַגט אין אַ קאַנצענטראַציע־לאַגער.

—...דער שד איז נישט אַזוי שרעקלעך — האָט ער דערציילט —
דאָס עסן איז געווען נישט שלעכט. אויב דו האָסט אַכטונג געגעבן אויף
ריינלעכקייט און אַפּגעהיט די באַפוילענע „אַרדנונג“, האָט מען דיך
נישט זאַטשעפּעט. מען האָט מיך טאַקע צו מאַל געלאַזט לויפן „דורכן
סטראַץ“, אַבער איך האָב פאַרשטאַנען איינצובויגן זיך אינעם ריכטיקן
מאַמענט און דער שלעגער האָט פאַרפעלט. פון דערווייטנס האָב איך
שוין אויפּגעפּאַסט אויף דער באַוועגונג פונעם שטעקן און איך האָב
געטראָפּן די רגע. מ'דאַרף נאָר צילעווען די ריכטיקע רגע!... איצטער בין

איך דאָ און בין באַרייט צו טאָן יעדע אַרבעט, אַלצדינג, אין שטאַט, צי אין דאָרף, אין פעלד צי אין ווינגאַרטן, אַבי צו קענען לעבן...
אַ דריטער באַקאַנטער, אַ ייד אַ פרומער און אַ פאַנטאַסט האָט דערציילט:

— ...מיר האָבן זיך געשטופט אין פּאַלעסטינע־אַמט מסדר צו זיין אונדזערע פּאַפירן און אַט — די געסטאַפּאַ! זיי האָבן אונדז געשלאָגן מכות רצה, געזוכט אין אונדזערע קעשענעס, צוגענומען אַלע דאָקומענטן אונדזערע און דערנאָך אונדז געהייסן אַרויסגיין צו צווייען. אונטן, ביים טויער, האָבן אונדז אַפּגעוואָרט פון ביידע זייטן צוויי ס.א.־באַנדיטן מיט שטעקנס אין די הענט. אַדורכגייענדיק צווישן די ביידע, האָט זיך מיר אַ רגע געדוכט, אַז דאָס הויז איז איינגעפּאַלן איבער מיין קאַפּ און נאָר ווי איך האָב דערזען ווי זיי שמייכלען צו אַנאַנדער, האָב איך פּאַרשטאַנען, אַז דאָס זענען נאָר קלעפּ מיטן שטעקן: כּיבין געגאַנגען ווייטער און האָב געהערט אַ פּרויען־שטים הינטער מיר:
— ווישט אָפּ דאָס בלוט!

ווי אַ נאַכטוואַנדלער בין איך געגאַנגען ווייטער, ווייטער; אין אַט דער מדינה אַריין בין איך אַ מאָל אַנטרונען געוואָרן בעת די פּאַגראַ־מען אין אוקראַינע; די דאָזיקע ערד האָב איך געקושט, ווען איך האָב זי באַטרעטן — און אַט!... כּי־האָב זיך גישט געקאַנט איינהאַלטן פון וויינען. דאָס איז שוין צו פּיל! אַצינד, האָב איך געטראַכט, מוז שוין קומען דער גואל. איצטער טאָר ער שוין נישט פּאַרזאַמען אפילו אַ רגע! פּלוצלינג — שטורמישע אַוואַציעס פון אַלע זייטן, אַוואַציעס פון די אַרומיקע מאַסן, אַן אַ שיעור פּאַנען און בלומען, בלומען, בלומען, דער גואל!...

אויפּגעשטעלט אין אויטאָ, מיט אַ דערהויבענער האַנט, איז אַקעגן מיר אויסגעוואַקסן ער אַליין מיטן שוידערלעכן פּרצוף זיינעם — דאָס איז געווען זיין טרוימפּאַלער אַריינקום קיין ווין — נאַענט — נאַענט, פנים אל פנים!
אַזוי האָט דערציילט דער דריטער.

אינעם בלאַען ים (1937 אין שטייערמאַרק)

די בלאַע אויגן פון אַרום, בלאַע אויגן אַן אַ סוף, האָבן זיך צו-
נויפגענומען צו איין בלאַען ים, צו אַ פאַרניכטנדיקער סטיכע, אויף
וועלכער דו טראַגסט זיך ווי אַ צעפאַלנדיק שיפל. ס'בלענדן די האַקנ-
קרייצן אויף די ברוסטן, און דער קאַפּ שווינדלט אַזש.

די פלאַג וואַקסט פון טאַג צו טאַג און פון שעה צו שעה. זי האָט
זיך צוגעטשעפעט אויך צו די מיידלעך, אויך צו די מיידלעך. וועגן
דער שיינער אינגע, דאָס מיידל פון מיין פאַרשטאַמ, ציטערט מיין האַרץ.
דערווייל, אמת, איז איר ברוסט פריי, — אָבער ווער ווייסט וואָס דער
מאַרגן וועט ברענגען?

פאַר אַ יאַרן האָט זיך צווישן אונדז ביידע געמאַכט, אַזוי ווי פון
זיך אַליין, אַ לייכטע באַקאַנטשאַפט. איר שמייכל, ביי אַ באַגעגעניש,
האַט דערפרישט, דערהויבן, געעפנט וועלטן. טייל מאַל, אַז מיר האָבן
איין וועג, גייען מיר צוזאַמען און מיין האַרץ פלאַטערט ווי אין אַמאַ-
ליקע צייטן — ביי די ערשטע ליבע-טריט.

— אייער פריינדין עריקאַ — האָב איך איר אַ מאַל געזאָגט — גע-
פעלט מיר נישט. אירע אויגן זענען נישט גוט, גיפטיק...
— וואָס רעדט דער הער? ביים לעצטן פאַלקספעסט, אויפן באַרג,
האַט עריקאַ באַקומען דעם ערשטן שיינהייטס-פרייז און איך, נאָר דעם
דריטן.

— טאַקע?! אַט די ריכטער פאַרשטייען גאַרנישט. ווען איך וואַלט
געווען דער ריכטער...

דעם יושר פאַרקרומט מען אין אַליין, אין אַלעמען. דווקא אַט די
אַרדינערע עריקאַ, וואָס איך קאַן נישט ליידן, באַקומט דעם ערשטן
שיינהייטס-פרייז. איצט זעט מען זי אויף דער גאַס שוועבן האַפערדיק,
אַ מלכה, אַ "מיס" און צו פאַרמערן די חוצפה — גייט זי אַרויס מיט
אַ האַקנקרייץ.

דער בלאַער ים ווערט אַליין שטורמישער. דער עקלהאַפטער האַס-

אפצייכן, וואָס זיינע טרעגערס זענען ביו איצט געווען נאָר די מנוול-דיקע פרצופים, נעמט זיך איצט אויסשפרייטן אויך אויף די שיינע, יונגע מענטשן — שלעכט, שלעכט.

נעכטן, זונטיק, איז פאָרגעקומען אויפן גרויסן פלאַץ, לעבן דעם וואַלד, אַ זומער-פעסט — פון דער היטלער-יוגנט. עס האָבן זיך דאָרט באַטייליקט אַלע פאָרשטעטישע זין און טעכטער און צווישן זיי אויך אינגל, אויך אינגל.

אַ פאָרנעפלטע, נישט-אויסגעשלאָפענע, האָב איך זי היינט אין דער פרי באַגעגנט, ווען זי איז געגאָנגען אין ביוראָ. מיט אַ פאָרציטערט האַרץ האָב איך אַ קוק געטאָן אויף איר לאַץ... אַ האַקנקרייך, אמת, איז נאָך דאָרט נישטאָ. אָבער ענטפערנדיק אויף מיין גרוס, האָט זי דאָס מאָל נישט געשמייכלט. זי האָט נישט געשמייכלט. איצט איז ביטער!

אַן אייזל הירזשעט

אַ האַלב-געליימטער, יונגער אַראַבער האָט זיך באַשעפטיקט מיט פאָרקויפן צו בעלי-בתים אין שטאָט שוואַרצע ערד פאָר זייערע גער-טנדלעך. ער האָט די דאָזיקע גוטע ערד אַרויסגעגראָבן פון אַ נישט-ווייטן וואַדי, אויפגעלאָדן זי אין צוויי פולע זעק צו בייַדע זייטן פונעם אייזל. זיך אַליין אויך דערלייגט און רייטנדיק איז ער אָנגעקומען צו די קונים זיינע. מיט איבערמענטשלעכער מי האָט זיך אים דאָס אייני-געגעבן, מיט ציטערן און פרייכן.

שטעגן קרומע און בערגלדיקע, אַרויף און אַראַפּ, שטיינער און גרודעס, אָבער דעם אייזלס פיס זענען דינע און שטאַרקע און זייערע סלאָען פילנדיקע און טאַפנדיקע. מיט אַ ווונדערלעכער געשיקטקייט קלויבט ער זיך אויס די טיילן ווייכע ערד, און שטייגט אַרויף און אַראַפּ און זיין גאַנג אונטער דער שווערער משא איז פעסט. דער באַזיצער זיי-נער קען זיך אויף אים פאַרלאָזן.

קורצע דער ציילונגען

ווי בלעם אין זיין צייט, האָט דער אַראַבער זיך פונדעסטוועגן נישט אָפּגעהאַלטן פון שלאָגן אים. געטרייסלט אַהין און אַהער, מיטן לעצטן אַטעם און אָנגעבויענעם קאַפּ. מיט דער טוריה, מיט וועלכער ער האָט געגראָבן די ערד, אין דער האַנט, האָט ער געשטאַרקעט און „געהאַקט“ די נעבענדיקע, געדולדיקע בהמה אין דעם דיך אַרײַן. ער האָט כלומרשט מחמת ליבשאַפט געסמאַטשקעט מיט די ליפּן — און געשלאָגן ביז ווונדן. און אַט האָט דער אייל אַרױפּגעהויבן דעם קאַפּ אין דער הויך און גענומען הירזשען לאַנג, אָן אַ סוף, אַ ספּק צי טריומף, צי קלאַג — האָט ער געוויסט וואָס איצט וועט געשען ? דער רייטער זיינער איז הינטערוויילעכץ אַרונטערגעפאַלן און איז מער נישט אויפגעשטאַנען.

13.12.51

זכרון יעקב

שמיל און פאַרטראַכט איז דער מושב־גאַרטן. עטלעכע פון זיינע אייקאַ-ליפטוסן זענען איינגעבויען אין דער זייט, ווי קראַנקע, און זיי לענען אָן זייערע ווערעס צום שויס פון זייערע געזונטע, אַרױפּגעשטרעקטע ברידער. טרויעריק איז דער גאַרטן און די יינגלעך און מיידלעך, וואָס וואַיעווען דאָ אַרום, זענען נישט בכוח אים אויפצולעבן. דער מאַרק דערמאָנט דאָס שטעטל אין גלות. געוועלבלעך, פרוכטן־סטראַנגאַנעס, פאַרקויף פון אַלטע מלבושים אויף דער גאַס, אַלערליי „סחורות“ אויפן באַדן, פאַרושאַווערט אייזן, ווילד־אויגיקע און פעסט־נאַקיקע סטאַרטשען אַרויס די רעשטלעך אַראַבער. די „איראַקער“ פון די נאַענטע מעברות מאַכן דאָ פיל געפילדער און געוואַלדן. זיי שמאַיען דאָ אַהין און אַהער צעשויבערטע, צעטומלטע, נאַר דער „רומענישער“ שוסטער אויפן בענקלע, אויך אַ נייער עולה, זעט אויס צו זיין אָן „איינגעאַרדנטער“ און זאַרגלאַזער; די טשוועקלעך אין מויל, ווי דער שטייגער איז ביי שוסטערס פון אייביק אָן, און די פרוי זיצט נעבן אים.

אויפן ראנד פון דער מושבה, הינטער דער אלעע פון די אלטע פארשטויבטע ציפרעסן, זענען פארבארגן די דערהאלונגס-הייזער און דורך די צויען זעט מען איצט, ביים סוף סעזאן, די רושטולן — לידיקע און פארלאזענע. ווייטער, נאך דעם אלעמען, פירט דער שטעג צום ים, פירט צווישן שטיינער און פעלדזן, וווּ אַ מאַסע יאָשטשערקעס, פאַרלעכ-ווייז, ווימלען איבער זיי און אין זייערע שפאלטן — גראַ אין גראַ. אַט-אַדי יאָשטשערקעס קוקן דיך אָן מיט זייערע רונדע, קליינשטיקע אייגע-לעך, פון וועלכע עס קוקט אַרויס די חכמה עליונה.

איצט ביסטו אַרויס אויף דער פריי און שפאַנסט געמיטלעך ביי דער לענג פונעם ים-ברעג. אויף אַ בערגל לינקס, בליקנדיק אַקעגן דער רויקער סטיכע, שטייט אַן איינזאַם שטיינערן הייזל, אַ ניי ווונדערלעך-שיין הייזל, אַ שפילעכל-הייזל, ווי אַרויסגעוואַקסן פון אַט דער מאַסע שטיינער פון אַרומ, שטיינער אַן אַ סוף, העלע און פריילעכע, ווי דאָס הייזל אַליין. חשוון — מיטאַג-שטילקייט און רו. אַט האָט זיך געעפנט אַ טיר און אַ יונגע פרוי אין אַ לופט-דינער קימאַנע איז אַרויס אויף דער וועראַנדע, ווענדט זיך אַהער און אַהין און גייט צוריק אַריין, צוקלאַפנדיק הינטער זיך די טיר.

21.4.60

א ב י ב ה

איר אַפּשטאַם איז פון די ירושלימער מזרח-עדות, צווישן פּופציק און זעכציק (אויך אין דעם עלטער זענען פאַראַן „אביבות“!). גענוי ווי אַלט זי איז, ווייסט זי אַליין נישט. צוויי שיטערע צעפּ, באַרוועס. פּול לעבן אין די אויגן און אינעם רעדן, זי איז זיך מפרנס פון הילפס-אַרבעט אין פאַרשידענע הייזער.

ביים אַריינקום: „מה שלומכם?“ און תיכף גייט זי אַרויס אויף דער וועראַנדע און נעמט זיך אויסקלאַפּן די מאַטראַצן און די טעפּיכער. איר שווערע אַרבעט ביים רייניקן און וואַשן מאַכט זי אַן באַזונדערע אַנשטרענגונגען און עס איז קענטיק, אַז זי וועט אַזוי קענען אַנגיין ביי

קורצע דערציילונגען

אין איר טיפן עלטער, ווי יענע אלטע לאַסט-טרעגערס, וועלכע פילן שוין נישט זייערע לאַסטן.

זי ווינט אין אַ בויפעליקן צריף, צווישן יפו און תל-אביב, און אין די טעג פון שיסערייען און באַמבארדירונגען האָט זי דערציילט וועגן די אלע שרעקן און גרוילן, וועלכע זי האָט אַדורכגעמאַכט. אָבער ס'איז נישט געפאלן איר געמיט. זי באַגרייפט די גרויסקייט פון די טעג און נעמט זיך מיט זיי איבער. אַז ס'האָט פּלוצלינג זיך דערהערט אַן אַליאַרם, איז זי די לעצטע פּאַמעלעך אַראָפּ אין מקלט און דאָ האָט זי זיך נישט אַריינגעמישט אין די שמועסן פון די פּלוידערנדיקע ווייבער, נייערט זי איז געזעסן אין אַ ווינקל, אַן אָפּגעשיידטע און פּאַרטראַכטע.

אין די הייזער, ביי אירע אַרבעטסגעבערס, זענען פּאַראַן אַלערליי דאגות און צרות. זי אָט אַ די אלטע עזרת, ברענגט מיט זיך תמיד באַרויקונג און אויפמונטערונג — אפילו וועגן „כּפּים קטנים“. אַט רעדט פּאַר איר די בעל-הביתטע אַרויס דעם צער אירן צוליב אַ שיינער פּאַר-צעלאַן-שאַל, וואָס איז איר היינט אַרויסגעפּאַלן פון דער האַנט און צע-בראַכן געוואָרן.

— פּערצן יאָר האָב איך געהאַט די דאָזיקע טאַסע און כּהאַב זי אַזוי ליב געהאַט. נאָר פון איר, פון אַ דער טאַסע, פּלעג איך תמיד טרינקען. פון אַן אַנדערער האָב איך אינעם קאַפּע נישט געפּילט קיין שום טעם. פּערצן יאָר — און היינט אַרויסגעפּאַלן פון מיין האַנט און צעבראַכן.

— ס'איז געקומען איר צייט... — טרייסט אביבה פּילאַזאַפּיש.

זי איז אַ יידישע באַבעשי פּונעם בעסטן, אַלטן סאַרט. דעריבער, אַז זי איז אַ מאַל נישט געקומען אינעם באַשטימטן טאַג, האָט די פּרוי געזאָגט מיט צער:

— אביבה איז היינט נישט געקומען. זי האָט נאָך אוודאי נישט צוריקגעקערט פון ירושלים.

וואָרום יעדן פּרייטיק פּאַרט זי צו אירע אויסגעגעבענע טעכטער, וואָס זיצן אין דער הייליקער שטאַט, וווּ זי איז געבוירן געוואָרן און אויפגע-וואַקסן, און אין וועלכער זי קען, ווי זי זאָגט, אַ יעדן שטיק. נאָכן פּאַר-טרייבן די אַראַבער, איז זי צוריקגעקומען פּול באַגייסטערט און האָט

א סך דערציילט וועגן אירע שפאציר-גענג מיט אירע טעכטער און איי-
דעמס אין דער שטאָט און אין דער סביבה.
— דאָרט איז אַצינד אַלץ אונדזער. נישטאָ קיין אַראַבער, נישטאָ.
מיר זענען געווען אין עין-כרם און דאָרט געטרונקען קאַלט, זיס וואַסער,
גלייך פונעם באַרג. יופי!

27.5.60

ד ב ו ר ה

די „עמק“-מענטשן אַליין, צי צוליב געווינהייט אָדער „מקוצר רוח
ועבודה קשה“, האָבן קיין שום דרך ארץ פאַר זייער תנ״כישער לאַנדשאַפט
און די היסטאָרישע ערטער טרעטן זיי מיט די פיס. איך אָבער, ווי אַן
אורח בין גאַנץ אויסער זיך און קען נישט משיג זיין, אַז אַט דער קוואַל,
צופוסנס פונעם גלבוּע, איז יענער קוואַל, וווּ גדעון האָט באַצייכנט זיינע
לייט, וועלכע האָבן זיך פאַרטיילט אין צוויי מינים טרינקערס: אַזעלכע,
וואָס זענען מיט זייער צונג „כאשר ילוק הכלב“ און די, וועלכע שעפן
מיט די הענט אין מויל אַריין. שטיל פליסט דאָס דאָזיקע וואַסער און עס
איז לויטער ווי דעמאָלט, פאַר דריי טויזנט יאָר.
און דער גלבוּע אַליין! צוגעדעקט מיט אַ זעלנערדיק-ברוין, וויסט,
טרוקן „טל ומטרל“.

ס'איז שווער אַפצוטאָן אַן אויג פון אַט דער בערגלעך-קייט, און איך
באַמי זיך צו טרעפן, וווּ אווּו, אויף וועלכן בערגל זענען שאול און יהונתן
געפאַלן. אין די לעצטע טעג איז צווישן די ביידע צוליב דודן אַדורף
אַ בייער גייסט, מיט אַ שווערן פאַרווורף „בן-נעות המרדות!“ האָט
זיך דער פּאָטער געבייזערט אויפן זון און אַפילו אויף אים געוואַרפן דעם
שפיז, אָבער דעמאָלט, בעת דער שלאַכט אין אַט דער גורלדיקער שעה,
איז דער זון געווען ביי דער זייט פון זיין פּאָטער, געווען מיט אים אין
איינעם און אין איינעם זענען זיי געפאַלן — „ובמותם לא נפרדו“. אַט
דאָס צאַרטע, ליבע-קראַנקע יינגל, וואָס דער געליבטער האָט נישט פאַר-
שטאַנען נישט אים און נישט זיין ליבע: „נפלאתה אהבתך לי“...

*

אבער היינט האָט מיין פּאַנטאַזיע מער ווי אַלץ פּאַרנומען — דבורה. דאָס האָט באַווירקט דער אויספּלוג (אין געזעלשאַפט פון אַ באַגלייטער) איבער די פעלדער פון יזרעאל, קוקנדיק צום הר־תבור מיט די פרעמדע בנינים אויף זיין שפיץ. דאָ אַדער אויף די דאָזיקע פעלדער האָט דבורה זיך געגרייט מיט אבינועמס זון און זיין מיליטער אַנטקעגן איבער דער סכנה פון סיסראָס זייט. דאָ האָט געשפּאַנט די גרויסע פרוי, פון דאַנען האָט זי געקוקט, ווי איך אַצינד, צום גבעת המורה... און ווי פריש זענען די פּסוקים פון איר ליד, ווי אַקטועל „בהתנדב עם"... הולכי נתיבות ילכו אורחות עקלקלות"... „חדלו פרזון"... און דער סאַמע לעצטער: „מן השמים נלחמו"... פאַר ווייטע צייטן האָבן אַלע נביאים געזאָגט זייער נביאות, אַבער איר, דבורהס נבואה איז ממש אויף אונדזערע טעג.

כ'האָב אַלץ געטראַכט וועגן איר, דער „אם בישראל", און איר ליב-שאַפטס-ציטער פאַר אונדז, אויך פאַר אונדז, ביז מיר זענען אַנגעקומען אין דער קליינער, שיינער קבוצה מיט די פיל פּלאַנצן און ביימער. אַ ברונעט מיידל אין כאַקיהיון איז פאַר אונדז פאַרבייגעגאַנגען מיט אַ שמיכל — אַ מין שיינקייט, וואָס אַזוינס האָב איך שוין לאַנג נישט געזען, און צוגלייך מיט עפעס יתומדיקס, וואָס דערוועקט רחמנות. — ווער איז דאָס מיידל? — האָב איך געפרעגט מיין באַגלייטער, דעם חבר פון דער קבוצה.

— פונעם נוער העולה, פון דער טשעכאָסלאַוואַקיע.

— אפשר ווילסטו זי מיר פאַרשטעלן? — האָב איך געבעטן.

ער האָט עס מיר גערן צוליב־געטאָן און גערופן:

— דבורה!...

12.1.62

צ פ ת

אין דער צייט וואָס אין די אַרומיקע „נקודות" רוישט און רעשט זיך דער יונגער, גייער ייד מיט זיינע יינגלעך און מיידלעך, רוט אינעם אַלטן צפת דאָס אַלטע יידנטום אין איר אַפגעשטאַנענקייט. אַזוי, ווי גראַבנדיק

קארטאפל, שטויסן מיר זיך פלוצלינג אן אין דער צעקוועטשטער זריעה-
בולבע — דער „מוטער“.

דאָס לעבן איז דאָ ווי פאַרגליווערט. די צייט האָט זיך דאָ אָפּגע-
שטעלט. אַזוי איז דאָ אודאי אַלץ געווען פאַר הונדערט יאָרן און אַזוי
וועט עס נאָך זיין אין הונדערט יאָר אַרום. אָן שום פאַרענדערונג.
אומעטיקייט פילט אָן דעם חלל פונעם ארײַס קליינער שול. דו
וואַרפסט זיך אויף דעם איינציקן ספר, וואָס ליגט דאָ אויף איינע פון
די שטענדערס, און צו דיין גרויסער אַנטוישונג איז דאָס נישט קיין קבלה-
ספר, נייערט... אַ פשוטער „עם-אַרצישער“ סידור!

אין דרויסן איז אַ שווערע היץ, אַ חמסין, אָבער די מענטשן פונעם
געסל איילן זיך צום „מרחץ“ (ס׳איז געווען אַ פרייטיק), אַ שוויץ-באָד
אין מענדעלעס נוסח. נאָר דאָ געפינען זיי אַן אַנטרינונג פונעם שווערן
חמסין.

באַרג-אַרויפן און באַרג-אַראָפּן. די פלאַסטער-שטיינער זענען קרום
און האַרבאַטע. אין איינער פון די „נישעס“, אין דער מויער, פראַוועט
מען איצט אַ ברית-מילה; אַט דערהערט זיך אַלץ העכער דער געשריי
פונעם קינד, דער גלייכער אין אַלע צייטן און ערטער, און וועלכער רירט
נישט אָן קיין שום האַרץ אין אַרום, אַפילו נישט דאָס האַרץ פון זיין איי-
גענער מוטער...

אין דער דערבייקער נישע זיצט אָן אַלטער שוסטער ביי זיין וואַר-
שטאַט. דער פאַרשוין האָט ליב צו שמועסן, און ער דערציילט מיט חשק
וועגן די אַרטיקע באַדינגונגען.

— קענט איר אויך נייע שיד מאַכן?

— ניין, נאָר פאַרריכטן און פאַרלאַטען.

דאָ איז דאָס מלכות נאָר פון דעם, וואָס איז אַלט.

פון דער נאָענטער „ווינונג“ קוקט אַרויס אַ הונדערט-יאַריקער זקן.
אַזוי זאָגט אויף אים עדות זיין פרוי, די זיבעציק-יאַריקע. אַ פאַרשטאַרטער
בליק, אַ בליק פון אָן „עובר-בטל“. אַט אַזוי האָט אים דאָס לעבן געשטופט
פאַוואַליע-פאַוואַליע, אַ שטופ, נאָך אַ שטופ, מיט אַ מין כיטרעקייט, ביז
ס׳האַט אים צוגעדריקט צו דער וואַנט — און אַן עק, אַ צער בעלי-חיים!

קורצע דער ציילונגען

סתם אַ קראַנקער, ווען ער איז אַפילו אַ חולה מסוכן, קען ער נאָך גע-
היילט ווערן און ס'איז פאַראַן אַ האַפענונג; אָבער אַ הונדערט-יעריקער
זקן — וואָס מאַכט מען מיט אים? וואָס פאַראַ רפואה געפינט מען פאַר
אים? וואָס? און פאַרט בעטן מיר אויף אַריכות-ימים, „ביז הונדערט און
צוואַנציק“. נאָט אייך „הונדערט און צוואַנציק“!

ווי איך שטיי נאָך און ווונדער זיך אויפן הונדערט-יעריקן, קומט
דער שוסטער פון הינטער אונדז אַרויס פון זיין נישע, מיט אַ שוך אין
האַנט, און מאַכט צו מיר:

— נישט גלויבן זיי! ניינציק אָדער עפעס מער — אפשר! אָבער
הונדערט יאָר האָט ער נאָך נישט. הונדערט — נישט!

דאָס לעבן איז דאָ פאַרגליווערט; די צייט האָט זיך דאָ אָפגעשטעלט.
אויך אין הונדערט יאָר אַרום, בין איך זיכער, וועט דער אייגענער שוס-
טער שטיין און וואַרענען פאַר צופיל גוזמא:

— ניינציק אָדער עפעס מער — אפשר; אָבער הונדערט — נישט!

6.7.62

אין מיטן פעלד

דער ריח פון די פרדסים אין זייער בלי פאַרכאַפט די פאַרשטאַט
און די נאָענטע פעלדער. דורך די צויםען זעט מען דאָס וויסע בליעכץ
אין שכנות מיט די לעצטע מאַגערע אַראַנזשן. אָנהייב און סוף האָבן זיך
באַגעגנט.

אַ ליבע-פאַר האָט זיך דאָ אַוועקגעלייגט אויפן גראַז-פלעק אין מיטן
דעם פלאַץ. פאַרזונקען אין זייער טוליען-זיך האָבן זיי נישט באַמערקט די
פאַרבייגייערס. זיך שלעפּנדיק פאַוואַליע אויף זיין אייזל דרייט אויס אַן
אַראַבער דעם קאַפּ צום פאַרל.

אויך אַ גרופע רייטערס אויף פערד, בחורים און מיידלעך פון דער
רייט-שול, האָט דאָ פאַרלאַנגזאַמט דאָס רייטן. אָבער זיי — ביי זייערס!
אַט דער אַבסאָלוטער ביטול לגבי דער וועלט און אַלץ אַרום האָט מיך

א ביסל געטראָפן, אָבער איך האָב זיי מוחל געווען; זיך דערמאָנט, ווי „היטלער־יוגענד“־באַנדיטן האָבן אַ מאָל פאַרטריבן אַ יונג יידיש פאַרל פון דער לאַנקע אין דער גראַצער סביבה, נאָכשריייענדיק זיי: „נאָך פאַלעסטינאַ!“

איך בין אַריבער און געגאַנגען ווייטער אין די פעלדער. אין אַ שעה אַרום, צוריקוועגס, האָב איך זיי ביידע באַגעגנט (עלעגאַנטע און סימ־פאַטישע) פאַרווירטע און פאַרשעמטע, ווי זיי ווערן ממש געיאָגט דורך אַ חברותא צוועלף־פּופּצן־יאַריקע מיידלעך, וועלכע חוזקן פון זיי: „אַ ראַג־דעווועלע אין פעלד!“... און דער איינציקער יינגל דאָ האָט זיי נאָכגע־וואַרפן גרודקעס ערד. דער מאַנסביל האָט צו מאָל צוריקגעווענדעט דאָס פנים, ווי ער וואַלט געדראָט, האָבן זיי זיך דאָן אַ ביסל צוריקגעצויגן, אָבער באַלד האָבן זיי ווידער אָנגעגריפן.

— וואָס טוט איר, מיידלעך?! — האָב איך זיך אַריינגעמישט — מיט וואָס האָבן זיי דערוועקט אייער כּעס?

די גרעסטע פון זיי האָט געענטפּערט מיט אַ געשריי:
— זיי ליגן און קושן זיך אין מיטן פעלד!

דער אַכצן־יאַריקער

פאַרגעסט נישט, אַז דאָס דאָזיקע שיינע און צאַרטע יינגל, וואָס די שול־העפּטן פּאַלן אים אַרויס פון דער שוויס, מוז אויסקעמפּן נישט נאָר די קעגנ־וואַרט־מלחמה, נייערט אויך „קאַרעגירן“ אונדזערע אַמאָליקע מלחמות. די לאַסט פון פאַרגעלטונג דרוקט אויף זיינע אומרייפּע אַקסלען און ער דאַרף איצט פאַר אונדז זיגן און אויך געבן אַ „תיקון“ צו די מפלות פון אונדזערע אבות.

אַט איז ער איינגעקורטשעט אין דער פּאָזיציע און צילט מיט זיין ביקס נישט נאָר קעגן דעם שונא, נאָר אויך קעגן אונדזערע שונאים פון

קורצע דער ציילונגען

א מאָל און אייביק, קעגן אַלע, אַלע, אַריינגערעכנט נבוכדנצרס און טי-
טוסעס האָרדעס.

נישט אומזיסט שטרענגט ער אַזוי אַן זיין זע-קראַפט: ער צילט אין
נישט געאַנטע ווייטקייטן. — — —

13.4.62

אל-עלמיין

אין יוני 1942, ווען ס'האַבן זיך, נאָכן פּאַלן פון טאַברוק, שוין גע-
הערט ראַמעלס טריט צו אונדז צו, איז דער גאַנצער ישוב געווען פאַר-
כאַפט פון אַ מאַדנעם דרימל פון דעם מין, וואָס די נאַטור-שלאַנג, דער-
נענטערנדיק זיך צו איר קרבן, וואַרפט אַן אויף אים. כ'בין דאָן געווען
צוגאַסט אין אילת-השחר. ס'האַט געדריקט אַ שווערער חמסין. פויל האָבן
די מיידלעך אָפּגערוימט די טישן אינעם חדר-האוכל.

די קיבוץ-לייט, וועלכע האָבן געאַרבעט אין דרויסן אין איינעם מיט
די אַראַבער, האָבן דערציילט ווי אַזוי אַט די שמועסן אָפּן וועגן צעטיילן
זיך מיטן „זאַק-רויב“: „מיידלעך לרוב פאַר יעדן מאַנסביל“.

ווען מיר זענען פאַראייניקט מיטן זכר פון אונדזערע קינדער, די
קעמפער פון דער באַפרייונגס-מלחמה, לאַמיר נישט פאַרגעסן אויך אַט
די קינדער, טייערע קינדער, וועלכע זענען געפאַלן פאַר אונדז אויף צע-
גליטע פעלדער פון אל-עלמיין — און וואָס באַגרייפן נאָך אַלין נישט,
וואָס ס'האַט אונדז דאָן דערוואַרט, ווען נישט די דאָזיקע פעסטע בחורים.

איינער האָט געוויינט

אַ דערהאַלונגס-היים פאַר מעברה-קינדער אין אַ לאַנדשאַפּטלעך-שיי-
נעם ווינקל, אונטער דער השגחה פון די „שוועסטערס“ אין זייערע ווייסע
קיטלעך, האָט דאָס קליינזאַרג געטומלט פול מיט לעבנס-פרייד און מיט

ניגער באטראכט די אלע באזוכער, וואָס זענען אַהער געקומען. אַט־די
פרעגן:

- פון וואָנען ביסטו?
- פון איראַק.
- און דו?
- פון טערקיי.
- און דו?
- פון רומעניע.
- און דו?
- פון פּוילן.

„שאַי סביב עיניך וראי: כולם נקבצו ובאו לך“.
פאַרשידענע פּנימער, ווייסע און שוואַרצע, און נאָר די אויגן, די
יידישע אויגן, און זייער עברית — פאַראייניקן זיי אַלע.
אַט האָבן זיי זיך אויסגעזעצט אַרום די געגרייטע טישן און עסן מיט
אַפעטיט. ס'איז קענטיק, אַז די מאכלים שמעקן זיי. נאָר איין שייך יינגל
האַט נישט אָנגערירט זיין טעלער. ער איז געזעסן און האָט געוויינט. אַלע
צורעדענישן פון דער שוועסטער האָבן נישט געפּוועלט.
ער בענקט אַהיים, צו דער מעברה... — האָט זי פאַרצווייפלט געזאַגט.
דעם קאַפּ אין דער היך, מעברות!

1.12.62

א ב י ש ג

והמלך לא ידעה

(מלכים א')

אין מיין קינדהייט האָב איך זי געזען אין דער געשטאַלט פון חנה
בייניש דעם קאַוואַלס. דאָס שענסטע מיידל אין דער פאַרשטאַט. אַ ברונעטע
און הנעוודיקע מיט טונקעלע פלעקן אונטער אירע רייצנדיקע אויגן. צו
פיל האָט דער קאַוואַל געקאָוועט און געפאַרעמט דאָס גליענדיקע אייזן

קורצע דער ציילונגען

ביז ס'איז געוואָרן אַ האַק צי אַ פּאָדקאָוע. די טאַכטער איז ווי זיינע אַרבעטן — פּולקאַם.

יא, ס'איז טאַקע נישט געווען ווי חנה'קע אַזאַ „נערה יפה בכל גבול ישראל“ און איך האָב זי געזען אין מיין פּאַנטאַזיע, ווי זי באַדינט דעם מלך אין איר ווייסן פּאַרטעד, בעת בת־שבע קומט ביי אים עפעס בעטן. כ'האָב זיך דעמאַלט נישט געריכט, אַז ס'וועט קומען אַ טאַג און איך וועל זיין אין איר היים־אַרט, אין שוונס. יא, ממש אין שונם. ס'איז נישט ערגעץ אויפן הימל; נאָר אַ שעה־וועג פון מרחביה. איך גיי, באַ־גלייט פון אַ חבר, וועמען די שטעגן פון לאַנד זענען באַקאַנט, און פּאַרש נאָך די טריט פון דודס געטרייע קנעכט, וועלכע זענען אין זייער צייט געגאַנגען אויף דעם וועג, כדי דעם מלך צו מאַכן אַנגענעם זיינע לעצטע טעג. פּאַרטרוקנטע פעלדער, ברוינע גרודעס פון אַלע זייטן. זענען דען פון דאַנען פּאַרטריבן געוואָרן אַלע צויבערן פון דער לאַנדשאַפט אין איינעם מיט אונדזערע אבות? דאָ און דאָרט, אין די זייטן פונעם וועג, שוואַרצע שליאַדעס פון פּאַרברענטע דערנער. צעברע־ביימלעך — און אַט איז שונם!

אַ קרום געסל צווישן שטיינערנע הייזלעך, הייזלעך אָן פענצטער. צברעס און שטיין און קינדער, קינדער, קינדער. אין דער מיטן, אויפן דאַך פון אַ נידעריקן הויז, שטייט אבישג און הענגט וועט אויף אַ שטריק... זי איז עס!

מיין פּאַנטאַזיע האָט מיך נישט אָפּגענאַרט. ס'איז דאָס פנים פון חנה בייניש דעם קאָואַלס. יענע טונקעלע פּלעקן אונטער די שיינע אויגן, כאַטש אַ פרעמדלעכן אויסדרוק האָבן אַט די אויגן און זענען שוואַרצער. מיט אַ מאָל בין איך צוריק געשליידערט געוואָרן צו מייע קינדערישע יאָרן. איך הער דאָס קלאַפן פונעם האַמער אין דער קוזשניע. אַט שפּרייזט זי באַרוועס איבער די אַלטע אייזנס, גענענט צו איר פּאַטער און טשאַטעס פונ־קען הילן זי איין. די לאַנדשאַפט אין דרויסן איז אין פּולער פּראַכט. אַ גאַנצער רעגנבויען און טראַפנס רעגן אויפן גראָז, און אַליץ האַלט זיך נאָך ווי ס'איז געווען. ווי ס'איז געווען אין איר ערשטער אומבאַרירטקייט — יחי המלך.

12.7.63

מ די נ ה

אין דער פרעמד דארט, אין די לענדער פון זיין וואַגלען, ביי יעדער פאַרענדערונג פונעם רעזשים, יעדן נייעם „קורס“, האָבן אים קודם כל איבערגעשראַקן די נייע פאַרשריפטן און גזירות אין מסהר־ענינים. אויב די קריסטלעכע סוחרים האָבן זיך דערשראַקן, וואָס זאָל ער טאָן, דער יידישער סוחר? און פון שרעק איז ער אויף אַן אמת אַרײַנגעפאַלן אין נעץ, האָט פאַרפלאַנטערט, צעטומלט זיך, און געלאָפן צו אַדוואַקאַטן. „דער פחד האָט גרויסע אויגן“ — און ער האָט פאַרלוירן דעם אַפעטיט, איז נישט געשלאָפן אין די נעכט, האָט דערפילט אַ שוואַכקייט אין די פיס, ביז איין מאָל האָט ער פאַר זיך אויסגעזוכט אַ באַקוועם אַרט ביים ברעג טײך, אַוווּ, אַז ס'וועט קומען די לעצטע מינוט, וועט ער זיך וואַרפן אין וואַסער אַרײַן.

אַבער די שטאַרקע, פרישע לעבנס־קרעפטן, וועלכע האָבן דאָן אין אים געשוימט, פון איין זײט, און דאָס לאַנד פון דערלייזונג, וואָס האָט צו אים געוונקען, פון דער אַנדערער זײט, זענען אים בייגעשטאַנען אַרײַ בערצושפרינגען די אַלע תהומות און ניצול צו ווערן פונעם אונטערגאַנג. ער האָט פאַרשאַרצט די פאַלעס, געריסן זיך און געשווומען און גע־שווומען... ווען, ווען וועט ער דערגרייכן דעם געגאַרטן ברעג?

סוף־כל־סוף איז געקומען דער טאָג! דאָ האָט ער אַנטוויקלט און ברייטער געמאַכט זײנע געשעפטן מיט מער שוונג. אין אַן אַטמאָספער פון פרייהייט און אַן צוואַנג. צווישן זײַן פאַלק.

אַבער אַט איז אויפגעשטאַנען די מדינה און מיט די נייע פאַרשריפטן און גזירות אויך. יאָ, זי אויך. צווישן זיי טאַקע די אייגענע גזירות. וואָס איז דאָס — אויך דאָ? ער איז ווידער געשטרויכלט געוואָרן, האָט פאַר־פלאַנטערט, צעטומלט זיך, איז געלאָפן צו אַדוואַקאַטן. די אַלטע דערשיטע־רונגען האָבן זיך דערוועקט — ווי אַ רעצידיוו פון אַ געפערלעכער קראַנג־קייט. וויפל מ'האַט אים נישט געגעבן צו פאַרשטיין, אַז זײַן חטא איז אייגנטלעך קיין חטא נישט, אַז ער זעט דעם שאַטן פון בערג ווי בערג, אַז ס'איז נאָר אַן אומזיסטער פחד — ער האָט זיך נישט געקענט באַרויכן.

קורצע דערציילונגען

די לאַגיק איז עקסטער און די „נערוון“ זענען עקסטער. צו זיין אַ פאַר-ברעכער אין די אויגן פון די אייגענע איז דאָך זיבן מאָל שווערער ווי צו זיין אַזעלכער אין די אויגן פון די גויים אין גלות. די מעלאַנכאָליע האָט אים אָפּגעשוואַכט, איינגעבראַכן, אַוועקגענומען דעם באַדן פון אונטער די פיס, ביז די פּאָלגן פון דער דעפרעסיע האָבן אים געמאַכט זאָרגן מער ווי די אייגנטלעכע סיבה אירע, אַ שטייגער ווי „פּן יחדל אבי מן האתונות ודאגלנו“. אַ פּולשטענדיקער צוזאַמענברוך — און ס'איז נישטאָ קיין רעטער.

וועט ער אפשר זיצן און וואַרטן ביז אַ פּאָליציאַנט — אַ פּאָליציאַנט אין ישראל איז אויך אַ פּאָליציאַנט! — וועט קומען און אים אַוועקפירן אין קרימינאַל אַרײַן און די שכנטע, די גיפטיקע פּינדין זיינגע, וועט דאָס זײַן?

און ווי ביים ברעג טייך דאָרט, האָט ער גענומען בלאַנדזשען דאָ...
אויפן שפּת הים.

20.2.59

אַ קיבוץ אין עמק

פאַר צוויי יאָרן, נאָך די רעגן־טעג, האָט זיך מיר אַלץ דאָ אויסגע-ווּזן אַזוי פּריש, אַזוי ווּנדערלעך. כ'האַב לאַנג אַריבערגעקוקט איבערן פּלויט צו די פעלדער אין מאָרגן־שיין און עס האָט אויסגעזען, ווי אַט די אַראַבישע מיידלעך, וואָס פאַרקען זיך נאָענט אין די מיסט־הויפּנס, געפינען דאָרט אוצרות. לייכטע ווינטן, יוגנט־ווינטלעך האָבן זיך גע-טראָגן פון דאָנען פון גבעת־המורה און פון דאָרטן פונעם גלבווע, — אין די דאָזיקע ווינטן האָט זיך, דאָכט זיך, נאָך צעבלאַזן יהונתנס בלווע ביים „אויסטון זיך“.

אַ געפאַנגענער אינעם כּישוף־געוועב, אינעם געוועב פונעם אַ מאָל און היינט, האָב איך דאָ געבלאַנדזשעט אַהין און אַהער, פון צריף צו צריף, פון

ווארשטאט צו ווארשטאט. אט איז דער הויכער, שאפערישער מאָלער, דער שוסטער-פילאָזאָף, דאָס שיינע יינגל-דיכטער אין דער בלאָער חולצה. אָבער מער פון אַלץ האָט מיר געפאַקט דאָס געזעלן-מיידל אין דער קוזשניע, — אין די כאַקיי-הויזן און מיטן טעמבעל, מיטן פאַרריסטן פנים און הענט. זי האָט זיך געוואַקלט מיר צו דערלאַנגען איר פאַרריסטע האַנט, נישט אַנענדיק, ווי אַנגענעם עס איז מיר דווקא, אַט די פאַרריסטע האַנט אירע ארומצונעמען!

אַזוי איז געווען פאַר צוויי יאָרן, אין אַנהייב פּרילינג. אָבער אַצינד, ביים צווייטן באַזוך, אַנטקעגן סוף זומער, אין די חמסינען, שלעפן זיך שווער די טעג. אין די גרויסע זון-היטלען האַקן פּויל די פרויען אונטער די צווייגן ביי די בימער-ווערעס. די רויזן זענען טריב, פאַרוויאַנעט. די גבעת-המורה איז פּוסט און לאַנגווייליק, דער פאַרטרוקנטער גלבוּע באַדריקט שווער און יהונתן אויף זיינע היגלען איז טויט! אויפן יינגל-דיכטערס שטערן זענען טיפע קנייטשן, די בלאַקייט פון זיין חולצה איז זייער אָפּגעבליאַקעוועט און דעם שוסטער-פילאָזאָפּס רעיונות זענען נישט אַזוי אָפּטימיסטיש ווי אַמאָל. אָבער מער פון אַלץ האָט מיר אַנטוישט דער פאַקט, וואָס יענץ געזעלן-מיידל געפינט זיך שוין נישט אין דער שלאַסעריי, נייערט זי איז צוליב עפעס אַריבער צו אַרבעטן אין דער קיך און זי איז אַצינד, אינעם קליידל און אין דעם פאַרטעך, ווי איינע פון די מיידלעך!

3.5.65

דער אינסטאַלאַטאָר (פון מיינ פריינדס דערציילונגען)

פאַראַן אַזעלכע וואָס מיינען, אַז איך בין נאָר פאַרטאָן אין די סאַמע העכסטע זאַכן, און וויסן נישט וויפל „קליינקעפיקייט“ ס'איז אין מיר, אַזוי, למשל, בין איך פעיק נישט צו שלאָפן צוליב אַ קליינקייט, צוליב אַ שטות. כ'האָב פאַר זיך געקויפט אַ נייעם אַנצוג און ס'דאַכט זיך מיר,

אז דער קרעמער האט מיק אפגענארט — און דאס איז מיר גורם א ליידן, וואס מ'קען זיך נישט משער זיין. נישט צוליב דעם געלט-היזק, נייערט וועגן מיין „בטלנות“ אליין.

אט איז א מעשה מיט א „בוילער“. ס'איז קאליע געווארן דער קעסל און דער אינסטאלאטאר האט אים גענומען אין זיין ווארשטאט אריין, נאך דעם ווי ער האט באשטימט זיין לויך און איך האב מסכים געווען. אויך דא האב איך פארדעכטיקט דעם מייסטער, אז ער האט אויסגענוצט מיין נישט-געניטיקייט, ווארום כ'בין דערווייל געווארן געווארן, אז א נייער בוילער קאסט אויך נישט פיל מער. אינעם באשטימטן פרימארגן האט זיך דער פארשוין באוויזן מיטן פארראכטענעם שווערן קעסל אויפן אקסל, זיין פון שווייס אדורכגעווייקט העמד איז דא און דארט אפן און ס'זעט זיך ארויס זיין אנטבלוזט לייב.

כ'האב אים געקוקט אין פנים אריין און געזען ווונדערלעך יידיש-מענטשלעכע אויגן, וואס אַזעלכע האב איך שוין לאנג נישט געזען, — אומשולד און ריינקייט. כ'האב אים באַלד געגלויבט. מיטן טאָן פון זיין ענטפער און מיטן גאַנצן מהות זיינעם האט ער געוואָרפן אַן איידל ליכט אויפן כלל און צום ערשטן מאל אין מיין לעבן האב איך דערפילט דעם טעם פון דעם, וואס מ'רופט עס „אהבת ישראל“. זיי האבן נישט אפגע-נארט, קיינער האט נישט אפגענארט און אפילו ווען זיי האבן אפגענארט — האבן זיי נישט אפגענארט!...

אז ער האט שוין אין גאַנצן פאַרענדיקט זיין אַרבעט, האב איך זיך מיט אים אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס. כ'האב אים געפרעגט וועגן זיין אַפּשטאַם-לאַנד, זיין לעבנס-געשיכטע און זיך פאַרטראַכט וועגן זיין וועזן. ס'האט זיך אַרויסגעשטעלט, אז ער איז נישט אומאינטעליגענט און ער איז אפילו א „פילאָזאָף“ אויף זיין שטייגער. ער האט פאַר מיר, ווי איינער וואס איז שוין אויסגעשטאַנען אַ סך נסיונות אין זיין לעבן, אויס-געשיט זיין ביטער האַרץ „וועגן דעם כאַראַקטער פון אַט דער אומה“. האַרטע רייד. דווקא ער, דער גרויסער פאַרטיידיקער מיט זיין שווייגן, איז געוואָרן אַ גרויסער אַנקלאַגער מיט זיינע רייד!

אַבער איך בין שוין געווען פאַרכאַפט פונעם ערשטן.

דער אַלטער אַפטייקער

צו מאָל איז ער אַראָפּ פון זיין דירה, ר'איז אַריין אין אַפטייק און האָט צוגעהאַלפּן זיין יונגן, געשיקטן און ענערגישן זון. ער, דער פּאַטער, האָט זיך דערנענטערט צו די אַכציק; זיינע מידע אויגן, וואָס זייער בלויקייט איז נאָך נישט אין גאַנצן אָפּגעבליאַקעוועט, האָבן געקוקט שוין נישט פון דער וועלט, אָבער אין זיין ווייסן קיטל, אינעם רוים פול מיט מעדיצינען אָן אַ סוף, האָט ער זיך קענטיק געפילט, אַ ביסל זיכערער. אַנדערש ווי זיין זון, האָט ער זיך באַוועגט לאַנגזאַם — לאַנגזאַם פּויל האָט ער זיך געווענדעט צו די קונים, די רעצעפטן האָט ער געלייענט מיט אַן אַפּאַטישן, זייער סקעפטישן בליק און דאָס בילד פונעם סקעלעטן־קאַפּ איבער דער אַפטיילונג „גיפט“ האָט זיך שטאַרק בולט געמאַכט.

בין איין מאָל האָב איך זיך געווענדעט צו זיין זון:

— שוין לאַנג אַז מ'זעט נישט אייער פּאַטער.

— מיין פּאַטער איז שוין נישטאַ.

— אַ, ר'איז דאָך נישט געווען אַזוי אַלט.

— אַ, אַ ניין און זיבעציקער.

כ'האָב זיך דערמאַנט אין אונדזער לעצטער באַגעגעניש. דעמאָלט האָב איך אים דערלאַנגט אַ רעצעפט פון אַ ווינער קליניק (ער האָט געשטאַמט פון ווין) און זיינע מאַטע אויגן האָבן זיך אויף אַ רגע צעפלאַקערט, ווי ס'פלאַמט אויף אַ ליכט איידער ס'ווערט פאַרלאָשן.

ל י י כ ט ע ר

אַ קלינג אין דער טיר. דער פינף־און־זיבעציקעריקער האָט געעפנט און אָט איז זיין זון מיט דער ביקס אויפן אַקסל. ער איז געקומען אויף אַ קורצן אורלויב, אויף פיר־און־צוואַנציק שעה, גלייך פונעם פעלד. דער אַלטער טאַטע, וועלכער איז בשעתו אויך געווען אַ סאַלדאַט, האָט אַנגערירט די ביקס, ווי אַ יוגנט־פריינד נאָך אַן אַפשייד פון פופציק

קורצע דער ציי לונגען

יאר, האָט זי אָנגענומען לויט פאַרשריפט, זיך אַליין אויספרוּווּנדיק, צי
ער געדענקט נאָך „גירסא דינקותא“.
און דער זון האָט געפרעגט:
— איז דיין ביקס דעמאָלט געווען אַקוראַט אַזוי?
— לייכטער.

דער צוויק

„אַצינד איז די מדינה פאַראַן“ — האָב איך מיר געדאַכט, הערנ-
דיק ווי אונדזער קאַנדוקטאָר צוויקט אין אונדזער באַן מיט זיין צווענגל,
ווי אַלע קאַנדוקטאָרן אין דער וועלט, די ריינע-בילעטן.
אויף אַט דעם צוויק האָב איך שוין לאַנג געוואָרט.
אַצינד איז די מדינה פאַראַן!

10.7.59

אַן אס בישראל (צום אַפשייד פון גאַלדען)

אַז זיין שוידערלעך, פאַרברעכעריש קול האָט זיך דערהערט אין ראַ-
דיאַ און דער האַקנקרייך האָט שוין געוועלטיקט אויך דאָ, אין עסטרייך
— האָט זיך די שיינע לאַנדשאַפט פון אַרום פאַרוואַנדלט אין אַ שרעק-
לעכער וויסטע. די געדיכטע וועלדער האָבן אויסגעזען, ווי זיי וואַלטן פאַר-
באַרגן געהאַנגענע. מיר האָבן אַ סך געליטן ביז מיר האָבן זוכה געווען
אַריינצוגיין אין זוג, וואָס האָט געפירט צו דער איטאַליענישער גרענעץ.
די איטאַליענער זענען קליינע און אַרעמע. מיט הילכנדיקע קולות
רופן זיי אויס זייערע געטראַנקען און צובייסנס, וועלכע זיי דערלאַנגען
צו די וואַגאַן-פּענצטער. אַט איז, ביים נעמען דאָס געלט דורכן פּענצטער,
אַראַפּגעפאַלן אַ מטבע און זי איז נעלם געוואָרן, — ס'אַראַ זוכענישן,
ס'אַראַ געשרייען, ס'אַראַ פאַרצווייפלונג!

איבער די בנינים און טראטואַרן אין טריעסט הערשט אַ מרה־שחורה. ביז ס'איז געקומען די דערהויבענע רגע, וואָס מיר זענען אַראָפּ אין דער גרויסער, פּרעכטיקער שיף.

אַט האָט זי זיך געריט און זיך אַוועקגעלאָזט... אַ שוואַרם מעוועס האָט אונדז באַגלייט. זיי הויבן זיך אַרויף און נידערן אַראָפּ און רירן אָן מיט זייערע פליגל די שפיצן פון די כוואַליעס; די דאָזיקע פייגל און די שויםענדיקע כוואַליעס האָבן דעם זעלבן ווייסן קאָליר, ווי זיי וואַלטן גע־פאַרעמט געוואָרן פון איין שטאָף.

דאָרט הימל און ים און דאָ ענגע און וואַרעמע קאַבינעס אין די ווינקלען פון דער שיף. איין טאָג איז גלייך צום אַנדערן. אַט איז אַ ברעקל יבשה: ציפּערן. דאָ האָט מען מיט שטריק אַרויפגעצויגן בהמות אויפן דעק אַרויף; מיט גרויל אין די אויגן האָבן זיך די קי געהויבן אין דער לופט — ס'אַראַ פּחד פאַר דער הייך!

צווישן די פּאַסאַזשירן איז מיט אונדז געפאַרן די גרויסע, האַרציקע פרוי מיט אירע בלאַע אויגן און דער שיינער, געטאַקטער נאָז. זי איז איינע פון די ותיקות פון דעם ישוב, וועלכע באַטייליקט זיך אין דער אַנפירערשאַפט, און אַצינד קערט זי צוריק פון אייראַפע און אַמעריקע, וווּ זי האָט אַ יאָר צייט אויסגעפירט אַ געוויסע שליחות. ס'איז אין איר שטאַרק דער מוטערלעכער עלעמענט און אירע שיינע אויגן זענען אַ ביסל פייכטלעך, — ווי אַ טרערל וואַלט זיך אין זיי פאַרהאַלטן...

אין זעקסטן טאָג פון דער נסיעה, גאַנץ פרי, האָט זי אַנגעטאָן אַ יום־טובדיק קלייד, כדי צו באַגריסן דאָס לאַנד. די דעק פון דער שיף איז נאָר וואָס געוואָרן געוואַשן און געשייערט. פייכטיקייט און ריינקייט — און ווונדערלעכע ווינטן האָבן געגלעט. דאָס פנים פון דער גרויסער פרוי האָט געשטראַלט. אַנגעשפּאַרט אין דעק־צוים, זענען מיר אַלע געווען פאַר־טיפט אין שטאַרקער דערוואַרטונג, ביז די שפיצן פון די בנינים זענען אַרויף אויפן האַריזאָנט — און די פרוי־מוטער האָט אַנגעוויזן:
— תל־אביב!

צווישן „פאראן“ און „נישטאָ“

א העכערן חן פארמאגן אונדזערע מיידלעך פון דער רעליגיעזער יוגנט-באוועגונג. כ'בין אין ספק, צי אונדזערע פרומע מאמעס און באבעס אַ מאָל ביי יידן, אין יענע ערטער און צייטן, האָבן זיין זייער יוגנט אזוי פאַרכאַפט ווי די דאָזיקע. דאָ איז פאַראַן עפעס נייעס, וואָס ס'איז נאָך קיין מאָל נישט געווען. וואָרום יענע אמונה פון פאַר דער כפירה, איז נישט געגליכן צו אַט דער ווונדערלעכער אמונה פון נאָך דער כפירה. איינע פון יענע מיידלעך איז די זיבעצן-יאָריקע רחל. ס'איז נישט קיין ווונדער, וואָס דער יונגער דיכטער, יהושע, האָט אויף איר געוואָרפן אַן אויג. מיט עקשנות האָט ער זיך געסטאַרעט, ביז עס האָט זיך אים איינגעגעבן צו געווינען איר פריינדשאַפט.

אַ צאַרטע ליבע איז דאָס געווען, אַ פילפאַרביקע, כאַטש זי האָט זיך באַגרענעצט אויף באַגעגענישן, קורצע שפאַציר-גענג, ריר-מיך-נישט-אַן. זי האָט אים דערלויבט צו באַזוכן זי אין איר צימער (צוליב איר אַנקער מיטן בית-אולפן האָט זי דאָ געווינט אַליין, די עלטערן אירע זענען געזעסן אין אַן אַנדער שטאַט). יעדער פרוווי זיינער זיך צו איר מער צו דערבענטערן, האָט זיך אַנגעשטויסן אויף אַ שטרענגן אַפּזאָג, אַ פרומען צוריקווייכן.

מיט פאַרויכט האָט ער זיך געדרייט אַרום דעם צאַרטן פונקט פון איר וועלט-באַנעם. ער האָט צוריקגעהאַלטן זיין אַפיקורסות און איז גע-ווען פאַרויכטיק לגבי אירע געפילן. דאָך אַ מאָל דורך עפעס אַ פּלוצעמ-דיקן לייכטזין, איז ער געשטרויכלט געוואָרן מיטן מויל.

אין אַ האַרבסט-פאַרנאַכט איז דאָס געשען. זיי זענען ביידע געגאַנגען ביים ים-ברעג. אַנטקעגן דער גראַעַר סטיכיע, וואָס האָט שטורמיש גע-בושעוועט, איז דאָס מיידל אויף אַ רגע געבליבן שטיין ווי פאַרשטיינערט און האָט פאַרציטערט אויסגערופן:

— גאָט! ...

— נישטאָ קיין גאָט, רחל!

זי איז בלאס געווארן, האָט אויסגעדרייט די פלייצע, אים דאָ צו־
 ריקגעלאָזט אַליין און מיט שנעלע טריט איז זי אַוועק אַהיים.
 אין דער דאָזיקער נאַכט האָט זי נישט געקאַנט אַנטשלאָפן ווערן.
 אַ לאַנגע, לאַנגע שרעק־נאַכט... מיטן אָנהויב טאָג, ווען אין צימער האָט
 דאָס פענצטער גענומען בלאָען, האָט איר אויער אויפגעכאַפט פון דרויסן
 דעם ערשטן צוויטשער, אַ שוואַכן פאַרדרעמלטן פויגל־צוויטשער. אַ קליין,
 שוואַך, איינזאַם, פאַרלאָזן, שוואַלע פייגעלע — ווי זי...
 און זי האָט געוויינט.
 אין דער רגע האָט אין איר טיר אָנגעקלאָפט יהושע!
 אַ בלאַסער, אַ פאַרטונקלטער פונעם פרימאַרג־נעפל, האָט ער גע־
 שפּטשעט:

— כּהאַב איצט געמוזט קומען צו דיר. כּ'בין אַ גאַנצע נאַכט נישט
 געשלאָפן... אַ שרעקלעכע נאַכט איז דאָס געווען... נאָר ביינאַכט האָב איך
 דערפילט דיין גאַנצן כּוח... דו ביסט געטלעך...

זי איז פאַר אים געשטאַנען אַ פאַרהילטע אין איר דעקע, אַ באַרוועסע
 און צעשוּיבערטע, מיט טרערן אויף איר באַק — און האָט געענטפערט
 מיט ציטער:

— נר־זשע, ס'איז פאַראַן?...

— פאַראַן! פאַראַן! פאַראַן!!!

גליקלעכע זענען זיי זיך געפאַלן אויפן האַלדז, זיך אַרומגענומען און
 נישט געוואָלט צעשיידן זיך — און גאָטס גייסט האָט געשוועבט איבער זיי.

26.5.67

לא לישון, לא לישון!...

— „לא לישון, לא לישון!“ — שרייט דאָס קינד און בעט זיך, ווען
 די מוטער זיינע טראַגט עס אויף אירע אַרעמס פון זיינע עלטערנס צריף
 צום קינדער־הויז. עס גאַרט צו בלייבן דאָ, מיט טאַטע־מאַמע, און זיין
 וואָך, וואָך.

קורצע דער ציילונגען

ווי שאַטנס בלאַנדזשען די חברים פונעם קיבוץ אין דער נאַכטיקער פינצטערניש צווישן די צריפים, „ליפטן“ און געצעלטן. יחידים און פאַר- לעך טאַפּטשען זיי אין טיפּן זאַמד אַהין און צוריק. „אין וואַרשע האָב איך זי דערקענט“ — דערציילט איינער. די גרויסע אַלימיניום-טשייניקעס בלישטשען אַרויס פון דער באַלויכטענער קיד. אַט עפנט זיך אַ רגע די טיר פון דער מקלחת און עס באַווייזט זיך דאָרט אַן איינציקער נאַ- קעטער בחור, וואָס הענגט עפעס אויף.

די „פּאָזיציעס“ זענען פאַרנומען און דער פּראָזשעקטאָר פירט אַרום זיין ליכט-פּאַס איבער די פעלדער און באַלייכט אַ מין מאַדנעם רויטלעכן פונקט, וועלכער איז ווי אַנגעזאַפּט מיט די בלוטן פון פאַרציטיקע מלחמות. ווייטער, ווייטער, — ווייט ביז עק-וועלט וואַרף דיין אויסשפּיר-ליכט! וואָ- רום די גאַנצע וועלט — איז דעם שונאס לאַגער. פון אַלע זייטן, אַרום און אַרום, לויערן זיי אויף אונדז, נישט כדי צו פלינדערן, אויך נישט צו פאַרנעמען אונדזער פּלאַץ, נאָר סתם אַזוי — אונדזער לעבן אַליין איז זיי אַ דאָרן אין אויג.

מיט אונדזערע יינגלעך און מיידלעך זאָלן מיר זיך צונויפנעמען מער און מערער, צו שטיין אויף דער וואַך, צו קוקן אַהין און אַהער מיט זיבן אויגן, צו צעשפּאַלטן די פיינטלעכע פינצטערניש און צו פאַרשטאַרקן די וואַכזאַמקייט זיבן-און-זיבעציק מאַל — „נישט שלאָפן, נישט שלאָפן!“ דאָס האַרץ ציטערט וועגן די קינדער, וועגן דעם געליבטן מיידל און רגעווייז דערוועקט זיך דער באַגער צו באַשיצן זיי מיט אונדזער גוף שוין אַצינד. ווייל דעם ווילדנס אויג וועט נישט קיין רחמנות האָבן אויך אויף דעם יונגן און צאַרטן ביי אונדז, וועט זיך נישט דערבאַרעמען!

אַדורך דער סאַמער, געדיכטער פינצטערניש ווייזן זיך די זעק זאַמד פון הינטערן גדר, יענע זעק זאַמד, וואָס ליגן איבעראַנאַנד און לאָזן נישט פאַרגעסן דעם מצב. ווייטע און קאַלטע און גלייכגילטיקע פינקלעך די שטערן פון זייערע שטעגן, דבורהס שטערן. ווייטע, קאַלטע און גלייכגילטי- קע און מ'קען זיך אויף זיי נישט ווידער פאַרלאָזן, ווי אין סיסראַס צייטן, ווען דער קאַמף האָט זיך צעפּלאַקערט... יחידים און פאַרלעך טאַפּטשען די חברים פונעם קיבוץ אינעם טיפּן זאַמד. „אין וואַרשע האָב איך זי דער-“

קענט" ... — דערציילט איינער. דער קאפ פון א מיידל, וואס איז אנגעבויגן איבער א בוך ביים ליכט פון א נאפט־לאמפ, באווייזט זיך דורכן פענצטער פון א צריף. אן איינציקער נאקעטער בחור אין דער מקלחת... דער פראזשעק־טאָר באַשיינט אַ רויטלעכע וויסטעניש, אַן אַנגעזאַפּטע מיטן בלוט פון פאַרציטיקע מלחמות — און סטאַרעט זיך אויסצוציען זיין ליכט־פאַס וואָס ווייטער, איבערן גאַנצן פיינטלעכן שטח, אַרום־און־אַרום, ווייט־ווייט — ביזן עק־וועלט; און דאָס קינד, בשעת מ'טראָגט עס אין בית־הילדים, שרייט און בעט זיך:

— לא לישון, לא לישון!!!... \

21.7.67

א. נ. גנעסין און זיינע מיידלעך

בלוט־יונג איז אַט דער שיינער מענטש און גרויסער דיכטער גע־שטאַרבן, אָבער ער האָט באַוויזן אַפּצונעמען ביים גורל טאַפּלט פון אַנדערע. מיידלעך האָבן אים ליב געהאַט, יונגע און צאַרטע מיידלעך. אַזוי, אַז ער האָט געלעבט ווייניק און... אַ סך.

וועגן דער דאָזיקער אינטערעסאַנטער פרשה קאָן מען לייענען אינעם קאַפּיטל „גנעסינישע מאַטיוון“ פון מנחם פּאַנאַנסקי („דמיות מלוות“ הוצאת הקיבוץ המאוחד).

„אָנהייב ווינטער, שניי, מיידלעך צוויי און נאָך צוויי מיידלעך, שוועס־טערן און נאָך אַ מיידל, אַלע גאַרן זיי צום הויכן מאָן, אַן אַדעליקן, אַ שריי־בער“ אַזױװ.

איינע פון זיי, צילא לעווין, אַ באַברויסקערין (נאָך דער חתונה: צילא דראַפּקין אין אַמעריקע, אַ דיכטערין און דערציילערין אין יידיש 1888-1956), שילדערט אין אירע בריוו די ליבע אירע צו גנעסינען, אַלט זיענדיק אַכצן יאָר; אַ ליבע מיט פיל לידן אַזש ביז צו אַ זעלבסטמאַרד־פאַרווד. „כ'האָב זיך געפרווט אויפהענגען מיט אַ שליף, אַ געמאַכטע פון מיינע צעפּ“ — שרייבט זי אין דער אויטאָביאָגראַפישער דערציילונג אין

קורצע דער ציילונגען

דער זאמלונג לידער און דער ציילונגען. „אין הייסן ווינט“, ניו-יאָרק 1959, שרייבט זי צווישן אַנדערן וועגן גנעסיגען „ווי אַ גלאַק, אַ פאַרוונקענער אין ים, האָט זיך געהערט זיין קול ווי דורך אַ נעפל, ווי דורכן רויש פון ווייטע כוואַליעס“.

דאָס איז ליבע!

פון דעסטוועגן... פון דעסטוועגן איז ער אויך נישט פאַרשוניגט גע-
וואָרן. אין זיין דער ציילונג „הצדה“ — אין דער פולקאָמענסטער און
געראַטנסטער זאָך זיינער, שילדערט גנעסין דעם אייפערזוכטס-שמערץ
אַזוי: „און חגור (דער הויפּט-העלד) האָט פּלוצלינג דערפילט אַ שרעק-
לעכן האַרץ-קורטש און אַ הייסער בלוט-שטראָם האָט פאַרגאַסן זיין פנים
און געברענגט אים די אויגן — וואָס טוט ער דאָ!“ אַזוי-וו.
וואָרום ס'איז נישט פאַראַן אַ מענטש, אַ ליבלינג פון די געטער און
געטינס, וואָס האָט נישט אויכעט אָן אומגליקלעכע שעה.

פאַר אונדז...

דער טויט אַליין פאַר זיך וואַלט נישט געווען אַזוי שרעקלעך, ווען
נישט די דערשיינונגען, וואָס זענען מיט אים פאַרבונדן: דאָס ליגן אָן
איינגעשרומפענער אויף דער ערד, די ברענענדיקע ליכט, דער וואַגן
און דער אַרון, די שוואַרצע פּערד (פאַר וואָס זענען זיי נישט ווייס?) אַזוי-וו.
גאָר ענערגיש, מיט אַ זעלטענער לעבעדיקייט, נישט קוקנדיק אויף
רעכטס און לינקס, האָבן זיי דאָס מאָל געאַרבעט מיט זייערע לאַפּאַטעס,
די צוויי שטאַרקע קברנים, און האָבן אָנגעפולט דאָס קבר מיט זיין ערד.
אַן איינזאַמער איז דער מענטש געווען און מען האָט נישט געהערט
קין געוויין. איבער די קעפּ פון די צונויפגעדרענגטע באַגלייטער האָט
בלייק-שווער געהאַנגען אַ שטומע האַרטע גלייכגילטיקייט. סתם טעמפּ-
קייט, אַדער צוליב דעם חמסין? די דאָזיקע גלייכגילטיקייט האָט זיך אויס-

געשפרייט אויך איבער דער געדרייטער סטעזשקע אויסערן בית-עלמין, ווו ס'האבן זיך נאך געלאזט הערן די הספדים. מען האט שוין געזען די צוויי קברנים דערווייטערנדיק זיך, נאך דער אָפּגעטוענער אַרבעט, און טראַג-גנדיק, יעדער פאַר איין עק, דעם ליידיקן ארון צו זיין שטענדיקן פּלאַץ — פאַר אונדז...

16.10.59

פון מעזריטש ביז סומעל

כדי אויפצופרישן דאָס ציוניסטישע באַווסטזיין און די באַהעפטונג מיטן לאַנד, דאַרף מען נישט דווקא זיך אַרונטערלאָזן צו די הויפט־קוועלן אויף דעם „דרך־המלך“ ווי די געשיכטע פון עזרא און נחמיה און דאָס גלייכן; מער פון זיי העלפן דאָ צו זייטיק־צופעליקע אָפּניגן. אַט האָט דניאל, דאָס שיינע יידישע יינגל, וואָס איז געווען אויסדערוויילט „לעמוד לפני המלך“, פאַרט נישט פאַרגעסן ירושלים: „וכוּיָן פּתִיחִין לִיה בְּעִילֵי־תִיה נִגְד יְרוּשָׁלַיִם“ (אין זיין דאָך־שטוב האָט ער אָפּענע פּענצטער צו ירושלים). גיט נישט לייענענדיק אַט דעם אַראַמישן פּסוק, אַ ציטער אין אונדזער האַרץ אַן אייגנאַרטיקע „ציוניסטישע“ סטרונע? אַדער... אַדער די קלאַג פון פּנחסעס ווייב פאַר איר טויט, אַז עס דערגרייכט זי די שלעכטע בשורה: גלה כבוד מִיִּשְׂרָאֵל!“ (זע „בחרט אנוש“ פון מאיר מוהר ז' 180) און נאָך און נאָך.

אַזוי איז, למשל, כדאי ווידער און ווידער צו לייענען אַ ספר, וואָס איז נישט זייער פּאָפּולער: „חלוצי הפרדסנות העברית בא״י“ פון אברהם פּלמן און פאַראַלעל מיט דעם בוך — די קאַפיטלען איבער דער טעמע אין „משפּחה האדמה“ פון משה סמילאַנסקי, יענער ר' דוב־דוד פון מעזריטש, וועלכער איז אין איין פּרימאַרגן פון יאָר תרמ״ג, ממש דורך אַ העכערן רוף, אויפגעשטאַנען און זיך אָפּגעריסן פון זיין אַרט, ער מיט זיין פּרוי שרה־איטה און זייערע קינדער פון אַ לעבן פון הרחבה און כבוד — און איז עולה געווען קיין ארץ־ישראל. לעבן דאַרף סומעל, צווישן די שווערע זאַמדן, האָט ר' דוב־דוד געפונען אַ נחלה.

קורצע דער ציילונגען

פאַרלאַזנדיק זיך אויפן זכרון פון די ליענער, וואָס די פרשה איז זיי באַקאַנט פון די דערמאָנטע מקורות, וויל איך נישט מאַריר זיין מיט קיין פרטים. ער האָט געגאַרט צו פאַרפלאַנצן אַ פרדס, זיין אידעאַל, און אין אַ גליענדיקן תמוז-טאָג, אַרבעטנדיק מיט זיין רידל צווישן די ביימער, איז ער געטראָפן געוואָרן פון אַ זוך-שלאַג און ער איז אַוועק-געפאַלן. אין עטלעכע טעג אַרום איז ער געשטאַרבן אין עלטער פון נאַר 42 יאָר.

דעמאַלט האָט זיך אָנגעהויבן די העלדן-עפאָכע פון דער יונגער אלמנה, וועלכע האָט אומבאַדינגט געוואָלט פאַרזעצן איר מאַנס ווערק! דער עול פונעם פרדס, פון קינדער, אַלערליי קראַנקייטן און די אַרומיקע וויסטעניש האָבן שווער געמאַכט איר לעבן.

*

גוטע פריינד האָבן איר געראָטן, צוריקצופאַרן קיין מעזריטש, אָבער זי, שטאַרק ווי אַ פעלדו, געטריי איר אונטערנעמונג, האָט זיך נישט גע-יררט. בדרך נס האָט איר דער שייך פון סומעל, מוחמד אבו ג'אַבראַ, צום גוטן דערמאַנט, פיל געהאַלפן און באַשיצט זי פאַר די רויבערס פון דער סביבה. נישט אַנדערש, אַז דורכן איינפלוס פון דער גרויסער ידיד-שער פרוי איז דאָס ציוניסטישע באַוועגונג צוויי אַריינגעדירונגען אויך אין זיין האַרץ אַריין (הלוואי, אַז דער דאָזיקער נס זאָל זיך אַ מאָל טרעפן אויך ביי אַלע אַראַבער!).

דער „מעזריטשער פרדס“ איז געוואָרן אַ שם-דבר. שרה-איטה איז אַרויף, האָט מצליח געווען און די ערשטע אין ישוב אָפגעצאָלט דעם באַראָן, צו אַלעמענס גרויסער איבערראַשונג, איר חוב. זי האָט אויסגע-געבן אירע קינדער אַזוי אַז א״ו.

ביז... ביז ס'האָט אַרויסגעשפראַצט תל-אביב, גענומען זיך אויספרייטן און דערגרייכט ביז די טויערן פונעם „מעזריטשער פרדס“. שרה-איטה, וואָס צוליב די אומשטענדן האָט זי געמוזט אַריבער וווינען אין שטאַט, איז צום לעצטן מאָל געגאַנגען באַזוכן איר לעבנס-אינהאַלט. וויל מאַרגן וועט מען אים אָנהייבן אויסצורייסן!... אַ צעבראַכענע און דערשלאַגענע

איז זי צוריקגעקומען פון אַט דער נסיעה, אַרײַנגעפאַלן אין בעט אַרײַן און נישט מער אויפגעשטאַנען. אַ דרײַ-און-זעכציק יעריקע. עס האָט זיך אָפּגעשפּילט אַ טראַגעדיע, וואָס טשעכאַווס „קאַרשנבוײַ-מערסאַד“ איז אַ גאַרנישט אַקעגן איר. אַט וווּ עס דאַרפן שעפן און אויפפרישן ציוניזם אין זײַן דערהויבנסטן זין די אַלע, וואָס נײַטיקן זיך אין דעם!

11.12.59

דורך אַ ליטעראַרישער פּריזמע

ווען איך בין נאָך געווען אַ יינגל, האָב איך אַלץ געזען דורך אַ לײַטעראַרישער פּריזמע. אַלצדינג, אַפילו די פּאָליטישע וועלט. אַז איך האָב געלעזן, אַלט זײענדיק זעכצן-זיבעצן יאָר, וועגן דער באַגעגעניש צווישן דעם לעצטן צאָר ניקאָליי דעם צווייטן, מיט קייסער ווילהעלם, פון דײַטש-לאַנד האָב איך זיך משער געווען, אַז דער ערשטער וואָרט-אויסטויש זײערער איז געווען:

— איך האָב געטען און שילערן!

— און איך האָב פּושקינען און לערמאַנטאָוו

און איצטער? אַפילו איצטער בין איך נישט ווייט פון דעם דאָזיקן געדאַנקען-גאַנג. מיר דאַכט זיך, למשל, אַז ווען בײַ די סאַויעט-רוסישע אַנפירערס וואָלט זיך נאָך היינט געפונען אַ פונק פון זײערע אַבות, די גרויסע דיכטערס, וואָלטן זײ אַליין דערשיטערט געוואָרן פונעם געדאַנק, אַז דאָס פּיל קריגס-מאַטעריאַל, וואָס זײ באַשענקען דערמיט אַן אויפהער אונדערע שונאים, קען אונדז טרעפן אין דער רגע, בעת עמעצער פון אונדז, אַן אויפגעכאַוועטער אויף דער רוסישער ליטעראַטור, וועט מיט עקסטאַז רעציטירן פּושקינס „באַריס גאַדונאַוו“ אָדער לערמאַנטאָוו „דעמאַן“.

אַבער דער גאָזיקער פונק איז, דאַכט זיך, נישטאַ אין זײ, נישטאַ.

17.6.66

ס'ערשטע באגעגעניש אונדזערס

אצינד, דא אין לאַנד, איז מיר גוט. איך הענג מער נישט אין דער לופט, אָן בירגערשאַפט און אָן „פּאַפּירן“. ווי איינער וואָס האָט פּאַר-לאָזן רוסלאַנד נישט לעגאַל, „גנבענענדיק די גרענעץ“ בין איך אין חוץ-לאַרץ געווען גע-ונד, אָן אַ שום דאָקומענטן אין טאַש און דאָס איז מיר געווען אַ שטערונג און שטרויכלונג וווּ איך האָב זיך נאָר געווענדעט. אין דער ערשטער נאַכט אין לעמבערג האָבן שפּיצלעס מיך אין האַ-טעל אַרונטערגענומען פונעם בעט און אַוועקגעפירט אין אַרעסט. ווען נישט גרשום באַדער, וועלכער האָט זיך צומאַרגנס באַוויזן אויף דער פּאַליציי און אין מיר מקיים געווען די מצווה פון „פּדיון שבויים“ וואָלט איך דאָן געווען אויף גרויסע צרות. אַ „פּאַספּאַרט“ און נאָר אַ „פּאַספּאַרט“ האָבן די קאָמיסאַרן אומעטום פּאַרלאַנגט און איך בין געווען אַנגעוויזן אויף אַ באַקאַנטן, אַ שטאַטסבירגער, אַז ער זאָל זיך פאַר מיר משתדל זיין און האַפטן פאַר מיר.

ווען איך בין, נאָך ניין יאָר אין סוף יאָר 1913, אַריבער פון גאַליציע קיין ווין און די גאַנצע פרשה האָט זיך אַנגעהויבן פונעם אַנהייב, האָב איך זיך יעדן טאָג געריכט אויף אַ „שפּיצל“, וואָס וועט קומען, ווי דער שטייגער איז אין אַזוינע פּאַלן, נישטערן און אויספאַרשן אַט-אַ דעם פרעמדן „רוס“, וועלכער איז אין „קאָמיסאַריאַט“ איינגעמאַלדן אָן „פּאַפּירן“ — אַ באַזוך, וואָס קאָן זיך ענדיקן מיט דער לעמבערגער מעשה. כ'האַב געוואָרט מיט ציטערניש.

אין איין פּרימאַרגן — אַ קלונג אין טיר. כ'האַב געעפנט און פאַר מיר איז געשטאַנען אַ הויכער מאַן, אַ רויטער מיט בלאַע אויגן. אַט-אַ דאָס איז ער !!! האָב איך געטראַכט.

ער פרעגט :

— שאַפּמאַן ?

— יא.

— איך בין יעקב פּיכמאַן.

15.7.60

פּאָעזיע אין דער פּראָזע

אינעם קאָפּיטל פון זיינע זכרונות איבער טשעכאָוו, דערציילט אַיוואָן בונין וועגן אַ נאַכט־שפּאַציר, וואָס ביידע האָבן געמאַכט, בעת וועלכן צווישן ביידע שרייבער איז פּאַרגעקומען אַזאַ שמועס: טשעכאָוו האָט פּלוצ־לינג געזאָגט:

— ווייסט איר וויפּיל יאָרן מ'וועט מיך נאָך לייענען? — זיבן.

— פאַר וואָס זיבן?

— נו, זיבן און אַ האַלב.

— איר זייט אַ דיכטער, אַנטאָן פּאַוּלאָוויטש — האָב איך געזאָגט. — די זאַך, אין וועלכער ס'איז פּאַראַן פּאָעזיע, לעבט אַ לאַנגע צייט און וואָס לענגער זי לעבט, אַלץ שטאַרקער ווערט זי. ווי גוטער וויין...

יא. די פּאָעזיע איז דער גרונט־עלעמענט און נאָר אין איר זכות באַשטייט די פּראָזע. נאָר זי, די פּאָעזיע, טיילט צו דער פּראָזע די איי־ביקייט. פון „מסעות בנימין השלישי“, למשל, געדענק איך נישט מער ווי דעם קריי פונעם האָן: „וקורא קוקוריקו בונעף ובהתלהבות רבה כל כך, עד שכמה רגעים אחרי הקריאה היתה נשמעת בת־קול מתגלגלת ומתנהמת בגרונו“...

דאָס איז עס! כל־זמן די הענער וועלן אַרומגיין אויף דער ערד און זיי וועלן קרייען מיטן צוגאָב פון יענעם „בת־קול“, וועט מענדעלע נישט שטאַרבן. פון דער אַנדערער זייט: אַ פּראָזע, וואָס איז אַבסאָלוט טרוקן, אַ פּראָזע שבּפּראָזע, וואָס זי פּאַרמאַגט אַלצדינג, נאָר נישט קיין פּאָעזיע, וועט אַוועק מיטן ווינט און האָט נישט קיין צוקונפט. אַ צוקונפט? אויך אַ קעגנוואָרט האָט זי נישט.

„צו אויפּאַטעמען אין אַן אַנדערער וועלט“...

...ער האָט געוואָלט, כאַטשבי נאָר אויף איין רגע, אויפּאַטעמען אין אַן אַנדערער וועלט. — אזוי האָט פּאַרשטענדלעך־געמאַכט דער באַשאַפּער פון „פּאַרברעכן און שטראַף“ ראַסקאַלניקאָווס מצב־רוח בשעת ער איז

קורצע דערציילונגען

געזעסן, געפאנגען אינעם נעץ פון זיינע מחשבות-קלעמען פאר דער שרעק-
לעכער טאט, אין יענער קנייפע, ווו ער האט זיך געטראפן מיט מאַרמאָ-
לאַדאָון און אויסגעהערט זיין באַווסטע דערציילונג.

אויפאַטעמען אין אַ פרעמדער וועלט — דאָס איז עס! נישט אין
מאָל, ווען מיר זענען מיד פון זיך אַליין און פון אַלץ אַרום אונדז, איז
דאָס אונדז אַ זעליש באַדערפעניש. פון דאַנען נעמט זיך אויך אונדזער
דורשט נאָך שאַפונגען, וואָס זייערע שאַפערס, לויט דעם שורש פון זייער
נשמה, זענען גאַר ווייט פון אונדז.

דעריבער, אַז ס'קומט צו דיר אַ באַקאַנטער אַדער פריינד, פרעג
אים נישט: וואָס הערט זיך ביי אייך? וואָס מאַכן אייערע בני-בית? וכדומה.
ער איז דאָך געקומען, כדי צו אויפאַטעמען אין אַ פרעמדער וועלט, אין
זיין וועלט, און דו, צוליב פאַרשטענדעניש-מאַנגל, קערסט אים צוריק
אין זיין וועלט אַריין — מיט געוואַלט.

18.11.60

בריוו פון שרייבערס

דער ווערט פון שרייבערס בריוו האָט נישט קיין שיעור, בפרט ווען
זיי זענען געשריבן אָן אַ שום געדאַנק: טאַמער וועלן זיי אַ מאָל פאַר-
עפנטלעכט ווערן.

וויפל צאַרטקייט, אַדל, האַרציקייט, און שכל, שטראַמען פון פלאַ-
בערס בריוו! און אַ מאָל איז עס רירנדיק: „אין דער לעצטער צייט פיל
איך, אַז מיין שרייב־קראַפט איז אַפגעשוואַכט און דער גלויבן אין זיך
ווערט אַלץ קלענער“ אאז״ו.

דאָסטאַיעווסקי אין אַ בריוו צו סטראַכאַוון: „אין דער פילאַזאָפיע
בין איך שוואַך“, כאַטש דווקא אין דער געדאַנקלעכער ספּעצע איז ער
אַריבערגעשיגן זיינע חברים, — און טאַלסטאַי פאַרקלענערט אין זיינע
בריוו דעם ווערט פון „דער האַר און זיין קנעכט“, אַ דערציילונג, וואָס

לויט מיין מיינונג האָט דער שאַפער אין איר דערגרייכט זיין הויכפונקט. צו פאַרשידענע, גאַר וויכטיקע מחשבות ברענגען אונדז אָט די בריוו. פאַרן רעקאָרד אין דער עפיסטאָראַלישער ליטעראַטור רעכנן איך אָבער יענעם זאָץ אין אונדזער מענדעלעס אַ בריוו צו מרדכי ספעקטאָר. דער לעצטער האָט געבעטן ביי מענדעלען אַ דערציילונג פאַר דעם פון אים רע-דאָגירטן זאַמלבוך. דאָ פאַרענטפערט זיך מענדעלע פאַר אים אין יידיש (דער בריוו איז געדרוקט אינעם זכרונות-בוך פונעם פאַרלעגער שרע-בערק) דערפאַר, וואָס ביז היינט האָט ער אים נישט געענטפערט, און ער ענדיקט זיך אזוי :

„און צום סוף מוז איך זאָגן, אַז מיר איז נמאס ומאוס געוואָרן די גאַנצע שרייבעריי“.

20.10.60

ק א פ א

אין חלום בלא דברים בטלים.

אין קעגנזאָץ צו די מענטשן, וואָס זייער שלאָף ביי נאַכט איז געזונט, זיס, פריי פון חלומות, זענען פאַראַן אַזעלכע, וואָס חלומען אזוי פיל, אַז זייער לעבן איז אַ טאַפּל-לעבן. „כי בא חלום ברוב ענין“. פראַנץ קאַפּקאָ, דאַכט זיך, האָט גאָך אַריבערגעכאַפט : זיין חלומות-וועלט האָט גובר געווען די פון דער וואָך. ער האָט זיי געדענקט, די חלומות, גאָכן דערוואַכן. אוי, ווי ער האָט זיי געדענקט ! זיין שרייבן (אַ חוץ אַ געוויסן טייל פונעם „פראַצעס“) זעט אויס ווי אַ גענויע קאַפּיע פון זיינע חלומות, ווי ער וואַלט געשריבן ביי טאַג דאָס, וואָס ער האָט געחלומט ביי נאַכט. ער האָט נישט געזען, נישט פאַנטאַזירט, נייערט געחלומט, און מיר ווילן, פאַרמאַכנדיק דאָס בוך זיך אַפּטרייסלען פון דעם אלעמען, אזוי ווי מיר טרייסלען זיך אַפּ אין דער פרי פון אונדזערע חלומות מיט אַלע זייערע דברים בטלים.

מאַפּאַסאַנס אַ גוזמא

מאַפּאַסאַן האָט בשעתו פאַרעפנטלעכט אַ מאמר איבער זיין רבין פלאַ-בער, ווו ער האָט צווישן אַנדערע שבחים געשריבן: „און תלמוד קען ער (פלאַבער) ווי אַ רבי ביי יידן“. גערירט פון אַט דעם גאַנצן מאמר, האָט צו אים פלאַבער געשריבן: „איך דאַנק דיר פאַר דיין אַרטיקל, טייערער פריינד מיינער. מיין ברודערס טאַכטער איז באַגייטערט פון דיין עסיי און זי געפינט, אַז דאָס איז די בעסטע זאַך, וואָס איז ווען ס'איז וועגן מיר געשריבן געוואָרן. נאָר דער צוגלייך תלמוד — דאָס איז שוין צופיל. אין תלמוד בין איך נישט אַזוי שטאַרק“.

פון אַדעם מודה-זיין-זיך פלאַבערס איז קענטיק, אַז קיין גרויסער למדן איז ער נישט געווען. תוספת און מהרש"א האָט ער נישט פאַר-שטאַנען. אויף דעם דאָזיקן געביט איז מיין רבי, דער דובראָוונער ראש-ישיבה, געווען שטאַרקער פון אים.

23.12.60

„גזלנים זענט איר“

„אונדזער הויז איז געווען אומעטיק, טריב, ס'האָט געקאַרגט סיי מיט שפייז און סיי מיט ליבע, אָבער די ליכט-גאַרבן פון אַנטפלעקונגען פון דעם ספר הספרים האָבן אונדז תמיד געוואַרעמט“ (וויינגייט וועגן זיך — פונעם בוך „גדעון יוצא למלחמה“).

קענטיק, אַז דער תנ"ך איז אַריין אינעם בלוט פון אַט דעם אַדעליקן גיבור און ער האָט אין זיינע קאַמפן מיט די „כנופיות“ זיך געפילט ווי אַ גלגול פון גדעונען, פון אהודן א"א. ווען די היינטיקע וועלט-הער-שערס וואַלטן פאַרמאַגט כאַטש אַ ביסל פון אַט דער וויינגייטישער דער-קענטעניש, — וואַלטן די זאַכן זיכער אויסגעזען גאַנץ אַנדערש. זיי וואַלטן באַשימפערלעך געקוקט אויף אונדזער רעכט אויף אונדזער לאַנד ווי אויף זייער באַזיך-רעכט אויף זייערע אייגענע לענדער. וואָרום ס'איז ווי עמע-

צער זעצט זיך סתם אַוועק אויף אַ לידיקער שטול און אַט קומט צוריק דער, וועלכער איז אויף אים פריער געזעסן, און זאָגט: „סליחה, דאָס איז מיין אַרט“ — אַזוי איז עס. פשוט ביז גאַר. ס'איז קיין ספק נישט, אַז ס'זענען פאַראַן יחידי סגולה, און דווקא צווישן די אַראַבער, וואָס זיי האַלטן טאַקע אַזוי (כ'האַב געזען איינצלנע אַראַבער מיט ווונדערלעך גוטע און ערלעכע אויגן), און בכלל וואָס איז דאָס? האָבן מיר טאַקע נישט קיין שום חלק אינעם ערד-קיילעך?! —

אַבער דער רוב, דער רוב, צי במזיד, צי בשוגג, לאַזט זיך נישט באַהערשן פונעם תנ"כישן געפיל און זיי ווידערשפעניקן אַקעגן אַלץ. פיל העלפן דערצו די גויישע היסטאָריקער, וועלכע סטאַרען זיך איינצושרומפן און צו פאַרווישן ווי ווייט מעגלעך אונדזער אַמאָליקע ווירקלעכקייט אין אַט-אָ דעם וועלט-ווינקל. די דערציילונגען פונעם תנ"ך זענען זיי ווי אַ דאָרן אין אויג און זיי שטעלן העכער עפעס אַ פראַגמענט אין הע-ראַגליפן-שריפט אויף אַ צעבראַכענעם שאַרבן. וועגן די היקסאָסן צע-ברייטערן זיי זיך מיט חשק, אַבער די „עברים“ שלינגען זיי אַראָפּ פאַר-בייגענדיק ווי אַ שד וואַלט זיי געצווונגען.

יאַ דאָ האָט זיך געפלאַנטערט אַן עברישער שבט מיט זיינע סטאַדעס און ער האָט אויך דערגרייכט צו מלכות, וועלכעס האָט אַבער נישט לאַנג אָנגעהאַלטן. „ווייניקער ווי הונדערט יאָר“ — האָבן זיי אויסגע-חשבונט. אַבער די מצרישע מלכה חַטשפּוט, זי איז עס פאַר זיי אַ גרוי-סער ענין, די מומיעס וואַלטן זיי ממש געוואַלט קושן.

די דאָזיקע פאַקטאָרן און אַנדערע, מער „מאַטעריאַליסטישע“, האָבן זיך אין איינעם באַהאַפטן אַקעגן אונדז, בפירוש צי ברמז, אַרױפצוברענגען די פוסטע און בייזוויליקע טענה, וועלכע מיר געדענקען פון רש"ס ערשטן פסוק צו בראשית: „לסטים אתם“.

בן־ציון כ"ץ

פאר זיבן יאָר זענען מיר געווען אין איינעם אין זכרון־יעקב, אין „בית־דניאל“. נישט געקוקט אויף זיין עלטער, האָט ער בעת זיין שפּאַציר־גאַנג צום ים לייכט געשפּאַנט פון שטיין צו שטיין. מיט דער אייגענער לייכטקייט איז ער אויך אינעם פלייץ פון זיין שמועס געשפרונגען פון ענין צו ענין, פון דער קעגנוואָרט צו דער פאַרגאַנגענהייט און פון דער פאַרגאַנגענהייט צו דער קעגנוואָרט. ער האָט דערציילט וועגן וואַזשנע פּערזענלעכקייטן, וועלכע האָבן אין מיין יוגנט נישט ווייניק באַשעפּטיקט מיין פּאַנטאַזיע, וואָס כ'האַב נאָר געהערט וועגן זיי און ער — האָט זיי געזען. וועגן אונדזערע פאַרשטייערס אין דער רוסישער „דומאַ“, וועגן ווינאווערן, דעם ארי שבחבורה, וואָס מיליוקאָוו האָט וועגן אים גע־זאָגט, אָו ס'איז נישט פאַראַן אַזאַ לויטערער מוח ווי זיינער. פיל, פיל האָט ער געדענקט, פּרטים און פּרטים פון פּרטים — „כבור סיד שאינו מאבד טיפה“.

און פון דאָנען צו דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט, דער תקופה פונעם בית־שני, אין וועלכער ער איז געווען אַ בקי. אַ גראַדער שכל, וואָס האָט נישט געקאַנט ליידין קיין פּלפּול. וועגן אַ ניי ספר, וועמענס מחבר איז צוגעגאַנגען צו אַט דער תקופה מיט געוואַגטע, שארפע סברות, האָט ער קורץ געפּסקנט: „נישט געשטויגן, נישט געפּלויגן“. און אים מעג מען גלויבן.

ביי זיין גאַנצער פאַרזונקענקייט אינעם פאַרציטנס, איז אין אים אויף אַ רגע נישט אַנטשלאַפּן געוואָרן דער זשורנאַליסט, דער ריכטיקער זשורנאַליסט, וועלכער איז וואָך פאַר אַלץ אַרום, פון נאָענט און ווייט, דער מענטש מיט דער שטאַרקער אינטוויזיע.

אַ גלאַטיקער מענטש, דאַכט זיך פון סאַמער פּשטות, אָן „אַפּגרונטן“, און פון דעסטוועגן, אָו ער דערציילט אין זיינע „זכרונות“ וועגן זיין יאָר אַרעסט אין האַרקיי, אַ שטעטל נעבן מיין שטעטל אַרשאַ (פאַר אַפֿ־דרוקן אין „הומן“ דעם וויבאַרגער מאַניפעסט), זאָגט ער וועגן זיך: „דאָס

איז געווען דאס בעסטע יאר אין מיין גאנצן לעבן". א זאג וואס פאסט זיך פאר א פארציטיקן פילאזאף.

יא, פון איין זייט א מין סאקראטעס און פון דער אנדערער זייט א געטרייער צו די טראדיציעס פון זיינע אבות. א מאל, ביי א לוויה מיט א גרויסן קהל, האב איך אים געזען שטיין מיטן רוקן צום טויער פונעם בית-עלמין.

— פאר וואס גייט איר נישט אריין מיט אונדז אלע? — האב איך אים געפרעגט.

— איך בין א כוהן... — האט ער שטיל געענטפערט.

און אט איז ער סוף-כל-סוף אויך אריינגעגאנגען.

21.7.61

פארשטאפטע אינספיראציע-קוואלן

ס'זענען געווען צייטן, ווען דער ייד־שרייבער, נאך דעם ווי ער „האט אויפגעשלאגן זיין געצעלט“ אין איינעם פון די ווינקלען אין אייראפע און איז פארקאפט געווארן פון דער לאנדשאפט און פון דער באפעלקערונג, האט ער אין זיינע שאפונגען דאס אליין שטארק פאעטיזירט.

אויך אז ער איז פון דארטן אוועק, זענען יענע מקומות פאר אים ווייטער געווען א קוואל פון אינספיראציע. אבער איצט, נאך דער גרויסער קאטאסטראפע, זענען פאר אונדז יידן־שרייבערס יענע מקומות פארשטאפט געווארן, און דאס, וואס ס'איז פאר א פרעמדן שרייבער מעגלעך, וועלן מיר שוין נישט קענען טאן.

אין זיין אריגינעלער דערציילונג „די מענטשלעכע קאמעדיע“ סטאָרעט זיך דער טאלאנטפולער אַרמעניש־אַמעריקאַנער שרייבער „וויליאַם סאַראַיאַן צו אַנטפלעקן דאָס מענטשלעך־גוטע בעת דער מלחמה אין „הינד־טערלאַנד“, נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, וואָס ס'קומט פאַר אויף דעם פראַנט. ער ברענגט אונדז אַריין אין אַ קאַליפּאָרניש שטעטל מיט דער גאַנצער אידיאָלישקייט, ליבלעכקייט און גוטער „פילאָזאָפיע“ זיינער.

קורצע דער ציילונגען

— אלע מענטשן זענען איין מענטש — זאגט דער אלטער טעלע-גראַפיסט צום יינגל, וועלכער צעטראַגט די טעלעגראַמעס — אַזוי ווי דו ביסט איינער אַזוי. דאָס גוטע באַשטייט אייביק, און דאָס שלעכטע פאַרשווינדט פריער אַדער שפעטער.

אין דער דאָזיקער „פילאָזאָפישער“ אַטמאָספער געפינען זיך דאָ אויך די אַנדערע איינוווינער פונעם שטעטל. אַ קעגנזייטיקע אינטימיטעט און אַ העכערע פאַרשטענדעניש. איינער קומט מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט צו באַרויבן אַ קאַסע, און דער פאַסט-באַאַמטער גיט אים דאָס גאַנצע פאַראַנענע געלט, זאָגנדיק: „איך וואָלט דיר סיי ווי סיי גע-געבן דאָס געלט און נישט דערפאַר, ווייל דו שטעלסט אויף מיר אַן דעם רעוואָלווער. כּוואָלט דיר געגעבן דאָס געלט, ווייל דו דאַרפסט עס. דו ביסט נישט קיין פאַרברעכער. כּוועל נישט מעלדן וועגן דער גניבה, דאָס פעלנדיקע וועל איך באַצאָלן פון מיין קעשענע...“ אַ ווונדערלעכע ווירקלעכקייט. דער מחבר וואָלט געוואָלט, אַז אַזוי זאָל עס זיין. „די ליבע איז אומשמערבלעך, דער האָס שטאַרבט אין יעדער רגע“.

דאָס יינגל, וואָס צעטראַגט די טעלעגראַמעס, ברענגט אין די הייזער די נאַכריכט וועגן אַ געפאַלענעם זון, ביז אין איין טאַג האָט ער גע-דאַרפט ברענגען אַזאַ טעלעגראַמע אויך צו זיך אַהיים די ידיעה, אַז זיין ברודער איז געפאַלן. אַבער אין דער אַטמאָספער פון „ליבע“ פאַר-מילדערט זיך דער טרויער — און די „געפאַלענע“ זענען אין איר זוכה צו השארת הנפש.

צי וואָלט אַזאַ אידייליש שטעטל אין קאַליפּאָרניע, אַדער נישט אין קאַליפּאָרניע, אויך אונדז יידן-שרייבער נאָך איצט געקענט באַווירקן, אַז מיר זאָלן זינגען אים אַזאַ מין הימן? ניין! איצט — ניין! דער נישט-יידישער שרייבער קוקט אין די אויגן, אַבער מיר — אין האַרץ. גענוי אַזוינע אידיילישע ווינקלען האָבן מיר דאָך אַ מאָל געזען אין דייטשלאַנד אויך. מיר קענען נישט און טאַרן נישט מער מאָלן מיט אַ ליבשאַפט אַ פרעמדן ווינקל, ווו ער זאָל נישט זיין. אַבער צי מעג דאָס איצט טאַן אויך אַ נישט-יידישער שרייבער? — — —

10.9.61

דער מענטש איז גוט

דער אַלטער שטייערישער דיכטער פּאָל פּראַניוס איז אין זיינע לעצט־טע יאָרן פּאַראַרעמט געוואָרן. זיינע פּיל לירישע ביכער האָבן אויפגע־הערט פּאַרקויפט צו ווערן. די וועלט איז אַוועק פּונעם בוך. די יוגנט איז פּאַרזונקען אין פּוטבאַל, אין סקי־גליטש, קלעטערט אויף פעלדזן און צו פּאַעזיע קערט זי זיך נישט, ווענדט זיך נישט. דער דיכטער איז אַראָפּ!

נישט אומזיסט איז ער אַרויסגעטראָטן אין האַרבסט 1914 קעגן דער ערשטער וועלט־מלחמה, אַרויסגעטראָטן מיטן מויל און מיט דער פען, אַז ס'איז אַזש געווען נאָר אַ שפּאַן צווישן אים און דער תּפּיסה. זיין האַרץ האָט אים דעמאָלט נביאות געזאָגט, אַז זי וועט מיט זיך נישט ברענגען קיין גוטס. איצט זעט ער, אַז זיין געפּיל האָט אים נישט אָפּגע־נאַרט. פּון אונטער די חורבות איז אויפגעשטאַנען אַ נייע פרעמדע וועלט.

מיט זיינע בלאַלעך־גרוע לאַקן, זיינע אַלט־מאַדישע מלבושים, קראַגן און קראָואַט — זעט ער אויס ווי אַן איבערבלייבעניש פּון בעטהאַווענס און גרילפּאַרצערס צייט. אין דער פּאַרשטאַט, וווּ ער וווינט קען אים קליין און גרויס און פּריער, ווען ער איז נאָך געווען פּאַרמעגלעך, האָט מען אים געגריסט פּון דער ווייטנס. איצט, נאָך זיין ירידה, אַז ער האָט גע־נומען זינקען אין חובות, גייט מען אים פּאַרביי שווייגנדיק, ווי ער וואַלט נישט עקזיסטירט.

זיין פּרוי איז געשטאַרבן מיט עטלעכע יאָר צוריק, אין אַמעריקע האָט ער אַ זון, זיין איינציקן אַנלעזן. אַבער וויפּל פּטרט ער זיינע אויגן, אויסקוקנדיק אויף אַ געלט־בריוו פּון אים! מיט האַרץ־קלאַפעניש וואַרט ער יעדן פּרימאַרגן אויפן בריוו־טרעגער, אַבער דער ברענגט אים דאָס מוראדיק־גראַע „פּאַפּיר“ פּונעם געריכט: איינער פּון זיינע מאַנערס האָט אים פּאַרקלאָגט. אויפן פרצוף מיט דער עקלאַפּטער נאָז פּונעם בריוו־טרעגער, זעט ער ווי אַ פּאַרהאַלטענעם שמייכל, אַ מיאוסן שמייכל פּון שאַדן־פּרייד: נאָדיר פּאַסט!

אַט־אַדי שאַדן־פרייד זעט ער אויף אַלע פרצופים פון שכנים, וועל־
כע ער באַגענגט אויף זיין וועג. די פאַרשטאַט איז קליין, אָבער דער רעש
איז דאָ גרויס. אַלץ ווייסן זיי, אַלץ. איצט וואַרטן זיי אוודאי מיט נייגיר
אויפן טאַג, ווען ס'וועט צו אים קומען דער „פענדער“ קראַי, דער בייכי־
קער קראַי מיט זיינע ניקל־ברילן, די גאַנצע שטאַט שרעקט זיך פאַר־
אים; ער איז אַ שרעקלעכער מענטש, אַ תּלּוּין! אַז ער קומט, פאַרנעמט
ער וואָס ער געפינט. ער וועט נעמען דעם אַלטן וואַנט־זייגער, דעם אַנ־
טיק, דעם ווינטער־מאַנטל, די קישנס און איבערבעטן!

יא, אויף דעם טאַג קוקן זיי אַלע אַרויס. איצט־אַ, איצט האָט ער
דערקענט דעם מענטש, אַזוי ווי ר'איז באַשאַפן. איצט ווייסט ער, וויפל
שלעכטייט ס'שטעקט אין אים, וויפל גיפט! פריער האָט ער אים נישט
געקענט, נישט געקענט. אין האַרבסט 1914 האָט ער איינגעשטעלט
דאָס לעבן זיינס און פאַרעפנטלעכט לידער און אויפרופן קעגן דער
מלחמה. איז דאָס כּדאי געווען? מ'האַט אויסגעמאַרדעט מיליאָנען מענטשן
— איז וואָס? מנווולים זענען דערהרגעט געוואָרן! אַזוי קומט זיי. דער
מענטש איז נישט ווערט קיין רחמנות, נישט ווערט.

אַ קלאַפּ אין טיר. זיין האַרץ גיט אַ צאַפל: דער עקזעקוטאָר קראַי? ...
אויפגעעפנט — און מיט זיינע פאַרפינצטערטע אויגן זעט ער פאַר זיך
זייער אַ סימפּאַטישן יונגמאַן (אַ ליענער פאַרערער? ...) מיט אַ קליין
לעדער־רענצעלע אין זיין האַנט. ער בלייבט שטיין אויף זיין אַרט, אויף
יענער זייט שוועל, און וואַקלט זיך אַריינצוגיין.

— איר זענט דער הער פּראַנּיוס? — פּרעגט דער פּרעמדער.

— יא, איך בין עס.

— איך בעט אייך אויף אַ רגע אַרויסצוקומען — האָט יענער געבעטן

מיט אַ שטיל קול.

דער דיכטער איז צו אים אַרויס, אין קאַרידאָר אַריין.

— איך בין צו אייך געשיקט פונעם געריכט און וויל נישט, זיך

פלוצלינג אַריינרייסן אין שטוב אַריין, נישט מעלדנדיק פריער: טאַמער

איז איצט גראָד עמעצער אַ פּרעמדער ביי אייך.

— ניין, קיינער איז נישטאַ. כ'בעט אַריינקומען. ווו איז דער הער קראַי?

— דער הער קראַי איז געשטאַרבן. איצט בין איך אויף זיין אָרט.
 — דער הער קראַי איז געשטאַרבן?! ...
 — יאָ, פאַרגאַנגענע וואָך איז ער געשטאַרבן. נאָך אַן אָפּעראַציע.
 דער יונגער „פענדער“ איז אַריינגעקומען, האָט ער זיך געווענדעט
 אַהין און אַהער — יאָ געזען און גישט געזען. ר'איז צוגערטאָן צום
 פענצטער.
 — אַ שיינע אויסזיכט... — האָט ער באַמערקט — וויפל צאָלט איר
 פאַר דער דירה?
 — פּופּצן שילינג אַ חודש.
 — פאַר אַזאַ „לאַך“! די בעלי־בתים זענען איצט ממש גולנים.
 ער האָט געמאַכט אַ שריט אַהין און אַהער און געבעטן:
 — כ'בעט מיר צו עפענען די קליידער־שאַפּע.
 מיט ציטערנדיקע הענט האָט דער דיכטער געפּאָלגט. יענער האָט
 אַריינגעקוקט אין דער אָפּענער שאַפּע און געזאָגט:
 — איר קענט שוין פאַרמאַכן. איך געפין גאַרנישט.
 ער האָט פאַרשריבן אין זיין בוך, וואָס ער האָט דאָרט פאַרשריבן,
 און זיך זייער פריינדלעך פאַרנייגנדיק — איז ער אַרויס.
 — אַ גליקלעכער האָט דער דיכטער אָפּגעאַטעמט און איז צוריק־
 געקומען צו זיך.
 דער מענטש איז גוט...
 גראַץ, 1920

די צוויי זקנים

די קאַמענדאַנטן פון די דייטשע דיוויזיעס זענען געקומען צעטומלטע
 צום העכסטן קאַמענדאַנט גודעריאַן, ווי נבוכדנצר אין זיין צייט, ווען ער
 האָט דערזען אינעם פּייער־אויבן דעם פּערטן, און האָבן דערציילט, אַז ביי
 זייער ריקצוג אין רוסלאַנד איבער יאַסנאַיאַ פּאָליאַנאַ, האָבן זיי געזען אויפ־
 שטיין דעם אַלטן פון זיין קבר און ווי ער שטייט און גייט, אין זיין רוב־

קורצע דער ציילונגען

באשקע מיטן גארטל און אין זיינע שטיוול, איז ער אריין אין דער ערש-
טער ריי פון די ארמיען פון זיין לאַנד און מאַרשירט מיט זיי אין קריג
— און אַצינד ווער וועט זיך זיי קענען אַנטקעגנשטעלן?
דער אויבער-קאָמענדאַנט האָט זיך אויף אַ רגע פאַרטראַכט און
באַרויַקט:

— סע שאַדט נישט. זאָלן זיי נאָר אַרייַנדרינגען קיין מזרח-פרייסן און
דערנענטערן זיך צו די טויערן פון דער הויפטשטאָט — דאָן וועט אים
אַנטקעגנאָמען דער אַלטער פון קעניגסבערג, אונדזער אַלטער, און זיך מיט
אים פאַרמעסטן. אונדזער אַלטער איז שטאַרקער פון זייער אַלטן „באַל-
שעוויק“ און וועט אים גובר זיין.

און פאַרוואָר, ווי די רוסן האָבן זיך נאָר דערנענטערט צו די פאַר-
שטעט פון קעניגסבערג, איז אויפגעשטאַנען פון זיין קבר זייער גרויסער
זון, דער אַכציק-יעריקער זקן, אינעם קאַפּל און דעם אָפּגעריבענעם און
צעקנייטשן „סורטוק“, ווי ער וואָלט איצטער-אַ אַראָפּגענידערט פון דער
קאַטעדרע — און ער איז געמיטלעך אַקעגנגעטראַטן דעם צוויי-און-אַכציק-
יאָריקן זקן פון יאַסנאַיאַ פּאָליאַנאַ, וועלכער האָט אויף אים געקוקט מיט
נישט קיין גוטן שמייכל ווי ער וואָלט אים שוין פון לאַנג געקענט.
— איך קען אייך נישט... — איז דער זקן פון קעניגסבערג געווען
פאַרווירט.

— איר קאָנט מיך נישט קענען — האָט דער זקן פון יאַסנאַיאַ פּאָ-
ליאַנאַ געענטפערט — ווייל ווען איך בין געבוירן געוואָרן, זענט איר
שוין פיר-און-צוואַנציק יאָר געלעגן אין קבר. אָבער איך קען אייך. מער
ווי גענוג קען איך אייך. איר זענט געווען פאַרכאַפט פון צוויי: פון די
שטערן איבער אייך און פונעם מאַראַלישן געזעץ אין אייך, — און
איך פון דריי: פון די שטערן איבער מיר און פונעם מאַראַלישן געזעץ
אין מיר און פון... אייך. נאָך מער: אַט דאָס מאַראַלישע געזעץ, וואָס
איר האָט אַנטדעקט, איז דער גרונטשטיין פון מיין תורה. אַצינד קוקט-
זשע און זעט, וואָס די קינדער פון אייער פּאָלק, אייער בלוט און פלייש,
האָבן אָפּגעטאַן דעם געזעץ אייערן. איר האָט געזאַגט: געזעץ. ווי דאָס

געזעץ פון דער נאטור, ווי דאס געזעץ פון די סטיכעס. ווו איז דאס געזעץ, עמנאל?!*)

זייער פארטראכט האט דער זקן פון קעניגסבערג געקוקט דעם זקן פון יאסנאיא פאליאנא אין פנים אריין, געלאזט אים פאריבערגיין — און ער האט זיך צוריקגעקערט אין זיין קבר אריין.

פון זיין פאזיציע, פון דער ווייטנס, האט דער אויבער-קאמענדאנט גודעריאן געקוקט דורך זיין פעלד-גלאז, אבסערווירט מיט ציטער דאס דאזיקע באגעעניש און זעענדיק דעם סוף האט ער פארצווייפלט אויס- גערופן:

— איצט זענען מיר פארלוירן!

7.2.64

זיי זענען אויך געווען יידן

ס'דאכט זיך — וואס קערן מיר זיך אן מיט טאלסטאיען און דאס- טאיעווסקין? פאר וואס האט עס אונדז יונגעהייט אזוי צו זיי געצויגן? סוף-סוף — א פרעמד פאלק, א פרעמדע ראסע. דער תירוץ איז: לויטן שורש פון זייער נשמה, לויט זייער גאנצן מהות, זענען זיי אויך געווען יידן. קוקט זיך נאר איין אין זייערע פנימער — ראשי-ישיבות אן יארמלקעס.

קופרין דערציילט אויסדריקלעך אין זיינע זכרונות, אז טאלסטאיע האט אין פנים אויסגעזען ווי א ייד פון דרום-רוסלאנד. אויף דאסטאיעוו- סקין האט טאלסטאיע געזאגט — אזוי גיט נאָרקי איבער, — אז עס איז אין אים דא עפעס יידישעס. אין דאסטאיעווסקיס ביאגראפיע האָב איך געפונען אַט אַ דעם עפיואָד: איין מאָל האָט זיך צו אים אין גאָס צו- געטשעפעט אַ כוליאָגאָ, געשלאָגן אים אויפן קאָפּ און אומגעוואָרפן אים אויף דר'ערד. אַ פּאָליציאַנט האָט דאָס געזען און איבערגעגעבן דעם

*) געמיינט דעם דייטשן פילאזאף עמנאל קאנט.

קורצע דערציילונגען

כולגאן אין געריכט, ווו מ'האט אים באשטראפט מיט פופצן רובל. דאָס־טאָיעווסקי האָט געאײלט צו זײן שלעגער און אים דערלאַנגט אַט דעם סכום. איז אין דעם נישט פאַראַן עפעס „ײדישקײט“?

און טשעכאַוו? אַ חוץ דער לונגען־קראַנקײט האָט ער כל ימיו אויך געליטן פון העמאַראַידן. ײנגלווייז האָט אים זײן שטרענגער פרומער פאַך־טער געצווונגען צו גײן אין קלויסטער אַרײן און מיטזאַגן מיטן גלח און אויך צו העלפן אין זײער שפײז־קראַם ביים פאַרקויפן ליכט, הערינג אַאַזױ. ער איז אויך אַפט געשמײסן געוואָרן דורך זײן טאַטן, ווי אַ מאַל אַ ײדיש ײנגל אין תּחום־המושּב.

דער אײגענער קופּרין דערציילט אויך, אַז טשעכאַוו האָט געמאַכט דעם אײנדרוק פון אַ פּראַווינציאַנעלן גימנאַזיע־לערער, אַ מלמד הײסט עס. מיט אײן וואָרט: זײ זענען אויך געווען ײדן.

די באַבע און דאָס אײניקל

אין זײן סקיצע „מ'פירט מיך שיסן“ (אין אײנעם פון די „הײמיש״־עפּטן) דערציילט דער מאַלער א. באַגען ווי אַזוי, זײענדיק אין אַ רוסי־שער פאַרטיזאַנען־אַפּטיילונג ערגעץ־ווו אין די וועלדער, איז ער דורכן קאַמענדאַנט פון דער אַפּטיילונג פאַר עפעס אַן עבירה פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט און אין דער לעצטער רגע באַגנעדיקט געוואָרן. תּחילת האָט ער נישט פאַרשטנאַנען אין אַ וואָסער זכות, ביז ער האָט זיך דערמאַנט, אַז אַ מאַל האָט אים יענער קאַמענדאַנט דערציילט, אַז ער האָט געהאַט אַ ײדישע באַבע. אַזוי אַרום איז פאַראַן אַ האַפענונג, אַז צוליב זײן האַלב־ײדיש אײניקל וועט כּרושטשאַוו סוף־כל־סוף זיך ענדערן פאַר אונדז צום גוטן. אפשר?

10.7.64

מענדעלע, געשילדערט פון י. ד. בערקאָוויטש

אין מיין גאַנצן לעבן האָב איך עס באַדויערט, וואָס איך האָב נישט זוכה געווען צו זען מענדעלען און ערשט נאָכן איבערלייענען די הערלעכע קאַפיטלען וועגן אים אין „הראשונים כבני אדם“ (איינס פון די חשובסטע ספרים, וועלכע זענען אַזוי־ווייניק ביי אונדז אין די לעצטע צען יאָר געוואָרן פאַרעפנטלעכט), בין איך אַ ביסל געוואָרן באַפרידיקט.

אַט זע איך אים זיצן ביים שרייב־טיש, אַ באַהערשטער פון שאַפונגס-ווייען: „עפעס פעלט מיר דאָ“... און אַט קוועלט ער אָן בשעתן שפּאַציר פון דער שיינקייט פון דער שווייצאַרישער לאַנדשאַפט און זאָגט: „די שווייץ איז שייץ אַבער איין חסרון האָט זי — די בערג“... אַט איז ער נישט צופרידן מיטן „מגילת האש“ (זאָלן זיך דאָס די עסיי־סטן נעמען צום האַרצן!), בעט אים דערנאָך איבער די „הברכה“, „ואתאָ מיאָ וככא לנוראָ“ — האָט ער וועגן דעם געזאָגט צו בן־עמין.

אין זיינע שאַרפע רייד און משלים האָט ער אַליין באַרירט דעם דאָ-זיקן „שוואַכן“ פונקט, וואָס צוליב אים געפינען זיך היינט צו טאָג מקטריגים אַנטקעגן אים. דאָס איז געווען בעת זיין קעגנערשאַפט צו „משא נמירוב“. „איך בין אויך נישט פון די זיסע שרייבערס, וואָס זייערע לעפּצן טריפּן נאָר האַניק אויפן פּאַלק, איך בין אויך גורס דעם פּסוק: חושך שבטו שובא עמו... אַבער ווען זענען די רייד געזאָגט געוואָרן?“ אַזױ. אױ. אױ.

איך זע אים פון פאַרשידענע זייטן און פונקטן. אַט איז ער אַנגעלענט מיט דער פלייצע צו דער שטול־וואַנט, שטעלט אַ ביסל אויף זיין קאַפּ אין דער הויך און באַטראַכט זיין פאַרטנער מיט איין דרייסט אויג, ווי פרווונדיק אים, צי איז ער ראוי צו הערן די דאָזיקע ווערטער.“

ווי כּדי אַריינצופלאַנצן אין גאַנצן אין אונדזער האַרץ דעם פאַרטערט פון אונדזער פּרעכטיקן זיידן, ברענגט בערקאָוויטש די ווערטער פון בן עמי דעם „מענטש פון צאָרן און ליבע“. ווערטער וואָס רירן דאָס האַרץ און שטעקן אונדז אָן מיט בענקשאַפט און אַ טוליען זיך:

...איד געדענק אים ווי א לעבעדיקן — און וויסטו ווי אזוי? ווי איך וואלט אים דא געווען פאר די אויגן!... איי, ר' מענדעלע, ר' מענדעלע, אין גן-עדן זאל ער רוען! ער לעבט דאך, לעבט נאך!... אט זיצט ער מיט מיר און איך הער אים רעדן... ווער האט אויסגעטראכט דעם שקר, אז ר' מענדעלע איז טויט? ס'איז א ליגן — ער לעבט!... ער לעבט אין דער ליטע-ראטור, לעבט אומעטום, אין א יעדן ווינקל, ווו דו קערסט זיך!... וואלטן דען די תל-אביבער פישטשאַלקעס געוואסט וואס א לעבעדיק עברית איז, ווען ר' מענדעלע וואלט זיך נישט געמיט פאר זיי? זיי האבן דאך אלע ביי אים געלקחנט: שלום עליכם, ביאליק, אפילו איך... און ווער נישט? אפילו אט דאס קלייננווארג וואס צוויטשערט אט דא... און דו, בערקאָ-וויטש, גנב איינער, האסט אפשר נישט ביי אים שטילערהייט געגנבעט און אריינגעלייגט אין דיינע איבערזעצונגען פון שלום עליכמען?... זיי זיך מודה!"...

מען דארף מקנא זיין בערקאָוויטשן וואס ער האט זוכה געווען צו שטיין אין מענדעלעס מחיצה און מיט אים צו רעדן פנים אל פנים, אבער אויך מענדעלע פארדינט קנאה, וואס ער האט זוכה געווען געשילדערט צו ווערן פון אזא צארטן פארטרעטן-קינסטלער ווי י. ד. בערקאָוויטש.

23.7.65

ק א ר א ל ע נ ק א

די ערשטע צייטן האט ער זייער באַשעפטיקט מיין פאַנטאַזיע. א באַזוני דערע צאַרטקייט, א נישט-רוסישע (זיין מוטער איז געווען א פּאָליאַטשקע), האט זיך געפילט אין זיינע דערציילונגען: „דער בלינדער מוזיקאַנט“, „דער וואַלד רוישט“, „ביינאַכט“, „מאַקאַרס חלום“ און נאָך. א דינער הומאַר און אויך א באַציונג אָן שנאה צו דער יידישער גאַס, וועלכער ער האט געווידמעט עטלעכע נאָוועלן. קיין גרויסער „למדן“ איז ער איינגטלעך נישט געווען. „באַלעגולע“, למשל, האט ער אָנגערופן נישט דעם בעל-העגלה, נאָר דעם וואָגן אַליין, און די יידן זעט מען ביי אים אין יום-כיפור אין תפילין; אבער אַלץ איז מיט חן און א גוטן שמייכל.

אויך זיין פארטרעט האָט דעראַבערט מיין אַכטונג. די לאַצן פון זיין מאַנטל זענען אויפגעשטעלט אַרויף, ווי ביי איינעם וואָס זיין העמד איז נישט בסדר און ער וויל עס אויף אַזאַ אופן פאַרדעקן, בעת עמעצער איי-בערראַשט אים מיט אַ באַזוך. פשטות און האַרציקע היימישקייט.

באַזונדערס פּאַפּולער איז ער געווען דורך דעם באַוווּסטן אַרטיקל „אַגאַנקי“ (פּיערלעך), וואָס ער האָט בשעתו געגעבן דער רוסיש-יידישער ליטעראַרישער זאַמלונג, וועלכע איז אַרויסגעקומען לטובת די פּאַגראַם-געליטענע. דאָס דאָזיקע „געדיכט אין פּראַזע“ האָט זייער געפּאַסט צו די שטימונגען, וואָס האָבן דעמאָלט געהערשט אינעם ברייטן רוסיש-אַנד. דאָ שילדערט ער זיין שיפן זיך ביי נאַכט אין שיפל איבער אַ סיבירישן טייך, „אַ שוואַרצן ווי טינט“ — „און פּלוצלינג פּינקלט, פון הינטער די פּינצטערע בערג צו אונדז אַריבער אַ ליכט“. דאָס האָט דערפרייט זיין האַרץ, אַנאַגנדיק אַן אַרט, וווּ צו נעכטיקן. דאָס אַרט האָט זיך נאָר אויס-געוויזן נאָענט, אַבער אויף אַן אמת איז עס נאָך געווען גאָר ווייט. און ער ענדיקט: „און פּאַרט... פּאַרט זענען פאַר אונדז — ליכטער!“...

אַזוי האָט ער געזען די צוקונפט פונעם מענטשלעכן מין. אַבער פון וואַנען ווייסטו, וולאדימיר גאַלאַקטיאַנאָוויטש, אַז הינטער דעם פּיערל געפינט זיך אַ הויז פון גוטע מענטשן און נישט קיין נעסט פון רוצחים?... ווער וויסט?

לויט ער האָט באַוווּזן אין בייליס-פּראַצעס איז ער געווען אונדזער פּריינד און אין זיין געבורטס-שטאָט פּאַלטאַווע האָט ער זיך געחברט מיט אלכסנדר-זיסקינד ראַבינאָוויטשן. בעת מיינעם אַ באַזוך ביי דעם לעצטן אין תל-אביב, ווען ער איז שוין געווען נאָענט צו ניינציק און אַ סגיי-נהור, אַבער ער האָט נאָך פאַרמאַגט הומאַר, האָב איך אים געבעטן, אַז ער זאָל מיר דערציילן וועגן קאַראַלענקאַן. צווישן אַנדערן האָב איך געפּאַרשט:

— ער איז אַ פנים געווען אַ געזונטער מאַן, אַ שטאַרקער רוס?
— איך האָב זיך מיט אים נישט געבאַרעט — האָט אַזײַער געענטפערט.

29.4.66

שאל טשערניכאָווסקי

(אכצן יאָר נאָך זיין טויט)

סיי אַלס מענטש און סיי אַלס דיכטער האָט ער נישט גורס געווען דעם טויט. ער האָט זיך אָפגעזאָגט פון זיין גאַנצער „ראַמאַנטיק“. מוחל „טובות!“ מיט אַ מין פאַראַכטונג האָט ער זיך תמיד צו אים באַצויגן און אים איבערהויפט נישט באַמערקט. אַפילו הערנדיק זיינע טריט, און אויף גיך, מיט ווידערווילן, דאָס איז ביי מיר זיכער, האָט ער אָנגעשריבן זיין צוואַה, ווי געצווונגען פונעם נישט־גוטן, זי פאַרשטעקט ערגעץ־ווו און איז תיכף ומיד אַריבער צום שרייבן די „כוכבי שמים רחוקים“ — ווייט פון די ערד־טיפענישן.

יא, ביז דער לעצטער רגע איז ער זיך געבליבן געטריי, האָט נישט געמאַכט קיין חנדלעך צום פינצטערניש־מלכות וואָס האָט אויף אים גע־לויערט נישט ווי יענע קריגס־געפאַנגענע, וועלכע בוקן זיך פאַרן פיינט, חנפענען אים און פאַלן אַריין אין פאַרראַט, נייערט ווי אַ שטאַלצער און גראַדער געפאַנגענער, וואָס פאַרלירט נישט דעם מוט און באַציט זיך צו זיין פאַנגער מיט פאַרעקשנטן ביטול, מיט אַפענער שנאה. דער שטאַלצער געפאַנגענער.

*

ס'עכאַט נאָך אין מיינע אויערן דאָס אויסגעשריי פונעם תורנית־מיידל אינעם חדר האוכל פון „מצפה הים“, צוגרייטנדיק די טישן צום מיטאָג־עסן אין חול־המועד סוכות, פאַר 18 יאָר — ביי דער ידיעה פון ראַדיאַ וועגן זיין טויט. צו אַזאַ געשריי איז נישט יעדער דיכטער זוכה. „לו לצעיר מעל קברי פרחים ילקטו לזר“... נאָר נעכטן, דאַכט זיך, האָבן מיר דאָס צום ערשטן מאַל געלייענט. פון אַ שפע פון יוגנט און יוגנט־קראַפט האָט ער דאָן געזונגען „על קבריי“, נאָך נישט גלויבנדיק אַפילו אין דעם. אַט שטייען מיר ממש ביי זיין קבר! און די פיל פרישע בלומען ווו זענען? פון דעסטוועגן וויפל קראַפט און מאַכט טיילט דער דיכטער אויס אויך דאָ. דאָ אויך!

אין זיין לעצטן יאָר האָט ער אויסגעמיטן באַגעגענישן. ס'האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז זיין קראַנקייט האָט אים מיאוס געמאַכט, און ער האָט נישט געוויסט, אַז דווקא זי האָט אים געמאַכט פולקאַמער, צוגע-בנדיק אים, צו אַלע פריערדיקע גאַטס מתנות, נאָך די מאַיעסטעט פון ליידין. ער אַליין האָט טאַקע דאָס נישט גורס געווען, אַפגעלייקנט עס, אָבער אַן דעם, אַן די ליידין פון זיין סוף, וואָלט ער נישט אַריינגעבליקט אין די געביטן, וועלכע זענען אים פריער געווען פרעמד, און ער וואָלט אפשר אויך נישט אויסגעזונגען זיין לעצט ליד, דאָס ליד פון די שטערן, וואָס דער אַפשייד פון זיי איז אים אוודאי געווען שווערער פון אַלץ.

און אַט זענען שוין אַכצן יאָר, אַז ער זעט זיי נישט מער, אָבער זיי, די שטערן, קוקן צו זיין מצבה מיט ליבשאַפט און געדענקען מיט שטאַלץ דאָס אַלץ, וואָס ער האָט צו זיי געזאָגט איידער ער איז אַוועק.

20.10.66

דעם דיכטערס מוטער

מיט אַ באַזונדערער נייגעריקייט לייענט זי, די שיינע, צאַרטע פּער-ציקעריקע, איר יונגן זונס לידער, ווייל דורך אַט דעם לייענען דרינגט זי פיל אַריין אין דער אינטימער וועלט פונעם געליבטן יינגל.

און אַט היינט מאַכט איר זיין ניי ליד שווער דאָס האַרץ. פאַר אַן אנאַנימען „דו“ פיעשטשעט ער זיך אינעם מעלאַנכאָלישן ליד און בעט ביי איר „אַ גוט וואָרט, אַ היילנדיקס“. ערשט נאָר וואָס האָט ער פאַרלאָזן די שול-באַנק און שוין קען אַ פרעמדע פרוי אים ראַטעווען, און נישט די מאַמע.

מיט גרויס באַרעמהאַרציקייט, געמישט מיט אייפּערזוכט, גייט זי אים אַקעגן, ווען ער קומט צוריק פון דער גאַס, און כדי זיך צו פּעדערן פאַר דער „ריוואָליין“, איילט זי זיך און זאָגט אים עפעס, וואָס ס'איז נישט פאַראַן נאָך אַזאַ היילונג פאַר דער נשמה פון אַ דיכטער, און מעגן זיינע געהימע

קורצע דער ציילונגען

ליידן זיין ווי זיי זאלן נישט זיין, — יענעם מאגישן זאג, וואָס קיין שום
אַנדער „גוט וואָרט“ קען מיט אים נישט קאַנקורירן:
— דאָס איז ווּנדערלעך!

13.12.51

דערהויבענע רגע'ס

ס'איז אַ רחמנות אויף אַ מענטש, וואָס גייט ביי נאַכט אַרויף אויף
זיין בעט מיט אַן עגמת-נפש.

דאַכט זיך, איצט וועט ער רוען און זיין פיין וועט אים אַ ביסל אָפֿ-
לאָזן, אָבער ס'איז פאַרקערט. דווקא אויף זיין געלעגער, אין דער סאַמער
נאַכט, הייבט אָן די זאָך, וועלכע באַדריקט אים, ווילדעווען, נעמט אָן דער-
שרעקנדיקע מאָסן, באַהערשט איר קרבן מיט דער גאַנצער אכזריות איי-
רער — און ליגנדיק איז דאָך שווער צו פאַרטידיקן זיך... אַ פאַרענ-
דיקטער צונויפברוך. ער דערפילט שוין דאָס האַרץ זיינס ווי אַ ריכ-
טיקער האַרץ-קראַנקער; איצט האָט ער שוין פאַרגעסן די ערשטע אור-
זאָך און ער ציטערט פאַר זיין געזונט. אַ צעבראַכענער דרייט ער זיך
פון איין זייט אויף דער אַנדערער — און ס'איז נישטאָ קיין רעטער.

אין דער פרי — אַן ערד-ציטערניש; אַזאָ זעלבסטפאַרשטענדלעכע
איז זי, דאָס מאָל, ממש אַ דערוואַרטעטע, די שטאַרקע, צאַרנדיקע,
פון אַ טעמפן דונער באַגלייטע דערשיטערונגען, ווי אַנגענעם זיי זענען
עס — אַ מחיה. אַלע נעכטיקע דעפרעסיעס זענען מיט אַ מאָל געוואָרן
צו-נישט, — אַט איז ער, דער געגאַרטער סוף! אָבער די דאָזיקע רגע'ס
האַבן נישט לאַנג אַנגעהאַלטן און אַלץ האָט זיך באַרויקט — ווידער ווי
געווען.

וואָרום אַזוי פירט זיך די וועלט: דערהויבענע, באַפרייענדיקע רגע'ס
הערן גיך אויף.

13.12.51

דאָס אייניקל

נאָך זיין דורכפאַל אינעם געראַנגל וועגן דער פרוי (אים האָט זיך פאַרט געדוכט, אָן פאַרבאַרגענערהייט האָט זי אים ליב) האָט ער ווי קאַנסערווירט זיין לעבן און געהאַפּט... ער האָט זיך געטראַכט: עס וועלן זיך נענטערן די טרויער־טעג נאָך איר מאַן — און דאָן...

עס איז נישט קיין ווונדער, וואָס די עלטער האָט אים גאַרנישט ביי־געקומען, כאַטש ער איז שוין געשטאַנען אויפן שוועל פונעם זעקסטן צענדלינג, וואָרום ער האָט נישט געלעבט, נייערט געוואָרט. אָבער יענץ פאַר־פאַלק האָט דערווייל געלעבט, געלעבט זיין לעבן מיט דער פולער פאַרע. זיי האָבן צוגעשטעלט אַ סך קינדער, קינדער און קינדס־קינדער, און אין איינעם געשלעפט דעם שווערן עול. דער מאַן, ווייל ער האָט געלעבט, האָט ער זיך געעלטערט אויכעט — און איז קראַנק געוואָרן און געשטאַרבן.

דער פאַרזעסענער האָט נישט געאיילט זיך, נאָר האָט באַשלאָסן צו וואַרטן אַ ביסל, ביז אירע טרויער־טעג וועלן זיך ענדיקן און זי וועט זיך באַרויקן. דערנאָך איז ער אַרויס פון זיין „קאַנורע“ אין וועלכער ער האָט זיך באַהאַלטן און געלויערט שוין אַ דרייסיק יאָר, און זיך געלאָזט גיין צו דער אלמנה.

די פרוי האָט אים העפלעך אויפגענומען; זי האָט אים געבעטן זיצן. ער איז געזעסן און באַלד אויפגעשטאַנען און האָט געענדערט זיין פלאַץ אין דער פאַרקערטער זייט, ווייל אין דער הויך אויף דער וואַנט אַקעגן־איבער איז געהאַנגען אַ גרויס בילד פונעם פאַרשטאַרבענעם. אָבער אויך דאָ, אויפן פרישן פלאַץ, האָט צו אים געקוקט אַן אַנדערע פאַטאַגראַפיע פון זיין ריוואַל. אַזוי איז ער געזעסן צווישן ביידע בילדער, פון פאַרנט און פון הינטן, האָט געצופּט און געגעסן פון די שטענגלעך טרויבן און געקוקט דער געליבטער פרוי אין פנים אַריין וואָס נאָר אין די אויגן אירע האָט נאָך געצאַנקט עפעס אַן איבערבלייבעניש פון דער אַמאַליקער שיינקייט. איר שטערן און די באַקן זענען שוין נישט געווען אַזוי גלאַטיק

קורצע דערציילונגען

און פריש ווי דעמאלט, נאָר צעאָקערט מיט קנייטשן און שפּאַלטן און שפּעלטעלעך, געגליכן צו מוזיק־פּלאַטן, פּלאַטן, וואָס די סימפּאָניע פּון אַ גאַנץ לעבן, מיט אַלע זיינע לייזן און דערשיטערונגען, איז אין זיי אַריינגעקריצט...

זי האָט גערעדט וועגן אים, ירוחמען (דעם טויטנס נאָמען) און נאָר וועגן אים; וועגן זיין קראַנקייט האָט זי גערעדט, וועגן זיינע לעצטע טעג און געכט און אויך וועגן דער מצבה, וואָס זי וויל בקרוב אויפשטעלן אויף זיין קבר.

ער האָט געפרוווט איבערפירן דעם שמועס אויף אַנדערע שינעס און עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן. ער האָט איר דערמאָנט עטלעכע אינטימע מאָמענטן פון יענע אַמאָליקע טעג.

— צי געדענקסטו? ...

— ניין. ווער קען דאָס געדענקען זאַכן פון פּאַריבער דרייסיק יאָר?! דערווייל האָט מען אַנגעקלונגען אין דער טיר און עס איז אַריינגע־קומען אַ יונגע, שוואַנגערע פרוי.

— דאָס איז מיין שנור, דעם יינגערן זונס פרוי...

עס איז נישט אַריבער אַ וויילע און אַן אַנדערע פרוי איז אַריינגע־קומען; אַ גרינע, מאַגערע און גיפטיקע, און אַ יינגל פון אַ זעקס יאָר האָט זיך אין איר אַנגעהאַלטן, אַ בלאַס יינגל פול מיט זומער־שפרענקעלעך. — מיין צווייטע שנור איז דאָס, מיין עלטערן זונס ווייב. און דאָס איז מיין אייניקל, ירוחמס ליבלינג. ער איז נאָך אים ממש אויסגעגאַנגען. דו זעסט ווי ענלעך ער איז טאַקע צו אים אין פנים. יוסי, קום נאָר אַהער!

זי האָט אַרויפגעזעצט יוסי אויף אירע קניען און אים אַפגעקושט מיט אַן אַ שיעור קושן. דערביי האָט דער קליינער „צברע“ צום גאַסט אַרויסגעשאָסן אַ שנאה־בליק און באַפוילן:

— שילך מפה!

— מה לך, יוסי? אסור!

— מותר!

און דער איינזאַמער גאַסט האָט זיך דאָ שוין נישט לאַנג אויפגע־

האלטן, ער האט זיך אויסגעניכטערט און אין פארלויף פון עטלעכע רגעס איז ער איבעט אלט געווארן.

אזוי האט זיך פארענדיקט א געהיימער, פארעקשנטער, פיליאריקער „ראמאן“.

7.11.58

ויראו בני האלוהים את בנות האדם, כי טובות הנה ויקחו להם נשים, כל אשר בחרן.

(ביאליק)

א בראשית-מיידל

אין די עפנטלעכע טעג פון אט דעם ניינצן-יאריקן מיידל, אין די דאזיקע פאנטאסטישע סוזשעטן און זייער אויספירונג און אויך אין דער פילפארביקער, ווונדערלעכער קליידונג, וועלכע זי פארענדערט ביי יעדן „ארויסטריט“, — אין דעם אלעמען איז קענטיק דער ציל — צו קומען אין באריר מיט אנדערע, ווייטע וועלטן. די אלע שוועב-דריי-און-פאל-קונצן, און אט דאס אויסשטרעקן די ארעמס מיט עקסטאז אקעגן עמעצן אן אומזיכטבארן — וואס איז דאס, אויב נישט א גיגאנטיש גארן צו עפעס, וואס איז נישטא?

ווארום, מיט אט דער גראער וועלט אונדזערער איז זי, דאכט זיך, נישט צופרידן, זעט ווי אזוי זי רעאגירט אויפן בייפאל פונעם פובליקום. מיט א פליכטיקן, קילן פארבויג, אן א שמייכל, ווי א שד וואלט זי גענייט. זי איז ווייט פון אונדז, ווייט.

זי איז ברוין און געטאקט. א גריכישע נאז, דינע ליפן, רייכע, פרישע, פּרעכטיקע האַר — און דאָס איז איר שטאַלץ. איר גאוה גרענעצט זיך מיט רשעות. נאָר איין מאָל האָט זי געטאָן אַ חסד צו אירע צושויערס און אויפגעבליצט, אינעם ווירבל, דעם נאָקעט פון אירע שענקלען — און גענוג. ווי פון חרטה אויף אט דער פארשוועכונג, איז זי דערנאָך

קורצע דער ציילונגען

אַרויסגעגאַנגען אין מאַנטל, שאַליק און הויזן, אַ פאַרדעק איבער אַ פאַר-
דעק — איז אין דעם נישט עפעס רשעות ?
פון תמיד אָן איז זי געווען אַ שווייגנדיק, פאַרשלאָסן און רעזערווירט
מיידל. „ריר-מיך-נישט-אָן“. ס'איז מיר אַ מאָל אויסגעקומען צו זען, ווי די
מוטער אירע האָט געוואָלט פון הינטן אַרום אַ ביסל אויסגלייכן די פאַלדן
פון איר קלייד. מיט אַ וואַסער ווידערווילן האָט זי רעאַגירט אויף דעם דאָ-
זיקן באַריר !

אירע פאַרערער האָבן גרויסע צרות און ס'איז כמעט זיכער, אָן
זי וועט קיין מאָל נישט חתונה האָבן. זי האָט נישט ליב דעם מענטשלעכן
מין, האָט אים נישט ליב. וואַרום זי שטאַמט פון די בראשית-טעכטער,
וועלכע האָבן געגעבן זייער ליבע נאָר צו געטער-זין.

מ'טאָר נישט

די באַשולדיקטע וועמענס רוקן איך זע נאָר, פאַרענטפערט זיך מיט
אויסוועגלאַזיקייט, מיט איר גרויסער פאַרצווייפלונג, אָבער דער ריכטער
אויף זיין פאַדיום האַלט זיך ביי איינעם :

— זעלבסטמאָרד באַגיין טאָר מען נישט !

עס איז ווייניק דאָס, וואָס זיי האָבן איבערגעלעבט און זיי לעבן
איבער אָט די אומגליקלעכע, וועלכע שטייען ביים ברעג פונעם אָפּגרונט,
ברענגט מען זיי נאָך צום משפט און זיי ווערן באַשטראַפט. דאָכט זיך —
אַזאָ באַרבאַריזם. אָבער ניין. דאָס איז דווקא גוט. מען טאָר נישט — און
אַן עק ! אַלע צרות און אומגליקן זענען נישט וויכטיק — דאָס געזעץ איז
העכער פון אַלץ... איז דאָס נישט אַן אויפמונטערונג און היילונג פאַר
אַ שווער געמיט ? יאָ, יאָ, — אָבער נאָר אַזוי לאַנג ווי דער ריכטער אַליין
ווערט נישט געשטרויכלט, חלילה, מיט דער דאָזיקער עבירה.
ריכטער, האַלט דיך פעסט !

26.12.58

געעפנט די אויגן... (פון די ענגלישע צייטן)

די מילדקייט פונעם סוף זומער איז איבערן ים און דעם אראפגע-
לאזטן הימל איבער אים. מיטאג. די באדנדיקע זענען נישט אזוי פיל און
די שיינקייט פון די שלאנקע און פייכטע מיידלעך שטעלט זיך איצט מער
ארויס; אט ברוינען זיי זיך אין דער חשוון-זון. קאטשען זיך אין זאמד
און האבן תענוג פון זייערע גלידער. קענטיק, אז זיי זענען דאנקבאר דעם
באשעפער דערפאר, וואס ער האט געפארעמט דעם מענטשלעכן גוף אזוי
און נישט אנדערש.

בענקענישן פון אנהויב הארבסט פון א קעגנזייטיקן באגערן. נאך
דער ענגלישער זעלנער אויפן רושטול פאראכטעט די אלע מענטשן פון
ארום. די שטאה האט ער געזויגט מיט דער מאמעס מילך — ווי אזוי-
זשע זאל ער זיך פלוצעם ענדערן?

אט איז ער אויפגעשטאנען און אריין אין ים אריין. ער האט זיך
אוועקגעלאזט שווימען, איז פארכאפט געווארן פון א ים-קעסל, האט
ער זיך געראנגלט מיט די כוואליעס און זיי נישט בייגעקומען. — נישט
געווען קיין אנהאלט.

א דא וועט ער געפונען דעם טויט, אינעם תל-אביבער ים — נאך
דעם ווי ער איז ארויס בשלום פון דער לאנגער מלחמה, פון אלע פראנטן!
אין דער ערשטער רגע האט ער זיך געשעמט צו רופן נאך הילף, אבער
אז עס איז שוין געווען באו מים עד נפש, האט ער זיך נישט איינגעהאלטן
— און געשריגן.

ווי א פייל אויסן בויגן האט אים דעריאגט דאס פלאכע און שארפע
רעטונגס-שיפל און אויף אים די צוויי שטארקע, עלאסטישע רעטערס.
א באווסטלאזן און ארויסהענגענדיקן מיטן האלבן גוף פונעם שיפל ארויס
האבן זיי אים געבראכט אויף דער יבשה, אריינגעטראגן אים אין איינעם
פון די בודקעס, אוועקגעלייגט האלב אויפן רוקן און געריבן אים לויט
די דערמאנטערונגס-כללים ביז ער האט געעפנט די אויגן, — בלאזלעכע,
בלאנדזשענדיק-פארווירטע, א ביסל שעמעודיקע אויגן.

קורצע דערציילונגען

א דאָ איז ער געקומען צו זיך, דערמאָנט זיך, באַגריפֿן אַלץ וואָס עס איז מיט אים פֿאַרגעקומען. ער לעבט, ער לעבט! ווי הערלעך איז דער ים!... מיט אַ דאָנק־שמייכל האָט ער זיינע רעטערס געדריקט די הענט און איז געווען לייטזעליק צום אַרום. ער האָט געעפֿנט די אויגן.

צום ים, צום ים...

אַ פֿאַרליבטער און געליבטער, צווישן איין ראַנדעוווּ און דעם צווייטן, איילט דער גליקלעכער צום ים. ער פֿילט, אַז נאָר ער, דער ים, וועט אים איצט פֿאַרשטיין, אין אַט דעם גליקס־אַטאַק זיינעם. נאָר ער, דער ים, וועט זיך אַפֿרופן צו זיין האַרץ, וואָס גייט אַריבער די ברעגעס. מיט אַן איבערלעכען, פֿאַרהאַלטענעם שטורעם האָט זיך די סטיכע געהוידעט, געגלעט און גלאַטיק זויבער געמאַכט דעם מיט מושלען פֿאַר־זייעטן יבשה־ברעג. ליבע־כוואַליעס זענען דאָס געווען, גליקס־וואַלן. די אור־ליבע באַהאַלט זיך אונטער דעם אַלעמען. אין אַנהויב איז געווען די ליבע!
יא, דער גליקלעכער, ווען דאָס האַרץ גייט אים אַריבער די ברעגעס, איילט ער צום ים, — אָבער אַ מאָל אויך... דער אומגליקלעכער —

דעם דאָקטאָרס מאַמע

אַנגעטאָן אין שוואַרצן, טרויערנדיק נאָך איר מאָן, וועלכער איז איר אַפֿגעשטאַרבן פֿאַר עטלעכע וואָכן, האָט זי דאָן, אין ווין, אַריינגעברענגט איר איינציקן זון אין גימנאַזיע. מיט דער דאָזיקער טרייסט אירער האָט זי אַרויסגעבלישטשעט פֿון איר אלמנה־קליידונג. איצט איז פֿאַר איר אַפֿן דער וועג צום... „דאָקטאָר“. נישט סתם אַ דאָקטאָר, נאָר טאַקע אַ גרוי־סער דאָקטאָר!

פיל כוחות האט זי פארווענדט, כדי אויסצוהאלטן זיך און איר זון. זי האט געטאן אלע ארבעטן אין פרעמדע הייזער, אפילו וועט געוואשן, און דער עיקר — דאס שול-געלט — שלח לחמך על פני המים!... שפע-טער אמאל וועט ער זי אויסהאלטן אויף דער עלטער.

די מאמע זעט שוין זיין ווארטע-צימער פול באזעצט מיט פאציענטן. אלע זיצן זיי דא און ווארטן מיט אומגעדולד, אבער ער, דער בארימטער דאקטאר, וואס אלע גלויבן אין אים ווי אין גאט, פארהאלט זיך ערגעץ וווּ ביי זיינע דרויסנדיקע באזוכן. זי, די מוטער, גייט ארום צווישן זיי און בארויט: „דער הער דאקטאר מוז באלד אנקומען. זיכער האט מען אים אויפגעכאפט אין גאס אויפן וועג. די מענטשן שלעפן אים פון אלע זייטן. ער איז א גרויסער דיאגנאסטיקער!...“ — אזוי טראכט די מאמע וועגן איר זון דעם קומענדיקן דאקטאר.

דערווייל איז דאס לעבן זייער שווער. די דאגות פרנסה פון איין זייט און די לייזן פונעם יינגל אין דער גוויזשער שולע פון דער אנדער-רער זייט. אפט קומט ער אהיים מיט בלויע ביילן ארום די אויגן. זי לויפט צו די לערערס, צום דאקטאר, זי קלאגט זיך, פראטעסטירט און פאדערט צו באשטראפן די כוליאנעס. אבער סיי די לערערס און סיי דער דירעקטאר ווערן גארנישט דערשיטערט, הערן און הערן נישט.

אלע פארמיטאגס-שעהן רוט זי נישט איין, נאר טומלט זיך ארום דעם גימנאזיע-בנין און קוקט אריין אין הויף אריין דורך די שפארעס פונעם פלויט. אט איז די טורן-שעה: די קלאס, אין וועלכער איר זון לערנט, שפילט פוטבאל אונטער דער אויפזיכט פונעם לערער, ער שטורעמט אין פלאקער פונעם קאמף. מיט גרויס צער זעט זי איר מאקסן שטיין אין א זייט, נישט באטייליקט אינעם שפיל, א פנים אויפן באפעל פונעם לע-רער, ווי א נישט-פעיקער דערצו... איר הארץ, דאס מוטער-הארץ פילט אין דעם א שלעכטן סימן פאר זיין צוקונפט, זיין עקזיסטענץ-קאמף, זיין ווידערשטאנד.

סוף-כל-סוף האט זי זוכה געווען צום טאג, ווען איר זון האט מאטור-רירט, און נאך עטלעכע יארן זיך דערווארט אויך צום גרויסן טאג, ווען

קורצע דערציילונגען

ער האָט באַקומען דעם דאָקטאָר-דיפּלאָם פאַר מעדיצין. אָבער וויפּל שווייס
און דערשיטערונג און טרערן האָט איר דאָס אָפּגעקאָסט!

שוין אַ זיבעציק-יעריקע און אַריבער, צעקנייטשט און צעקריצט, גייט
זי אַרום דאָ אין לאַנד, אין דער שטאָט ביים ים-ברעג, מיטן שווערן קעסטל,
„סחורה“ אין דער האַנט, אין דער היץ, אין חמסינען. זי קלעטערט אַרויף
צו די אייבערשטע שטאָק, קלינגט אָן, קלאַפט אין די טירן, בעט העפּ-
לעך דעם עפענער: „קויפט עפעס ביי מיר!“ און דאָס כדי אויסצוהאַלטן
זיך און... איר זון, דעם דאָקטאָר.

אויף דער טיר פון זייער געמיינזאַמער וווינונג איז טאַקע פאַראַן
אַ שילדעלע פון אַ דאָקטאָר, וואָס נעמט אויף קראַנקע אין די און די
שעה, אָבער דאָס וואַרט-צימער איז ליידיק. ער האָט נישט קיין מזל!...
די קראַנקע מיידן אויס זיין טיר. קיין מאָל, אַפילו אין זיין יוגנט, האָט
זי אויף אים נישט אַזוי רחמנות געהאַט, ווי איצט. אָבער אַזוי לאַנג ווי
די נשמה האַלט זיך אין איר, וועט זי אים נישט לאַזן פאַלן. זי, די
זיבעציק-יעריקע, וועט שטיצן איר זון ביזן סוף, וואָס קען מען טאָן?
דער מאַטאָר איז קאַליע געוואָרן, טאָ שטופּט זי די מאַשין מיט די איי-
גענע כוחות...

זי איז אים מפרנס מיט איר שווייס, ממש מיט מסירת-נפש, און גיט אַכ-
טונג אויף זיינע מלבושים, אַז זיי זאָלן פאַסן צו זיין „טיטול“. כדי צו פאַרמיר-
נערן זיין חולשת-הדעת, קומט זי צו מאָל אַריין אין זיין אַרדינאַציע-צימער
און בעט ביי אים, אַז ער זאָל אונטערזוכן אירע אַלטע לונגען. זיין באַפעל ביי
דער באַהאַנדלונג: „טיף אַטעמען!“ דערפילט זי נאָך מער ווי נויטיק און עס
דאַכט זיך איר דאָן אויף אַ רגע, אַז איר האַפּענונג איז נאָך נישט אין
גאַנצן פאַרלוירן.

וויסנדיק, אַז קיינער וועט נישט קומען, גייט דער דאָקטאָר צו מאָל
אַרויס שפּאַצירן אין די שעהען, וואָס זענען באַשטימט פאַר אויפנעמען
פאַציענטן. איין מאָל האָט זיך געטראָפּן, אַז דווקא דעמאָלט האָט זיך אַ פּרוי
פאַרבלאַנדזשעט און אַנגעקלונגען. די אַלטע האָט זי אויפגענומען מיט
אַ זעלטענער פּריינדלעכקייט און געבעטן:

— זעצט זיך צו. דער הער דאָקטאָר וועט תיכף קומען. ער איז נאָך נישט צוריק פון זיינע באַזוכן. די מענטשן שלעפן אים פון אַלע זייטן. נישט פאַראַן אַזאַ דיאַגנאָסטיקער ווי ער!

23.1.59

זאָג מיר...

ער האָט אָנגעהויבן מיט דעם מיידל אַ לייכטן, כמעט שפּאַסיקן פּלירט, ביז ער האָט זיך פאַרפּלאַנטערט אין אַ גאַר ליידנשאַפטלעכער ליבע. ער האָט זיך געצאָפּלט צווישן האַפענונג און קאַשמאַרן און איין מאָל, נאָך טענות צו איר אין מיטן גאַס, האָט ער געבעטן:

— זאָג מיר: „איך האָב דיך ליב!“...

זי האָט נישט געענטפּערט. האָט ער זיך פון איר אָפּגעקערט, דער ווידערשפּעניקער, און לויט זיין טאַג-אַרדענונג, וואָס ער האָט זיך אין דער פרי געהאַט אויסגעפּלאַנט, איז ער געגאַנגען זיך פּאַטאַגראַפירן. דער פּאַטאַגראַפיסט האָט זיך אָנגעבויגן און אַריינגעשטעקט זיין קאַפּ הינטערן שוואַרצן פאַרטעך פונעם אַפּאַראַט, און די שיינע אַ ביסל מעלאַנ-כאַלישע אַסיסטענטן, וועלכע ער קען פון די פריערדיקע באַזוכן אַ דאָ, האָט אים געבעטן צו שמייכלען.

— מיין איצטיקע שטימונג פאַסט נישט דערצו, אָבער איך וועל שמייכלען, אויב איר וועט מיר זאָגן עפעס אַ גוט וואָרט — האָט ער מעלאַנכאַליש געזאָגט.

— וואָס, למשל?

— זאָגט מיר: „איך האָב אייך ליב“...

דאָס מיידל האָט געלאַכט, אָבער איך נישט געזאָגט, און נאָך דער אָפּגעטוענער אַרבעט האָט זי אויסגערופן צופרידן:

— געשמייכלט האָט איר פאַרט!

— אָבער פאַרוואָס האָט איר נישט געזאָגט דאָס, וואָס איך האָב געבעטן?

קורצע דערציילונגען

— איך האָב עס געטראַכט — האָט זיך ס'צארטע מיידל פאַרענט-
פערט האָלב אין שפּאַס און האָלב ערנסט — און דאָס איז נאָך בעסער...
— אויף אַן אמת? — — —
און ער האָט, ווי אַ פּלוצעם גענעזענער נאָך אַ לאַנגער קראַנקייט,
אַנגעכאַפט איר האָנט און זי מיט עקסטאַז צוגעדריקט צו זיינע ליפּן.

דעם יינגלס מוטער

אַ דזשענטלמאַן פון דער ערשטער מדרגה איז געווען דער מאַן: ער
האַט אַוועקגעקוקט פון זיינע פריינדס און איינגייערס באַמ?ונגען אַרום זיין
אַנציענדיקער, בלאַנדער פרוי און זיך נישט וויסנדיק געמאַכט. ווי אַ נישט
געוויינטלעכער מענטש, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז אויף דעם שטח איז
נישט שייך קיין אַבסאָלוט פּריוואַט-אייגנטום. בפרט, אַז אַלע באַמיונגען
זענען נאָר געווען צום שפּאַס אַדער גלאַט מיט רייד.
פון דעסטוועגן האָט ער באַזונדערס ליב געהאַט דעם איינעם, נייעם
פריינד, וועלכער איז נישט לאַנג געקומען פון ווייט און איבערראַשט מיט
זיין גלייכגילטיקייט און דיסטאַנץ לגבי דער פרוי פון זיין פריינד —
נישט קיין קאַמפּלימענטן און נישט קיין חנדלעך. כאַטש זיין שטייפּקייט
און מעלאַנכאָלישקייט בעת זיינע באַזוכן אין אַט דער שיינער דירה זענען
געווען אַ ביסל פאַרדעכטיקט.

ביו איין מאָל, אין אַן אַוונט, האָט דער גאַסט באַמערקט:
— זינט איך קום צו איך אויף באַזוך, האָב איך נאָך אַלץ נישט
געזען אייער יינגל.

— ער איז תמיד ערגעץ-וווּ אין דרויסן מיט זיינע חברים... קויש-באַל...

— און איצט אין אַט דער שפּעטער שעה?

— איצט שלאָפט ער שוין.

— איך וואַלט אים געוואַלט זען, כאַטשבי שלאָפנדיק.

און ער איז אַריינגעגאַנגען נאָך זיין מכניס אורח אינעם טונקעלן

צימער און האָט געקוקט אויפן יינגל, וועלכער איז געשלאָפן אין זיין בעט מיט פנים צו דער וואַנט. ער האָט אַ קורצע צייט זיך אַריינגעהאַרט אין זיינע אַטעמונגען און איז אַרויס.

דעמאָלט האָט דער מאַן געפילט, אַז צווישן אַלע איינגייערס גאַרט קיינער נישט אַזוי ווי אָט דער „גלייכגילטיקער“ און סאָלידער פריינד נאָך... דעם יינגלס מוטער.

17.4.59

אין דער באַן

אַ קאַבינע-ווינקל אין דער באַן, באַנק אַקעגן באַנק, דערנענטערט די רייזנדע איינעם צום אַנדערן, כאַטש זיי האָבן פריער איינאַנדער זיך נישט געקענט, אַזוי, אַז ס'פאַרבינדט זיך צווישן זיי אַ לעבעדיקער שמועס. מ'רעדט מיט חשק, מיט ברען און מען באַרירט, ווי ווייט מעגלעך אויך „דעליקאַטע“ ענינים, וואָס ס'איז גוט וועגן זיי צו שווייגן. ס'איז זיי נאָר אַ ביסל נישט ניחא צוליב דעם נאָענט זיצנדיקן פאַר-שוין, וועלכער מישט זיך נישט אַריין אין שמועס. זיי באַטראַכטן אים ווי איינעם אַ חכם, וואָס איז אינטעליגענטער פון זיי און איז האַרצן איגנאַרירט ער זיי. יעדע רגע קוקן זיי צו אים שיף מיט דר-אַרץ, מיט פאַרהאַלטענער ערפורכט. אָבער וויי איז צו אים, דעם דאָזיקן שווייגער, אויב ער האַלט זיך נישט איין און וואַרפט אויך אַריין אַ וואַרט אין שמועס. מיט איין מאָל האָט ער פאַרלוירן זיין וועלט!

אויך דו...

אין עק פונעם „מרכז“ אויפן הר-הכרמל זיצט דער מאַן אויף אַ בענך קעלע און שפילט אויף אַן אַקאָרדיאָן. ער שפילט די מעלאָדיע פון „מאַמע“ און באַגלייט מיט זיין אַנגענעם קול: „מאַמע...“ און נישט פיל מטבעות זענען אין שיסל.

קורצע דער ציילונגען

צוויי חברטעס, חיילות אין אוניפארם זענען פארבייגעגאנגען און איינע האָט אין אים דערקענט איר ברודער. ביידע, ווי ס'האָט זיך אַרויס־געשטעלט, זענען פליטים פון מצרים, נאָך דעם ווי זיי האָבן זיך געהאַט פאַרלוירן אין משך פון צוויי יאָר — און זיי זענען זיך געפאלן אין די אַרעסט. שיכור פונעם באַגעגעניש האָט זיך דער שפילער דערנענטערט אויך צו דער צווייטער, אים פרעמדער חיילת, און זי געוואָלט קושן, אָבער זי איז צוריקגעטראָטן.

פאַר וואָס? עפעס, וואָס רודערט אויף דאָס האַרץ, האָט זיך אָפגע־שפילט פאַר דיינע אויגן, מיידל. און דו האַלסט זיך צניעותדיק. גיב דו אים אויך דיין באַק, גיב!

אין מקלט

ס'איז נישט געווען קיין ריכטיקער מקלט אין הויז, האָט מען זיך צוזאַמענגעפרעסט אונטן ביים אַריינגאַנג — מענער, ווייבער און קינדער — אַנטקעגן אַ גרויסן, גרויסן רויטלעכן שטערן אין הימל.
— מאַמע, ווי הייסט אָט דער שטערן? — האָט געפרעגט אַ קליין יינגל.

די מוטער, אַ פאַרביטערטע, וואָס האָט הינטער זיך אַלערליי צרות, אַנטלויפעניש, דערשיטערונגען און באַמבאַרדירונגען האָט געענטפערט:
— איך ווייס נישט.

— זענען דאָרט פאַראַן מענטשן?

— איך ווייס נישט.

— איך האָב געהערט אַז אויך דאָרט זענען פאַראַן מענטשן, זאָג!

די פרוי האָט אַרויסגעפלאַצט:

— צו וואָס דאַרפסטו מענטשן דאָרט, קינד? האָסט קנאַפ מענטשן

דאָ? לאַז מיך צורוי!

21.7.59

אַן אָפגעכאַפּט טעלעפאָן-געשפרעך

- ביסט אַליין אין דער היים?
- יאָ, אָבער מיר מוזן זיך צואיילן. די מאַמע דאַרף יעדע רגע צוריקקומען.
- די מאַמע, וואָס לויט אירע רייד דאַרף אַ מיידל קענען קאָכן און באַקן און נישט שפּילן אויפן קלאַוויר; וואָס האָט נישט ליב קיין מוזיק. — זי האָט נישט ליב קיין מוזיק און איז פאַרט אַ טייערע פרוי.
- פון דעסטוועגן איז גוט, וואָס זי איז אַצינד נישט אין דער היים. אַלזאָ, דינסטיק טרעפן מיר זיך ווידער אויף יענער באַנק. זעקס אַזייגער, „זייגער זעקס נאָך דער מלחמה“, ווי דער סאַלדאַט שוויק האָט באַשטימט. — מיר האָבן זיך דאָך ערשט אייערנעכטן געטראָפּן.
- איך מוז דורך זען. דיין צורה וועפט זיך אויס אין מיין זכרון. איך קען מיר דערמאַנען אַ יעדער באַקאַנט פּרצוף, נאָר נישט דאָס פנים פונעם געליבטן מיידל...
- וואָס אייגנטלעך, האָסטו אין מיר געפונען? אַן אויסגעשפּראַכענע שיינהייט בין איך דאָך נישט. אַ יפהפיה אַלאַ האַליווד, נישט קיין בלאַג-דינקע און נישט קיין בלאַע אויגן.
- דו גייסט אַריבער אַלע האַליוודער פרויען. ברידושיט באַרדאָ און עוואָ גאַרדנער און ראַמי שניידער מעגן דיר פּוצן די שיד. עפעס מאַגי-שעס איז אין דיר, עפעס מעטאַפיזישעס, וואָס מ'קען עס נישט אויפקלערן מיט ווערטער.
- אַלע דאַרפן זיך ביי דיר לערנען מאַכן קאַמפּלימענטן.
- אַזוי לאַנג ווי אַט די קאַמפּלימענטן רופן ביי דיר נישט אַרויס קיין קאַפּ-שווינדל, זענען זיי גאַרנישט ווערט; אַזוי לאַנג ווי דו פאַלסט נישט... (דיין לאַכן איז זיס). יעדנפאַלס זענען זיי בעסער פון די גראַבע קאַמפּלימענטן, וואָס נ. האָט דיר געמאַכט אויף יענעם נשף. כ'האַב זיי נישט געקאַנט הערן. אַ חילול הקודש.
- איך האָב זיי אויך נישט געקאַנט ליידן.

קורצע דערציילונגען

— אלזאָ דינסטיק. אָבער אין צווישן קענסטו צו מיר טעלעפאָנירן.
בכלל, זיי אַ גוט מיידל און קלינג צו מיר אָפטער אָן — אַנדערש איז
אַ שאַד דאָס געלט, וואָס איך צאָל פאַרן טעלעפאָן (לאַד, לאַד!). קלינג
צו מיר מאַרגן אין דער פרי.
— וואָס זאָל איך דיר זאָגן?
— וועסט זאָגן וואָס דו וועסט זאָגן. דער קלונג אליין מאַכט דאָס
האַרץ קלאָפֿן... איך דערפיל באַלד, אַז דאָס איז פון דיר... הימלישע מוזיק...
— די מאַמע איז צוריקגעקומען.

6.11.59

פאַר וועמען?

דער איינציקער מענטש, וואָס האָט נישט גענומען קיין אַנטייל אין
די ליבעס-קאַמפּן פון אַרום, איז געווען דער אַלטער בחור ביסקאָ.
אַ ביי זיך געפאַלענער איז ער געשטאַנען פון דער זייט און זיך צו-
געקוקט צום פיקאַנטן לעבן, וואָס גייט פאַר אים אַריבער. ווי יענע קליינע
געבעכדיקע סטאַציע, וואָס דער שנעל-צוג שטעלט זיך געבן איר נישט אָפּ.
און ס'איז קיין ווונדער. ער איז געווען אַ פאַרבלאַזער מענטש, וואָס
די לאַנגווייל פון סאַמער וואַכעדיקייט האָט זיך געטראָגן פון אים. זיינע
מלבושים, אַפילו ווען זיי זענען געווען ניי, ערשט-נאַך-וואָס אָפּער פונעם
שניידערס ביגל-אייזן, האָבן געמאַכט אַן איינדרוק פון אַלטע און פאַר-
שטויבטע מיט מעל. אינעם ראַנד פון זיין שוואַרצן, שטייפן הוט האָט
זיך אַוועקגעלייגט אַן אייביקער שטויב-פלעק.
פון וואָס האָט ער זיך גענערט? פון די פרעמדע וועלטן. זייער לופט
איז געווען די לופט פאַר זיין אַטעם. ער האָט געוואָסט אַלע פאַרבאַרגענע
רייסענישן, די סודות פון זייער ערשטן אויפקום, אַלע געהיימע דערפאַלגן
און דורכפאַלן.
— ס'האָט זיך געדאַכט, אַז זי אַוואָזשעוועט אים, אָבער קענטיק איז
געווען, אַז דער עיקר ביי איר ביסטו און נישט ער...

אזוי איז געווען זיין שטייגער, צו געווינען דאס הארץ פון יענעם, וואס דער מזל האט אים געשמייכלט, און ער פלעגט אויף אים אַנשטעלן די כיטרע, חניפהדיקע אויגן, אָדער: — ווי אזוי קען אַ מענטש זיין אזא אכזר?! מיט אַ יעדן איינציקן וואָרט, וואָס דו האָסט היינט גערעדט אין דער גאַנצער צייט פונעם שפּאַציר, האָסטו זי דאָך ממש אַוועקגעהרגעט. נאָר ערשט דעמאָלט האָט יענער אים אָנגעקוקט, גלייך ביז איצט וואָלט ער אים בכלל נישט געזען, און געטראַכט: „נאָך אַלעמען איז ער דאָך אַ ליבער מענטש. פאַרוואָס האָב איך אים ביז איצט נישט באַמערקט?“ ס'ווילט זיך אים צו אַנטפלעקן אַנדערע סודות, וועלכע ער האָט נאָך נישט געוווסט. ביסקאָ האָט דורשטיק געשלונגען יעדעס וואָרט, ער האָט פאַרזיסלעכט זיינע חניפהדיקע אויגן און אויסגעשריגן:

— אויף אזוי ווייט האָב איך זיך נישט געריכט. דאָס הייסט אַ גליק־לעכער מענטש!

אין דער רגע האָט יענער געפילט, אז ער איז אויף אַן אמת גליקלעך. ביסקאָס עקסטאַז מיטן קנאה־פונק, האָט זיין גליק געמאַכט פול און אַבסאָלוט.

אַבער דערקעגן איז ביסקאָ געוואָרן גאָר האָרט, ווען דאָס רעדל האָט זיך איבערגעדרייט און מען איז אַדורכגעפאַלן. אין זיינע גיפטיקע אויגן האָט זיך דאָן אויסגעלאָשן דער קנאה־פונק און אויף זיין אָרט האָט גע־גלאַנצט אַ בייזער גלאַנץ, אַ שימער פון שאַדן־פרייד. ס'האַבן נישט גע־האַלפן אַלע כיטרע אַרויסדרייענישן און די אָפּנאַרעריי — ער האָט תמיד געוווסט דעם אמת! אַן רחמנות האָט ער יענעם גערייצט און גערעדט מיט אַ פאַרהאַלטענער שמחה:

— דאָ האָסטו נישט געטראַפּן. זי האָט דאָך ליב נ־ען. די זאָך איז קלאָר. צו וואָס זאָלסטו זיך אָפּנאַרן? ...!

ערשט איצט האָט זיך ביסקאָ אַרויסגעוויזן אין זיין גאַנצער מיאוס־קייט, וויפל גיפט איז אין די דאָזיקע בייסנדיקע אויגן, וויפל געמייניקייט אין אַט דער נאָז, אין אַט דער וואַנסע! — יענער ציטערט פון כעס און האָט און וואָרפט אַרויס:

קורצע דער ציילונגען

— וואָס גייט דאָס דיך אָן? אַלצדינג ווייסט ער! דו מיינסט, אָז יעדער איז אַזאַ געבעך ווי דו!
ווי טוען אים איצט באַנג די אַלע געהיימענישן, וואָס ער האָט ביז איצט מפקיר געווען צו אַט דעם מנוול. אָבער פון היינט אָן — אויס! אוועק פון דער אַ „בריאה“!

אָבער ביסקאָ פאַלט ביי זיך נישט אַראָפּ, ער ווייסט פאַרויס, אָז זיין קעגנער וועט זיך נאָך אומקערן און אַנכאַפן זיך אין זיין נעץ. ער וואָרט נאָר אויף אַ רגע פון צופרידנקייט ביי אַט דעם „שונא“ זיינעם און דאָן איז גענוג עפעס אַ לייטזעליקייט פון זיין זייט, אים ווידער אַריינצוציען אין זיין נעץ אַריין. ווידער שטייט פאַר אים דער „גליקלעכער“ און שיט פאַר אים אויס מיט אַ באַזונדערן אַפעטיט זיינע געהיימסטע ענינים און סודות. ער ווייסט דערביי, אָז ער וועט אַ מאָל חרטה האָבן, אָבער דאָס האָלט אים נישט אָפּ. אַ מין קאַטשען זיך פון אַ שפיץ־באַרג...

וואָרום דאָס גליק איז נישט געווען פולשטענדיק, נאָר סיידן ביסקאָ האָט וועגן דעם געוויסט. דאָס אומגליק איז נאָר דאָן געווען שרעקלעך. אויב אַט דער פאַרבלאָזער בחור האָט זיך דערפון דערוויסט און האָט אַנגעצונדן דעם בייזן גלאַנץ אין זיינע פאַסקודנע אויגן. עס האָט זיך געטראָפּן, אָז צווישן דעם ליבע־פאַר איז פאַרגעקומען אַ קריגעריי — און זיי האָבן זיך צעשיידט. ער איז געלאָפּן צו ביסקאָ און האָט זיך באַמיט מיט אַלע כוחות, צו באַווייזן אים, אָז ער האָט זי פאַרלאָזט. און אויך זי איז געלאָפּן צו ביסקאָ און זיך באַמיט מיט אַלע כוחות איבערצור־צייגן אים, אָז זי האָט אים פאַרלאָזט. אָבער סיי ער און סיי זי האָבן מורא געהאַט, טאַמער גלייבט זיי ביסקאָ נישט — און זיי האָבן זיך איבער־געבעטן.

אזוי איז געגאַנגען דאָס לעבן און האָט פאַרלוירן זיין אייגענעם ווערט. ביסקאָס שאַטן האָט עס באַגלייט אויף יעדן שריט, ביז ער האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַ מין געשפענסט, וואָס דערלאָנגט אויכעט צום פחד פאַרן טויט. די קרענקלעכע האָבן זיך געהיילט געהיים, בחדר־חדרים, סודות־פול; און אָז דער קאַפּ האָט זיי פאַרשווינדלט אין מיטן גאַס, אין דער מיטאָג־הייץ, די פיס האָבן געשטרויכלט און די אויגן האָבן פלוצ־

לינג געפינצטערט — האָבן זיי פאַר זיך מער נישט געזען, ווי נאָר אַט אַ דאָס געשפענסט...
 אָבער פּלוצלינג איז ביסקאָ אליין קראַנק געוואָרן און איז גע-
 שטאַרבן איינזאַם אין זיין יונג-געזעלן-צימער. אַלע זיינע באַקאַנטע פון
 אַרום האָבן זיך ווי אויפגעוועקט. די שוואַכע, פונעם לעבן באַזיגטע האָבן
 דערפילט, ווי אַ שווערער שטיין האָט זיך פון זייער האַרץ אַראַפגעקאַ-
 טשעט. איצט איז נישט קיין גרויסער חילוק, צי אַזוי, צי אַזוי. נישטאַ
 קיין בייד, נישטאַ קיין זאַרג. נישטאַ קיין פחד. אָבער די גליקלעכע —
 ווי דער טעם פון זייער לעבן וואַלט זיך אַפגעטאַן. ווער וועט איצטערט
 וויסן פון זייערע זיגן, פון זייער כוח, פון זייער גליק? פאַר וועמען וועלן
 זיי אַצינד לעבן?
 פאַר וועמען?

„איך האָב ליב מיין פאָך“

פון דרויסן זעט מען דורכן פענצטער איר פּראָפּיל, בשעת זי קוקט
 אַריין דורכן שפּאַקטיוו אין די געדערים פונעם זייגערל. זי איז אַ זייגער-
 מאַכערין און נישט קיין זייגער-מאַכער. זי איז עס אין גאַנצן לאַנד און
 אפשר, ווער ווייסט, אויף דער גאַנצער וועלט, די איינציקע פרוי, וואָס
 דאָס איז איר מלאכה.

— „איך האָב ליב דאָס דאָזיקע פּאַך“ — באַטאַנט זי, שמועסנדיק
 מיט אירע קונדן וועגן איר שטורמישער פאַרגאַנגענהייט, אירע וואַגלע-
 נישן אין רוסלאַנדס טיפענישן, ווהיין דער גורל האָט זי פאַרטראָגן אין
 יענע צערודערטע טעג. נאָר אַט-אַ דאָס פּאַך אירס איז איר בייגעשטאַנען
 אומעטוב, אין יעדער לאַגע, און האָט זי מציל געווען פון אַלעם ביידן.
 אַזוי דערציילט זי אַלץ און עס איז קענטיק, אַז זי פרייט זיך מיט
 איר דאָליע און מיט איר אַנטרינונגס-אַרט. קליין און ענג אין איר אַר-
 בעטס-צימערל, ד' על ד', אָבער איר פנים שיינט. דאָס קליינע זייגערל
 האַלט זי אַנדערש, נישט ווי אַ זייגער-מאַכער-מאַנסביל; מיט ליבע, מיט
 רחמנות האַלט זי עס, ווי אַ מאַמע איר קינדעלע.

קורצע דער ציילונגען

א ווירואַר איז אַרום. יעדער טאָג מיט זיינע דערשיטערונגען, אָבער זי, די צאַרטע פרוי, מערקט דאָס אַלץ נישט. מיטן שפּאַקטיוו אויף איר אויג, גיט זי צוריק נשמות צו די מעטאַלענע באַשעפענישן און שטעלט זיי אויף די פיס. לעבן ברענגט זי זיי, לעבן. איז פאַראַן אַ גרעסערע פון אַ דער שליחות?

באַווירקערס פון דרויסן און פון אינעווייניק, איינס בעט איך ביי אייך: שרעקט נישט אַרויס די דאָזיקע זייגער־מאַכערין פון איר גליק־נעסט!

„אם זרחה השמש עלין“

„אם במחותרח ימצא הגנב“ — ער איז דאָס געווען יענער יונגער, יידישער גנב, וועלכן מען האָט אַ מאָל אין אַ זומערדיקן מיטנטאָג פאַר־בייגעפירט אויפן שליאַך נעבן אונדזער הויז. אָט אַדער איז ער. מיט געבונדענע הענט אויף הינטן איז ער געזעסן צווישן צוויי זשאַנ־דאַרן און זיינע גראַע אויגן האָבן געמאַראַטשעט אינעם דרויסנדיקן חלל... שלעכט, שלעכט איז אים געווען דער באַריר פון די גויישע באַ־צווינגערס, וועלכע זענען געזעסן ענג נעבן אים, און פון דער אַנדערער וייט צוליב די בליקן פון זיינע ברידער יידן צו ביידע זייטן שליאַך. אָבער מער פון אַלץ האָט אים, דעם נאַכטמענטש, געפייניקט דאָס טאָג־ליכט.

„אם זרחה השמש עלין“.

19.8.60

ריינע מוזיק

איך געדענק, אַז אין די איראָפּעיִשע הויפּט־שטעט, אין די פרעכטיקע קאָנצערט־זאַלן האָבן מיר די פרצופים פון די שפּילערס, זייערע תנועות און העוויות, זייערע פראַקן אַזאָוו קאַליע געמאַכט דעם תענוג. כדי צו געניסן די מוזיק אין איר ריינקייט, האָב איך געמוזט פאַרשליסן די אויגן.

ביז ס'איז אויפגעקומען ראדיא אויף דער וועלט — געבנטשט זאל
 עס זיין. סוף-כל-סוף א ריינע מוזיק, אן די דאזיקע באגלייט-דערשיינונגען.
 די מוזיק אליין!
 פון דעסטוועגן לויפן די מענטשן אויך היינט צו די קאנצערט-זאלן.
 זיי באלאגערן און רייסן זיך מיט אלע כוחות צו די קאסע-פענצטערלעך.
 — פאר וואס?

20.10.60

אויף איין ערד-באל

די ערד ציטערט פון פאל ביז צו פאל. א מאל ווייט, מעבר לימים
 און א מאל אין א שכנותדיקער מדינה, זייער נאָענט. וווּ זי ציטערט —
 זענען טייערע פאר אונדז נפשות, חברים, פריינד און פריינדינס. א שטארקע
 ערד-ציטערניש — האבן די מאַרגן-צייטונגען געמאָלדן — איז נעכטן
 געווען אין א ווייטער גרויסער שטאָט, וווּ ס'געפינט זיך מיין „ערשטע
 ליבע“ — אַ כמעט פאַרגעסענע געשטאַלט, וואָס נאָר איצט, צוליב דעם
 געשעעניש, האָב איך זיך אין איר דערמאָנט.

פון ערגעץ-וווּ, פון דערווייטנס, איז פאַרצייטנס, ווען איך בין נאָך
 געווען אַ יינגל, געקומען זיך באַזעצן אין מיין געבורטס-שטאָט אַ קליינע
 יידישע משפחה. שיינע, האַרציקע, זעלטענע פנימער, ווי פון עפעס אַן
 אַנדערער, בעסערער ראָסע. אין איר איז געווען איינע אַ יונגערע טאָכ-
 טער און איך פלעג זי פון מאָל צו מאָל באַגעגענען אין דער גאַס. כ'האָב
 זי געזען און נישט געזען — אַזוי פיל באַטויבנדיקס איז געווען אין איר.
 אין איינעם פון די טעג האָט אַט די משפחה געדונגען פאַר זיך ביי
 אונדז אַ דירה, אַ קליין צימערל פון אונדזער וווינונג. דאָס איז פאַר מיר
 געווען אַזאַ געוואָלדיקע פאַסירונג, אַז מיין האַרץ איז געווען צו ענג,
 עס אויפצונעמען. נאָר אַ דינע, נידעריקע מחיצה פון ברעטער האָט אונדז
 אָפגעשיידט און אין דער ערשטער נאַכט, געדענק איך, האָב איך נישט
 געקענט אַנטשלאָפן ווערן פאַר גרויס גליק: אונטער איין סטעלע, אונטער
 איין סטעלע — — —

קורצע דער ציילונגען

דאָס לעבן האָט אונדז באַלד פאַרטראַגן אין פאַרשידענע זייטן און איר אַנדענק איז אין רויש פון די צייטן געוואָרן מטושטש, פאַרמעקט, פאַרגעסן. כ׳האַב נאָר געוווּסט, אַז די דאָזיקע ווונדערלעכע משפּחה איז אַריבער דעם אַקעאַן און זיך באַזעצט אין אַט דער שטאַט, וואָס נעכטן איז זי אויך געטראָפּן געוואָרן פון דער ערד־ציטערניש. „הייזער זענען איינגעפאַלן און האָבן אונטער זיך באַגראָבן די איינוווינערס“. איז אַט קוקט זי אַרויס פון דער פאַרגעסעניש. זי, די ערשטע, פאַרנעפּלטע, פאַר־חלומטע.

נישט אַן אומרו און זאָרג האָב איך וועגן איר דעם גאַנצן טאָג גע־טראַכט — און אויך וועגן די אַנדערע געליבטע געשטאַלטן, וואָס זענען פאַרשפּרייט אויף אַן אומזיכערער וועלט — און אין אַונט אויף מיין גע־לעגער האָט מיך פּלוצעם אַ פאַרהוילענע, סטיכישע האַנט אויפגעהויבן אין איינעם מיט מיין בעט — און אַראַפּגעלאָזט מיך. די פענצטער זענען אַרויס־געפאַלן און דער וואַנט־זייגער איז געבליבן שטיין. איך האָב אויפגע־שוידערט און פאַרשטאַנען: אַן ערד־ציטערניש. און עפעס פון יענעם גליק האָט זיך געריירט אין מיר: אויף איין ערד־באַל, אויף איין ערד־באַל — — —

8.11.60

און געווען איז עס אין פורים...

די פאַרבן־פרעכטיקע עופות אין גן־החיות (ווי זיי וואַלטן זיך אויך „פאַרשטעלט“ לכבוד פורים) זענען פאַרציטערט געוואָרן, הערנדיק די שי־סערייען פון די „פאַרשטעלטע“ קינדער, וועלכע זענען אין דעם טאָג דאָרט מאַסנווייז געווען אויף באַזוך. אַלע, אַלע: די פאַפּוגייען, פאַוועס, קראַניכן אַאָזױו האָט אַנגעכאַפּט אַ ציטערניש און אַ טייל פון זיי זענען שווינגנדיק געשטאַנען אויף איין פּוס, אַ דינעם, לאַנגן פּוס, באַהאַלטנדיק זייערע קעפּ אין די פעדערן פונעם נאַקן...

צוליב זייער זיכערקייט און רו אינעם שטייג האָבן זיי זיך אַפּגעזאָגט פון דער פּרייהייט אין זייערע הימישע וועלדער — און אַט זענען אויך דאָ שיסערייען, אויך דאָ!...

אין דער שעה האָב איך באַגריפֿן דעם גאַנצן באַרבאַריזם פֿונעם יאַגד־קולט, — בפרט די „פּאַלעוואַניע“ אויף עופות — און דער קולט האָט דאָך פּאַרכאַפט אַפֿילו דיכטערס ווי מיצקיעוויטש און טורגעניעוו!
 „דערפאַר זױך אַליין שיינער יעגער מיט דער ביקס און מיטן הונט“ — האָט טורגעניעוו געשריבן אין זיינע „סקיצן פֿון אַ יעגער“, און אין מיצקעוויטשעס „פּאַן טאַדעוּש“ פּאַרנעמען די יאַגד־שילדערונגען די בעס־טע בלעטער. דער „צער בעלי חיים“ האָט זיי בכלל נישט אָנגערירט דאָס האַרץ.

דערפאַר לויב איך אונדזער מענדעלען פאַר זיין באַוווּסטן זאַג (אי־נעם אַריינפיר צו „בימים ההם“): „און אויף „פּאַלעוואַניעס“ נאָך חיות און עופות אויף פעלדער און אין וועלדער זענען מיר נישט געגאַנגען“ — — —

יא, ער איז ביי זיך נישט אַראָפּגעפאַלן פאַר די פרעמדע גרויסע שרייבערס און האָט געוווּסט און געפילט זיין אייגענעם יידישן כוח.
 17.3.61

איצט האָט ער געוווּסט

שוין עטלעכע טעג, אַז ער האָט קלינגט נישט אָן. שטיל. ער איז פול דערוואַרטונג און שפּאַנונג צום טעלעפּאָן. האָט זי זיך טאַקע פֿון אים אָפּגעקערט. די אָפּטריניקע?

און אַט האָט זיין האַרץ אַ קלאַפּ געטאַן: אַ קלונג — —

— האַלאַ? ווער?

אַ קול, נישט אירס, האָט געענטפערט:

— מלכה...

— וועלכע מלכה? אַ־אַ־אַ... ווי גייט עס דיר, ערזאַ זיי מוחל, מלכה,

ווי גייט עס דיר?

אַ פריערדיקע איז זי, פֿון פאַר פֿיל יאָרן, אַ כמעט פּאַרעסענע, און איר קול רעדט נישט מער צום האַרצן, דעם האַרץ, וואָס איז קראַנק פֿון דער נייער ליבע.

קורצע דער ציילונגען

די פאָרגאַנגענהייט האָט זיך פּלוצלינג אין אים דערמאַנט און זי קלאַפט אָן אין זיין טיר. איצט האָט ער געוואָסט, אַז די קעגננאַרט, די קעגננאַרט האָט ער אויף אַן אמת פאַרלוירן.

וועגן דער אַבסטראַקטער מאַלעריי

מען זאָל זי נישט פּסלען, זי האָט איר פּלאַץ. אין יעדן דומם, אין יעדן לעבוועזן איז באַהאַלטן אַן „אידעע“, אַ גייסטיקע סובסטאַנץ, און זי רייסט זיך אַרויסצוקומען, צו זיין זיכטבאַר אַליין, אַן דעם מאַטעריעלן, וואָס איז באַהאַפּטן צו איר. אַבער „מכיוון שניתנה רשות“ איז נישט פאַראַן קיין אַפּהאַלט פאַר אַלערליי שווינדלערייען און אַפּנאַרערייען. נאָר אַן אמתער טאַלאַנט, אַ גאָר גרויסער און זעלטענער טאַלאַנט, קען דאָ ווּוּנ-דערלעכס אויפּטאַן, אַבער אַזוינס, דאַכט זיך, איז נאָך נישט געקומען.

5.5.61

אַ נ ס

וועלדער און בערג און באַרג-לופט. די פּנימער פון די מענטשן אינעם דאָזיקן שטייערישן באַרג-דאָרף — מייסטנס אלמנות און זקנים (נאָך דער מלחמה!) — זענען קרענקלעך און נישט אויסגעשלאָפּן. וואָרום וואָס נוצט די גוטע לופט, אַז דער פּחד אין די נעכט לאָזט נישט שלאָפּן (און צוליב דעם פּחד ברענגט דאָס ליכט אַ גאַנצע נאַכט און פענצטער זענען פעסט פאַרשלאָסן). דו שלאָפּסט און דיין האַרץ איז וואָך, ווי שטילע, איינגעהאַלטענע טריט הערן זיך אינעם הויף, אין קאָרידאָר, אויפן בוידעם. און ביז צום מאָרגן — אַן אייביקייט!

און די שרעקנס זענען נישט אַן אַ יסוד. אינעם הויף פון דער אלמנה סאַמאַראַ האָט מען אייערנעכטן ביי נאַכט „איינגעבראַכן“ און מ'האַט אַוועקגעגנבעט אַלע הינער. פונעם אַלטן פּראָפּעסאָרס שטאַל האָט מען אַוועקגעשלעפט זיין איינציקן חזיר, איבערלאָזנדיק נאָך זיך אַ ריטשקעלע

בלוט; קענטיק האָט מען אים אויפן אָרט אַוועקגעקוילעט. דער פּראָפּע-
סאַר האָט אויף זיין געלעגער געהערט, אָן אינעם הויף טוט זיך עפעס,
אַבער ער האָט מורא געהאַט אַרויסצוגיין. ווייל רויב פאַרבונדן מיט
מאָרד זענען אָפּט-פאַרשפּרייטע פּאַלן אין די קליינע, איינזאַמע ישובים
אויף די בערג-אָפּהאַנגען פון אַרום.

זאָלן זיי נעמען וואָס זיי נעמען, אַבי זיי זאָלן נישט אַריינדריינגען
אינעווייניק אין שלאָף-צימער. זיי האָבן אָן אייזערן האַטשעקל, אַ „וויט-
ריך“ הייסט עס, מיט וועלכן זיי קענען עפענען אַ יעדער פאַרשלאָסע-
נער טיר.

פּלוצלינג איז צווישן דער אַרטיקער באַפעלקערונג באַקאַנט גע-
וואָרן, אַז ס'איז איצט פאַראַן אַ באַוואַרעניש אַקעגן אַט דעם וויטריך.
אין אייזונגעשעפט קען מען קויפן אַ מין דין שטיקל שטאַל, וואָס מ'זעצט
עס אַריין אינעם שליסללאַך — און דער וויטריך האָט מער נישט קיין
שליטה איבערן שלאָס.

גאַנץ פּרי, נאָך אַ נאַכט שרעק, אײלן די אלמנות, די באַזיצערינס
פון די אומעטיקע ווילעס, אין דער נאַענטער שטאַט אַריין — צום אייזן-
געשעפט. דער פאַרקויפער איז אַ פעסטער, ראַסיקער יונג — אויך ער
איז אייזן. ווי גוט וואָלט געווען, ווען אַנשטאַט אַט די אַלע אינסטרומענטן,
וואָלט ער אַליין געקומען צו זיי — ביי זיי נעכטיקן!...

מיט אַ שווער האַרץ פאַרלאָזן זיי דעם פּריילעכן, רוישיקן, זיכערן
כרך, וועלכער איז פול מיט פּאַליציאַנטן, און קערן צוריק אין זייער וויס-
טעניש. ס'שרעקן די באַוואַלדיקטע בערג פון אַרום און אַרום. נאָך דער
מוראדיקער נאַכט קומט טאַקע דער טאַג, אַבער ווי קורץ איז ער! איין
לאַנגע נאַכט. איין לאַנגע נאַכט...

בשעת די באַגעגענישן בייטאַג רעדן זיי נישט אַרויס זייער פּחד
פאַר אַן אַנדערן; זיי שעמען זיך. אַבער די עלעקטרישע ליכט, וואָס
באַלויכט אַ גאַנצע נאַכט די פענצטער פון זייערע ווילעס, אַנטפלעקט דאָס.
ס'איז געשען אַ נס און צו איינער פון די דאָזיקע פּרויען איז געקומען
פון דער גרויסער שטאַט אַ קראַנקער ברודער, כדי זיך דאָ, אין דער
גוטער לופט צו דעהאַלן. צוליב דעם איז ער אין די נעכט נישט גע-

קורצע דער ציילונגען

שלאָפן אין שטוב, נייערט אין דרויסן אויף דער וועראַנדע. די דאָזיקע ווילע איז געשטאַנען אין מיטן גאַס, און זיין הוסטן, אַ פאַרעקשנט הוסטן, וואָס הערט אַ רגע נישט אויף, האָט פאַרהילעכט די לופט, ווי קלעפ פון אַ נאַכט-וועכטער. די פחדים זענען אַוועק און די שרעקנס זענען פאַר-שוונדן ווי אַ שטאַרקע אָפּווער-קראַפט וואָלט געשטעקט אין אַט דעם חולה-מסוכן, וועמענס טעג זענען געציילטע.

ס'איז שוין מער נישט געווען די שרעקנדיקע שטילקייט, די שטילע טריט און דאָס אויפּוואַכן אין מיטן דער נאַכט, נאָר אַט דער הילכעדיקער הוסטן. „אַ רחמנות, אַ שווער קראַנקער“ — האָבן אלמנות, אַיעדע אויף איר בעט, געשעפטשעט און טיף-טיף זייער קאַפּ פאַרגראַבן אין קישן, און זענען געשלאָפן מיט אַ פעסטן, טיפן, זיסן שלאָף. איצט איז אַלץ אַנדערש. דאָס ליכט אין צימער איז פאַרלאָשן און די פענצטער זענען אָפּן, אָפּן. ערשט איצט ווייסן זיי אָפּצושאַצן די ווונדערלעכע באַרג-לופט און ערשט איצט געניסן זיי זי ווי ס'דאַרף צו זיין. מיט יעדן אַטעם-צוג שעפן זייערע געזונטע לונגען יוגנט-כוחות, לעבנס-זאַפט, לעבן, לעבן, לעבן...

אַ נס.

16.3.62

דאָס האַרץ

דער אַלטער יידישער דאָקטאָר האָט מיך אויפגענומען מיט אָפענער פרייד און אויפּמערקזאַם געמאַכט:

- איר זייט ביי מיר שוין לאַנג נישט געווען!
- דאָס איז דערפאַר ווייל איך בין געווען געזונט די גאַנצע צייט. ער האָט געשמייכלט:
- איך האָף, אַז אויך איצט זענט איר געזונט.
- ניין, ניין, דאָס האַרץ...
- באַלד וועלן מיר זען.

איך האָב געפילט, אַז ער איז שטאַרק אַלט געוואָרן, זייט איך האָב אים געזען דאָס לעצטע מאָל, און כ'האָב געפרעגט:

— נו, און ווי פילט איר זיך איצט, הער דאָקטאָר? ס'איז געווען צו דערקענען, אַז ער האָט נאָר אויף דעם געוואָרט ווען ער האָט טיף אָפֿ-געזיפצט:

— נישט גוט, נישט גוט. איך וועל אייך דערציילן דעם אמת, ווען עס וואָלט געקומען אַ רייכער אַמעריקאַנער וואָלט איך אים פאַרקויפט מיין גאַנצע ווילע, אַלץ מיט אַלעמען! אַ מאָל בין איך געווען דער איינציקער דאָקטאָר, און איצט, איז אין יעדן צווייטן הויז פאַראַן אַ דאָקטאָר און אויסער דעם — די קראַנקן-קאַסע! ווער גייט היינט צו אַ פּריוואַטן דאָקטאָר? יעדער מענטש איז היינט פאַרשריבן, און דער שטייער-אַמט וויל דערפון נישט וויסן. דו דאַרפסט באַצאָלן דעם איינקונפט-שטייער. אַ מאָל איז מיין וואָרטע-וואָל געווען פול און איצט גייען אַריבער וואָכן און מען זעט נישט קיין מענטש פאַר די אויגן.

וואָס מער ער האָט גערעדט, אַלץ מיר האָט ער זיך צעהיצט, אַז ער האָט פאַרגעסן צוליב וואָס איך בין אַהער געקומען צו אים און ס'איז נישט קיין ווונדער, ער איז דאָ פאַרשטעקט אין אַ קריסטלעכער סביבה און ער האָט געמוזט אויסגיסן דאָס האַרץ פאַר אַ יידן.

מען דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז אין דער באַציונג צו אַ יידישן דאָקטאָר האָט מען דאָ געמאַכט אַ שטילן באַיקאַט. די פאַרשידענע אַנטיסעמיטישע אַרגאַניזאַציעס מערן זיך פון טאָג צו טאָג און דאַרט חזרט מען פאַר זיי איבער: צו קיין יידישן דאָקטאָר זאָלסטו נישט גיין! נו, און די יידן אַליין? די יידן אַליין גייען בעסער צו אַ קריסטלעכן דאָקטאָר, אַזוי איז עס.

דאָ האָט ער מיר טיף אַריינגעקוקט אין די אויגן, ווי ער וואָלט מיך חושד געווען אַז איך בין אויך געגאַנגען צו אַ קריסטלעכן דאָקטאָר, און ער האָט צוגעגעבן:

— איך בין שוין איבער די זעכציק און וואָס קען איך ערשט אָנ-הייבן? גיין ערשט אין אַ צווייטער שטאַט, אין אַ צווייט לאַנד, און וואָס וועט דאַרט זיין? וואָס קען איך ערשט טאָן, וואָס קען איך ערשט טאָן?

קורצע דעז ציילונגען

ער האָט נאָך אַזוי לאַנג, לאַנג גערעדט ביז די טיר האָט זיך אַ ביסל געעפנט און זיין ווייב האָט אַריינגעקוקט און אַ רוף געטאָן:
— אַרטור, דער מיטאָג שטייט שוין גרייט אויפן טיש.
ביי מיר איז געווען דאָס געפיל, אַז דאָס איז זייער לעצטער מאָל-
צייט... בשעת מעשה, האָב איך באַטראַכט דאָס געזיכט פון זיין פרוי:
דער געפעליקייט־שמייכל אויף איר פנים האָט אַ ביסל פאַרווישט די
קנייטשן פון צער אַרום אירע טריבע אויגן.
איך בין אַרויס — און זיין האַרץ, דאָס האַרץ פון אַלטן יידישן דאָק-
טאָר, האָט זיך אויסגעגאַסן פאַר מיר. און איך בין דאָך געקומען ער זאָל
באַטראַכטן מיין האַרץ:

אַ שמייכל

מיין פריינד איז געווען אַ רעליגיעזער מענטש, אַ וויינער, אין דער
צייט ווען איך, דער אַפיקורס, האָב געשמייכלט.
ער האָט נישט געקענט לעבן דאָרט וווּ איך לעב, אין שטילן הינטער-
לאַנד, וואָס ווערט, אגב, אַלץ קלענער פון טאָג צו טאָג (עס רעדט זיך
וועגן דער ערשטער וועלט־מלחמה — איבערן). אים האָט שטענדיק גע-
צויגן צו די געפערלעכסטע ערטער; ביז אין אַ געוויסן פרימאָרגן האָב
איך דערהאַלטן די ידיעה, אַז ער איז געהרגעט געוואָרן. צוליב דער ווייט-
קייט פון אַרט און צייט בין איך נישט אויפגעטרייסלט געוואָרן, אָבער
אַט האָט אַ פריינד מיר געבראַכט אַ פאַטאָ פון דעם געהרגעטן, פון דעם
פלאַץ וווּ דער פאַרפאַל האָט פאַסירט. איך האָב אַ בליק געטאָן — ס'איז
מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. ער איז דערמאָרדעט געוואָרן, דער-
הרגעט געוואָרן אויף אַן אמת, ער און נישט קיין אַנדערער — און כ'האָב
געוויינט.
אַט אַזוי האָבן מיר זיך געביטן מיט די ראַלן: איצט האָב איך
געוויינט אָבער ער, דער געהרגעטער — האָט געהאַט אַ שמייכל אויף
די ליפן.

א פרעמד קינד

דער דיכטער, דער שטראַפער איז געזעסן און האָט אָנגעשריבן אַ פאַ-
טעטישע אָנקלאַגע וועגן דער מענטשלעכער גלייכגילטיקייט אויף דער
אַלט-נייער טעמע: „יעדער טראַכט נאָר וועגן זיך“. אַט פאַלט אַ מענטש
אין גאַס און קיינעם גייט עס נישט אָן!

אָווי איז ער געזעסן און געשריבן און אויפגעציטערט: אַ שטים
פון אַ וויינענדיק קינד איז צו אים דערגאַנגען פון דרויסן, דאָרט וווּ זיינע
קינדער האָבן זיך געשפּילט. ער איז אַרויסגעלאָפן מיט דער פּען אין
דער האַנט אַ צעטומלטער און אַ גרויסע פּרייד האָט אים באַהערשט.
אַ פרעמד קינד וויינט, אַ פרעמד קינד...

14.7.61

פליענדיקע טעלערס...

אין מיין קינדערהייט האָב איך זיי איין מאָל געזען — און קיין נייעס
איז אונטער דער זון נישט פאַראַן.

אין שבתים און יום־טובים פלעגן צו אונדז קומען קרובים פון דער
שטאָט, דהיינו, פונעם גרויסן טייל פון דער שטאָט, וואָס דער דניעפער
האַט זי צעטיילט אויף צווייען (מיר האָבן געוווינט אינעם קלענערן טייל,
אויף דער פאַרשטאָט). צווישן די קרובים איז געווען מיין מאַמעס אַ קוזינ-
קע, אַ יונגע צאַרטע און שווייגנדיקע פרוי, מיט איר מאַן, דעם היטלמאַ-
כער, אַ קרעמפער און פריילעכער, אַ ליק, אַ ליבהאַבער פון מעשי־קונדס.
אונדז קינדער האָט ער אויפגעהויבן אין דער הייד, אַוועקגעשטעלט אונדז
אויף זיינע שטאַרקע אַקסלען און אונדז לאַכעדיק געמאַכט מיט כלערליי
שטיפּערייען און קונצן. ביי יעדן באַזוך זיינעם האָט זיך אונדזער הויז
אַנגעפילט מיט לעבן און פריילעכקייט.

אויך ביי זיין סטראַגאַן אין מיטן מאַרק האָט ער ליב געהאַט, לוסטיק
צו מאַכן זיינע קונים, פויערים פון די אַרומיקע דערפער, און אַז אַ היטל
מיט אַ גלאַנציקן דאַשעק האָט באַלד געפאַסט, האָט ער טרוימפּירט:

קורצע דער ציילונגען

— דאָס איז אַן אויסגעצייכנטער קאַפּ;

זיי האָבן געווינט אין אַ ווייטער שכונה, אין איינעם פון די געסלעך אינעם אַנדערן עק שטאָט, און דעריבער איז מיר נישט אויסגעקומען צו זיין ביי זיי אין שטוב. אָבער איין מאָל אין אַ וואַכנטאָג האָב איך זיך פאַרוואַלגערט אין יענעם פערטל, כ'האָב געזוכט און געפונען דאָס הויז און געטראַכט זיך: לאַמיר אַ קוק טאָן אין דער וווינונג פון אונדזער קרובים פאַרל, אינעם נעסט פון פרייד און געלעכטער און גליק. כ'בין אַריינגע-גאַנגען און אַט... פאַרצעלאַן טעלערס פליען אין דער לופט, פאַלן אַראָפּ און ווערן צעבראַכן. אַזוי האָט אויסגעלאָזט זיין כעס, גאַט ווייסט פאַר וואָס, אויף זיין צאַרטער און שוויגנדיקער פרוי — ער, ער, דער היטלמאַכער, דער לוסטיקער קונציקער מענטש... אין יענער שעה האָט זיך מיר אַנטפלעקט די וועלט פון איר צוויי-טער זייט.

ציגינערס

אין איינעם אַ זומער-מאַרגן האָבן זיך אויסגעשפּרייט ציגינער-גע-צעלטן איבערן פעלד הינטער אונדזער פאַרשטאָט. אַן אַנדערע וועלט. שוין טראָגן זיי זיך אַרום צווישן די אַרומיקע הייזער. שוואַרצע בעלי-גוף און מאַדנע קנעפּ, ווי גרויסע זילבער-קוגלען, בלישטשען אויף זיי-ערע לאַצן.

ביי אונדזער אָפענעם פענצטער, ווי אַרויסגעשפּראַצט פון דער ערד, שטייט אַ יונגע ציגינערין, נעמט דיין האַנט און טרעפט דיר דיין צוקונפט. די פאַרביקע קליידונג, די רויט-רויטע, דאָס באַמבלען זיך פון אוי-רינגען, די שטיקער דעקאַלט און דער רושם פון „הפקרות“ — דאָס אַלין האָט דערוועקט די ערשטע גלוסטונגען.

דאַכט זיך: אַ פרייער פויגל... אָבער ניין! אַ פעסטע צניעות פילט זיך אַרויס פון אירע „טרעפונגען“, אין איר פינגער-באַריי אַ צוריקגעהאַלטנ-קייט, אַן אָפּהיטן זיך און אַפילו אַן איינגעהאַלטענע שנאה. מאַך דיר נישט קיין אילויעס, מענטשן-קינד!

8.5.62

פון וואָס? ...

א שטרויהוט אָנאָ, ווי מ'הויבט אים אויף פון די מיסטן, א צוריק־געוואָרפענער אויף הינטן צעריסענער און צעשליסענער קאַלבער — אַלץ אויסגע־רעכנט און געמאַכט מיט אַ כוונה צוליבן „פּאַך“. אַזוי שטופט ער זיך צווישן די מאַסן, וואָס שפּאַצירן אין אַוונט ביים ים־ברעג, און שטרעקט אויס זיין האַנט מיט אַ בורטשע אויף ייִדיש: „אַ נדבה!“ ...

נישט מחמת בושה לאַזט ער אַראָפּ זיין בליק, נייערט ווייל ער האַלט זיך נישט פאַר ראוי אים אַנצוקוקן. מענטשן־שטויב ביסטו אין זיינע אויגן, אַן אַבסאָלוטער גאַרנישט; ער דריקט אויס ביטול צו אַלעמען, צו אַלץ. נאָר ער און די „נדבה“ — און מער גאַרנישט.

ס'איז אויך ווי ער וואַלט זיך אויסגעשלאָסן פון דער איצטיקער מלחמה־צייט. ער איז דאָך אַ מין באַשעפעניש, וואָס געפינט זיך אויסער דער צייט און אירע פּלאַגן, העכער פון דער נאַטור, אַזוי־צו־זאָגן, ווען דאָ וואַלטן אַצינד געפּאָלן באַמבעס, — אים וואַלטן זיי נישט געטראָפּן.

אין דער כוואַליע פון די געדיכטע מאַסן, שטראַמענדיקע, גייענדיקע און אויך שטייענדיקע האַרט ביי אַנאַנדער, פּאָדעט ער אַהין און אַהער — און די טאַשן עפענען זיך, עפענען זיך. אַ מין תּאוּוה צו געבן האַט זיי אַנגע־כאַפט און ממש אַ צעמישטער ווייסט ער נישט, וווּהין און צו וועמען ער זאָל זיך פּריער ווענדן. דער קאַפּ פּאַרדרייט זיך אים פון צופיל שפע. אַ רעגן פון נדבות!

אין מיטן קאַפּ־שווינדל גייט אַדורך זיין מוח אַ שטילע פּאַרוונדע־רונג: אַט די אַלע מענטשן־מאַסן, וואָס קיין בעטלערס זענען זיי נישט, — פון וואָס לעבן זיי, פון וואָס? ...!

די צוויי פּאַעטן

זיי שטייגן אַריבער זייערע פיל חברים דערמיט, וואָס זיי זענען נישט קיין סתם־פּאַעטן, נייערט פּאַעטן־צדיקים, דער יסוד פון קדושה. כאַטש זייערע טענער זענען פּאַרשידן, איז געמיינזאַם זיי ביידן זייער ליד־געשריי.

קורצע דער ציילונגען

וואָס שפּאַלט הימלען, ווייל זיי „ליידן אונדזערע ווייטיקן“ די ווייטיקן פונעם פּאַלק. ווייל זיי טראָגן אויף זיך די גאַנצע לייד פונעם מענטש- לעכן מין.

שפּאַצירנדיק אויף דער גאַס, יעדער אין זיין קרייז, ווענדן זיי זיך מיט גרוס צו יעדן איינעם, זענען פריינדלעך צו יעדן, וואָס קומט זיי אַנטקעגן, און ליבשאַפט און רחמנות איז אין זייער שמייכל, ליבע און רחמנות.

נאָר אין איין פּאַל גייען זיי פּאַריבער פּאַרדריסלעך, אָן אַ גרוס, מיט אַן אַפענער פיינטשאַפט, — ווען זיי באַגעגענען איינער דעם אַנדערן.

16.6.62

דער טינטער

דעם אַלטן דיכטער איז צעבראַכן געוואָרן זיין טינטער און ער האָט אַרומגעזוכט אין די געשעפטן אַ נייעם. די יונגע קאַלעגן זיינע שרייבן מיט אַ פּול-פעדער, אָבער ער מוז איינטונקן זיין פעדער אין אַ טינטער. נאָר אַזוי שרייבנדיק, פּאַלגט אים די אינספּיראַציע.

אָבער די קרעמערס הייבן זייערע אַקסלען: נישט פּאַראַן מער קיין טינטערס. אַוועק זייער צייט; מען פּאַבריצירט זיי נישט מער. אַפילו שול-קינדער שרייבן אַצינד מיט פּול-פעדערס. מיר האָבן נישט קיין טינטערס.

נאָר איין מיידל, אַ פּאַרקויפּערין אין אַ געשעפט, ערגעץ אויף אַ וויי- טער גאַס, האָט אים פּאַרשטאַנען, מיטלייד געהאַט מיט אים און געזאָגט: — כּוועל זוכן אין מאַגאַזין, אפשר וועל איך געפינען.

זי האָט געזוכט און געפונען אַ טינטער פונעם אַלטן טיפּ, אַזעלכן ווי ער האָט געוואָלט. ווי געפונען אַ גרויס געווינס, האָט דער פּאַעט געאיילט צו זיין אַרבעטס-טיש, אָבער די ווערטער: „די טינטערס-צייט איז אַוועק“ אַאָז״וו האָבן געהילכט אין זיינע אויערן, געשטערט — און דער רוח הקודש האָט אויף אים איצט אויך נישט געוואָלט רוען.

ווי ער...

פונעם דיכטער האָט זיך געהאַט אָפּגעטאָן די שכינה. וויפל מאָל ער האָט זיך באַמיט עפעס אַרױפצוברענגען אויפן פּאַפּיר, איז עס אים נישט געלונגען. די וועלט איז גראָ און ליידיק — וואָס איז פאַראַן צו שרייבן? דאָ איז אים געקומען צו דער האַנט אַ בריוו־זאַמלונג פונעם גרויסן דיכטער, וועלכער האָט געלעבט פאַר הונדערט יאָר, וועמען ער האָט אָן אַ שיער ליב געהאַט און איז פון אים נישט ווייניק באַווירקט געוואָרן. דאָרט, אין איין בריוו, איז געווען געשריבן: „איך געפין זיך איצט אין לאַנגווייל, מעלאַנכאָליע און אינספּיראַציע־מאַנגל“...

די דאָזיקע מעלאַנכאָלישע ווערטער פון פאַר הונדערט יאָרן פון זיין אָפּגאַט האָבן אים געטרייסט, באַפּליגלט און ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש — און אָנגעשריבן דאָס בעסטע ליד זיינס.

11.1.63

קינסטלערס

טאַג־טעגלעך, פאַר מיטאַג, קומען זיי זיך צונױף אין זייער שטענדיקן קאַפּע־הויז, די „כאַלטורניקעס“, די לייט פון די פאַרשידענע נאַכט־בינעס. די פּאַיאַצן צווישן זיי, וואָס קענען מאַכן די משונהדיקסטע העוויות, ווייזן איצט אַ גאַר סאָליד פנים און ס'איז שווער צו אורטיילן, ווען זייער שוישפּילערישער טאַלאַנט קומט מער צום אויסדרוק, בשעת זייערע „אויפ־טריטן“ אין די אַוונטן, אָדער אַצינד אין קאַפּע־הויז.

באַהעמע, אַ קעגנזייטיק איבערווינקען זיך. ווונקען, וואָס נאָר זיי אַליין פאַרשטייען זיי. אָבער פון הינטער דעם אַלעמען קוקט אָפּער אַ שווע־רער טרויער, לייד פון עקזיסטענץ־ראַנגלענישן.

אַ קליינע פעסטונג איז פאַר זיי זייער חבר, דער אַטלעט, דער אייזנ־ברעכער. איינזאַם זיצט דער דאָזיקער ריז אינעם ווינקל פון קאַפּע, אויף זיין סטאַבילן פּלאַץ און רעדט ווייניק. זיי אַלע פילן זיך ווי רוענדיק צווישן זיינע פעסטע אַקסלען.

ס'זענען אבער געקומען טעג, וואָס אויך אָט די פעסטונג האָט גענומען איינפאַלן. אַנומלט האָט ער ביי זיינע אויפטרעטן אין קאַבאַרעט זייער גע-שוויצט. ער האָט זיין גבורה טאַקע באַוויזן ביז צום סוף, אָבער שווערלעך. אַזוי זענען מיר צומאַל דעם לייב אין זיין שטייג, ווי ער צעקנאַקט די פאַר אים ליגנדיקע קנאַכנס מיט פיל מי, מיט זיינע לעצטע כוחות. אַ צער בעלי חיים!

ביז... ביז אין איין טאַג איז זיין פלאַץ אינעם ווינקל פונעם קאַפּע געווען ליידיק. דער אייזנברעכער איז געכטן ביינאַכט געשטאַרבן פון אַ האַרץ-אַטאַק.

„ויראו כי מת גיבורם“ — — —

5.4.63

„נישטאַ וואָס צו זען“

ערשט פאַר אַ יאָר האָב איך געזען דאָס גרויסע פירשטאַקיקע הויז אין בויען — און שוין האָט אַ זעלבסטמערדערין אויסגענוצט זיין הויז פאַר איר צוועק, אַראַפּוואַרפנדיק זיך פון דעם פערטן שטאַק אין סאַמע מיטן טאַג. האָבן זיך דען צוליב דעם זיינע בויערס געמיט אויף דער הויכער רושטאַוואַניע, אין דער שרעקלעכער היץ, אין חמסינען? אָט ליגט זי, אַ זיך אַליין דערהרגעטע יונגע פרוי, אויפן טראַטוואַר, — און אַ קליין בלוט-ריטשקעלע איר צוקאַפנס. עמעצער האָט זי צוגע-דעקט מיט עטלעכע בויגנס פאַפיר, שפאַרלעך צוגעדעקט, און ס'זענען זיך אַרויס די נידעריקע טיילן פון איר גוף, די פיס אין די זאַקן, די גלאַנ-ציקע שיד.

אַ מאַדנע טונקלקייט גיסט זיך אַריין אינעם העלן טאַג, ווי ביי אַ ליקוי חמה, און די אויגן קוקן און זענען נישט. מיט משונהדיקע פרצופים שטופן זיך מענער און פרויען, פנימער איינגעפאַלענע, באַטריבטע, געקאַרטשעטע. איינער מיט אַ בעלמע אויפן אויג... אַפילו דאָס שיינע מיידל, וואָס דו האָסט שוין לאַנג אויף איר געוואַרפן אַן אויג און ביי יעדער צופעליקער באַ-

געגעניש אין גאס קוקסטו איר לאנג נאך, איז איר געזיכט איצטער
פארשאטנט דורך א שוידער. זיי רעדן, רעדן:

— ווער איז זי?

— מ'ווייסט נישט.

— פאר וואס?

— צוליב אַרבעטלאָזיקייט.

— צוליב משפחה-ענינים.

— מ'קאן נישט וויסן!

ווי אן ערד-ציטערניש אונטער די פיס און א דרעשטש דורך אַלע
גלידער. א יעדער איינער מיט זיין אייגענעם חשבון: „און איר, פון דעסט-
וועגן, האַלט זיך נאָך...“ די מענטשן רייסן און שטופן זיך, נאָענטער
צו איר, נאָענטער. אָבער מיט אַ מאַל באַוויזט זיך אַ געזונטער שוטר מיט
אַ פעסטן קאַרק און שטופט די נייגעריקע מאַסע צוריק, שרייענדיק:
„נישטאַ וואָס צו זען!“ דער שטח אַרום איר ווערט אַלץ מער פרייער,
ברייטער. באַלד ווערט אַ ליידיקער פלאַץ, אַ רונדער, ברייטער, וואָס
אין זיין מיטן ליגט זי — אַליין, אַליין: די בויגנס פאַפיר בלאָזן זיך אין
ווינט און גליטשן זיך פון איר אַראָפּ, אָבער זי אַליין רירט זיך נישט, איז
אומבאַוועגלעך.

און דער שוטר שטופט אַלץ מער צוריק. „נישטאַ וואָס צו זען!“ דאָס
דינסט-היטל אויף זיין פעסטן קאַפּ, די שאַרפע געזיכטס-ליניעס, די העלע
אויגן זיינע — אין דעם אַלעמען איז נישט זייער קענטלעך די יידישע
צורה. דאָס איז דער אינטערנאַציאָנאַלער, אייביקער פאַליציאַנט, דער
וואָס געוועלטיקט איבער די מענטשן און זייערע אומגליקן, איז זיי מבטל
און מוטיקט. פאַרטרייבט אַלערליי נייגעריקייטן, גרוילן און שרעקנס, דער
שוטר-פילאָזאָף:

— נישטאַ וואָס צו זען! ...

די שינע סקולפטאָרין

אַליין אַ ווונדערשיינע פיגור, האַמערט זי אויס מיט באַגייסטערונג אַקטן פון יונגע מיידלעך. זי רעדט אָן אירע שענסטע שול-חברטעס, צו קומען צו איר אויף צו באַנוצן זיי פאַר מאַדעלן (די פנימער בלייבן רוי, כדי נישט צו דערקענען זיי).

בשעת אַ באַזוך ביי איר האָב איך זוכה געווען צו זען אַטאָ די אַלע סקולפטורן מיט זייערע אַלע ליניעס און פאַלדן. די פאַרבאָרגענע, רייצנדיקע, אייביקע.

פון דעסטוועגן — האָב איך געזאָגט דער יונגער סקולפטאָרין — שטעל איך מיר פאַר, אַז ס'איז פאַראַן אַ בעסערע קערפער-שיינקייט, אַ גרעסערע פולקאָמענהייט פון אַ דער...

זי האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן, פאַרשטאַנען און געענטפערט מיט... אַ פאַרשעמטן שמייכל — — —

8.11.63

דעם מענטש האָב איך געקושט

נאָך זייענדיק אויף דער שיף האָב איך פיל געטראַכט וועגן מיין יוגנט-פריינד, מיט וועלכן איך דאַרף זיך באַגעגענען, קומענדיק צום האַפן. שוין אַ דרייסיק יאָר האָב איך אים נישט געזען, אָבער זיין געשטאַלט איז אַזוי פריש אין מיין זכרון, ווי מיר וואָלטן זיך ערשט געכטן צעשיידט. איך געדענק די ערשטע טעג נאָך זיין חתונה; יענע איבערגעגעבנקייט צו אַנאַנדער פונעם פאַרפאַלק, אַן איבערגעגעבנקייט, ווי איך האָב אַזעל-כע כמעט נאָך נישט געהאַט געזען ביי אַנדערע.

אַט זע איך זיי ביידע איינגעאַרעמט אין גאַס, אין שניי, געפרעסטע און געקאָוועטע, ממש „בשר אחד“, אַדער אין איר פאַטערס הויז, אין איינעם פון די ווינקלען פון דער גרויסער, פיל-צימערדיקער דירה, ווי זיי טוליען זיך צו אַנאַנדער שווייגנדיק, אין דבקות. ס'איז געווען אַ קורצע

צייט נאך דעם טויט פון דער מוטער, דער פרויס מוטער; טרויער האט באהערשט דאס הויז און די איינציקע געליבטע און ליבנדיקע טאכטער האט געפענדלט ווי אַ וואַג-שאַל צווישן דעם מאַן און דעם פּאַטער, דעם אַלטן, פאַראומערטן און צעבראַכענעם פּאַטער, וועלכער איז געזעסן איינ-זאַם אין זיין דערווייטערטן צימער, — האַט זי, איידער זי איז אַריבער אינעם מאַנס חדר אַרײַן, געקושט דעם טאַטן, געקושט צערטלעך-צערטלעך: — פּאַפּאַטשאַ!...

איצט בין איך ווידער אַן איינגייער ביי אַט דעם יוגנט-פּריינד מיינעם. דער מענטש איז געעלטערט, געבויגן; ערשט פאַר עטלעכע וואַכן איז ער געוואָרן אַן אלמן. אינעם שלאַך-צימער איז אָפּגעהיטן די סאָפּע גענוי אינעם צושטאַנד, ווי זי איז געווען דעמאָלט, אין יענעם נאָך מיטאַג, ווען זיין פּרוי איז אויף איר פּלוצעם געשטאַרבן — מיטן קליינעם גע-שטריקטן קישעלע צוקאַפּנס און מיטן בוך אין דער זייט. איר אָפּבילד גייט נאָך אַרום אין דער טונקלקייט פון די צימערן... דער טרויער הערשט אין יעדן ווינקעלע. די איינציקע שיינע, צוואַנציק-יאַריקע טאכטער, וואָס מיט איר אויסזען דערמאַנט זי איר מוטער פון יענע טעג, אָבער זי איז נאָך שענער פון איר, באַווייזט זיך אינעם מאַנטל און מיטן הוט און דעם טרויער-שלייער, גרייט אַוועקצוגיין — איר אויסדערוויילטער וואַרט אויף איר ערגעץ אין גאַס — און געזעגנט זיך פון איר מעלאַנכאָלישן פּאַטער, דעם „האַלבן גוף“, מיט אַ צערטלעך-צערטלעכן קוש:

— פּאַפּאַטשאַ!...

מיר זענען ביידע געבליבן אַליין אין זיין צימער. אין דעם אַוונט זענען מיר געזעסן שפּעט ביז מיטן נאַכט. ער האַט גערעדט וועגן די אַמאָליקע גוטע יאָרן, די יוגנט-יאָרן, וואָס זענען אַוועק און זענען מער נישטאַ אַאָז"וו, אָבער איך האָב געקוקט אויף זיין שיינעם פנים און גע-טראַכט: וואָס פאַר אַן אונטערשייד! דעמאָלט איז ער איינגטלעך נישט געווען מער ווי סתם אַ ברונעטער בחור מיט אַ גלאַטיקו, אומרייפן גע-זיכט, אָבער איצט, — אַ רייפּע מענטשלעכע שיינקייט. די אַלע דרייסיק יאָרן מיט זייערע מען און ליידין האָבן, הייסט עס, זיך געריסן צו איין ציל: צו פּאַרענדיקן דעם מענטש, אַרויפצוברענגען אים צום שפּיץ פון

קורצע דער ציילונגען

זיין פראַכט. די עלטער, קנייטשן, שפעלטלעך, די שפורן פון די פיל שטורעמס, ווי די פון אַן אַלטן, פון וואַגענישן צעאַקערטן שיפס־קאַפיטאַן — און מינוטנווייז, אַדורך דעם אַלעמען, דווקא אַ גוטער שמייכל, וואָס רירט דאָס האַרץ...

ס'זענען מיד באַפאַלן רחמנות און ליבשאַפט, רחמנות און ליבשאַפט, וואָס רייצן אַזש צו טרערן און ביי דער טיר האָב איך געדריקט זיין האַנט, געדריקט שטאַרק, נישט קענענדיק איינהאַלטן זיך פון בעטן:
— גיב מיר דיין באַק!...

נישט דעם יוגנט־פריינד — דעם מענטש האָב איך געקושט.

14.8.64

טרערן

אין די דריי דירות אויפן צווייטן שטאַק, וווינען: דער קלאַוויר־שפילער, אַ באַיאָרטער בחור; רעכטס פון אים — די ווייס־האַריקע, פאַרביטערטע אלמנה, וואָס אַז ער פאַרשפעטיקט זיך אין אַוונט מיטן שפילן, קלאַפט זי אין זיין וואַנט אַז ער זאל אויפהערן, און אַקעגן איבער אים, טיר קעגן טיר — די דייטשקע, וועלכע איז ערשט נישט־לאַנג געבליבן אַן אלמנה נאָך איר יידישן מאַן.

אַ פרישן ווייבלעכן כוח שטראַלט די דייטשקע אַרום זיך, וווּ זי גייט און קומט (זי איז אַריבער פערציק) אַבער ער, דער קאַמפּאָזיטאָר (עטלעכע פון די היג־לענדישע לידער ווערן געזונגען מיט זיינע מעלאָדיעס), האַסט זי. זי מאַכט אַ פריינטלעך פנים, שמייכלט, אַבער עס איז קענטיק, אַז זי איז נישט אויפריכטיק. שוין אַ צען יאָר זיצט זי מיט אונדז און איז נישט מיט אונדז. אירע ביידע יונגע טעכטער האָט זי אַ ווונק געגעבן צו פאַנגען פאַר זיך צוויי אויסטראַלישע זעלנער און נאַכגיין זיי, נאָך דער מלחמה, אין זיער לאַנד אַריין. אין דער האַפענונג, אַז סוף־סוף וועלן אירע טעכטער זי אויך נעמען צו זיך, דערטראַגט זי דערווייל דאָ מיט געדולד איר איינזאַמקייט.

איר שיינע וווינונג פארלאזט זי כמעט נישט, זאגט זיך אָפּ פון קאָפּע־הייזער, קינאַס אאז״וו. ווי אָפּשפּאַרנדיק אירע פּאַרוויילונגען פּאַרן גייעם לעבן, וואָס דערוואַרט זי דאַרט. צוויי מאָל אין טאָג גייט זי אַראָפּ אינעם הויז־קלייד צום פּאַסט־קעסטל און גייט לאַנגזאַם צוריק אַרויף די טרעפּ, אין גאַנצן פּאַרוונקען אינעם לייענען די בריוו פון אויסטראַליע. דעם מוזיקער איז נישט ניאַח ווען ער כאַפּט זיך ביי זיין „שוואַכקייט“ מיט זיין גאַנצן וועזן האָט ער פיינט די דאָזיקע פּרוי, פון דעסטוועגן ציט עס אים שטילער־הייט צו איר לויטערן, מעלאָדישן קול. און די טעג פון אזעקות איז אים געווען אַנגענעם צו טרעפן זיך מיט איר אינעם טונ־קעלן מקלט, צייטנווייז האָט זי אים געדינט דורך עפעס אַ דינסט, ווי אַ שטייגער אַנקלינגענדיק און דערלאַנגען אים דעם שליסל, וואָס ער האָט געלאָזט שטעקן אונטן אין פּאַסט־קעסטל — וכדומה.

צו מאָל פּלעגט זי אים אויך אָפּשטעלן אויף די טרעפּ און דערציילן וואָס די טעכטער שרייבן איר. אין דער ערשטער צייט האָבן זיי געמאַלדן גרויסע און ווונדערלעכע זאַכן; אָבער איצט איז קענטיק צווישן די שורות, אַז עס איז דאַרט שווערלעך און די אויסזיכטן פאַר איר נסיעה זענען זייער קנאַפע. דערווייל פּאַרגייען די טעג און זיי לאָזן זייערע שפורן. איר הייך איז געבויגן און דער גאַנג אירער שווער.

נאָר מיט אים אַליין קומט זי פון צייט צו צייט אין אַ לייכטן באַ־ריר, אָבער פון די איבעריקע שכנים האַלט זי זיך זייער צוריק און היט זיך נישט צו קומען צו עפעס אַ צוזאַמענשטויס מיט די פּרויען. זי רעאַ־גירט נישט אויב עמעצער פון זיי פּאַרנעמט דאָס וואַשצימער נישט לויטן „תור“. זי האָט נישט קיין תּרעומות פאַר אויסקלאַפּן די דיוואַנעס איבער איר קאַפּ און נאָך אַזוינע זאַכן. זי איז פול נאַכגיביקייט און איינגעהאַלטנ־קייט, ווי עמעץ וואָס איז אין „גלות“. וואָס זאָל מען טאָן ?!

און אַט האָט זיך געטראַפּן, אַז זי האָט געשטרויכלט דורך אַ זאַג. דער אייז־יונג האָט אַרויפגעברענגט ווי עס איז טעגלעך זיין שטייגער די דריי „בלאַקן“ און זיי אַוועקגעלייגט פאַר די איינוווינערס ביי זייערע טירן. פּלוצלינג האָט זי דער וויס־האַריקער שכנעטע פּאַרגעוואַרפּן:

— איר נעמט אייך תמיד דעם גרעסטן „בלאַק“.

קורצע דער ציילונגען

די פארביטערטע אלמנה, וואָס האָט נאָכגעטראָגן אַ שנאה צו דער שכנטע זינט דעם ערשטן טאָג פון איר וווינען דאָ, האָט איר האַרט אָפֿ־געענטפערט, איז אַלץ מער און מערער אויפגעזאַטן געוואָרן, ביז זי האָט איר געשליידערט אין פנים אַרײַן:

— איר וועט פון מיר נאָך קענען הערן אַנדערע ווערטער!...
די דייטשקע האָט אויפגעציטערט, איז צוזאַמען געבראַכן און, ווי אַ געיאָגטע, איז זי אַרײַנגעלאָפן אין דער אָפּענער וווינונג פון מוזיקער, זי געוואָרפן אין אַ פּאַטעל אַרײַן און צעוויינט זיך.
צעטומלט און ראַטלאָז — טרערן פאַרטראָגט ער נישט — האָט דער קלאַוויר־שפּילער זיך באַמיט די פרוי צו באַרויקן, אויסצורעדן איר און אַפּילו געפירט זיינע לאַנגע פינגער איבער איר שוין גראַגעוואָרענעם קאַפּ, געפירט שוועבנדיק — דאָס איז דאָך זײַן ווירטואַזיטעט — אַנגע־רירט און נישט אַנגערירט.

„טאַטושיו“!...

אַ צאַרט און קרענקלעך יינגל פון די פּוילישע פּליכטלינגען, אָפּגע־ראַטעוועטע דורך אַ נס, האָט אַנגעקלונגען אין דער טיר פונעם דאָקטאָר, וועלכער איז אויך ערשט־נישט־לאַנג מיט זײַן משפּחה געקומען פון פּוילן. אַ מיידל פון אַ יאַר זיבעצן, וואָס האָט פאַרטומלט מיט איר שיינקייט, האָט אים געעפנט, אַרײַנגעפירט אים גלייך אין לײדיקן אויפנעם־צימער און גערופן:

— טאַטושיו!...

דער דאָזיקער רוף, וואָס האָט פאַרמאַגט אַזאַ ווייכקייט, האָט בשעת דער גאַנצער אונטערזוכונג געהילעכט אין זיינע אויערן און ער האָט די ווערטער פונעם דאָקטאָר געהערט און נישט געהערט, האָט אויף זיינע פּראָגן געענטפערט און נישט געענטפערט. און אַט פּרעגט ער אים:

— דיין פאַטער לעבט נאָך?

— ניין.

— פון וואסער קראנקייט איז ער געשטארבן ?
 דאָס יינגל האָט געקנייטשט און פאַרטונקלט זיין שטערן, דערמאָנענ-
 דיק זיך אין זיין פאַטער, וועלכער איז אומגעקומען אין דער גרויסער
 נאַצי־אויסראַטונג און האָט טיף אַרויסגעזיפצט :
 — טאַטושיו !...!

23.8.63

דאָס יינגל

מ'מאָלט און מ'מאָלט און מ'מאָלט... פאַר וועמען און פאַר וואָס מ'זען
 זיי זיך ? אַרעמקייט און נויט איז זייער דאָליע. זיי טויטן זיך אינעם
 געצעלט פון דער קונסט. פאַר וואָס און צו וואָס ?
 דער מאַלער אַליין באַגלייט מיך אין דער אויסשטעלונג און דער-
 קלערט מיר אַלץ : דאָס בילד איז פונעם חיפהער האַפן, דאָס פונעם ברעג
 כנרת, אַ לאַנדשאַפט פון אַרום ירושלים, אַראַנזשן אויף אַ שיסל, אַ הויז
 אויף דער בוגראַשאַוויגאַס, אַ פאַרטרעט פון אַ בעדווינער... אָבער אַלע
 רעדן נישט פיל צום האַרצן. ס'מאַכט דעם איינדרוק, אַז דאָס אַלץ איז
 נאָר געמאַכט מיטן כוח פון עפעס אַ בלינדער פסיכאָזע : כאַפּ און מאַל
 פון אַלץ, וואָס דיינע אויגן זעען, אָן אַן אונטערשייד, ווי אַ שטייגער :
 „כי אינך יודע איזה יכשר, הזה או זה“ ; קאָפּיר פון דער נאַטור, פון דאָ
 און פון דאָרט, — כאַפּ און מאַל !

אין מיין האַרצן האָב איך דעם קינסטלער באַדויערט און מיט אים
 מיטלייד געהאַט. כ'האָב פאַרווונדערט געטראַכט : וואָס איז דער קוואַל
 פון זיין פלייס, אויסדויער און גרייטקייט צו ליידן ? אַט-אָ די לויילעכע
 לאַנדשאַפט־פּראָגמענטן און די גראַע ווירקלעכקייט ? דעם טעם פון זיין
 לעבן פון וואַנען שעפט ער, פון וואַנען ?

אַט דאָ שטויסט זיך אָן מיין בליק אינעם בילד פון אַ יינגל אויפן
 עק וואַנט. אַ ווונדערלעך שיינ יינגל מיט אַ זעלטענער אויגן־פאַרטיע.
 פאַר אַזאַ שיינקייט בין איך שוין לאַנג נישט געשטאַנען. כ'האָב זיך נישט
 געקאָנט דערפון אַוועקרייסן.

קורצע דער ציילונגען

— ווער איז דאָס יינגל? — האָב איך געפרעגט.
— דאָס איז מיין זון.
און איך האָב פאַרשטאַנען.

די מאַלערין

איך בין דאָס מאַל געווען דער איינציקער צושויער אויף דער אויס-
שטעלונג. אַקעגן מיר האָבן געשעמערירט: היימישע לאַנדשאַפטן, בלומען,
פאַרטרעטן, אַן אַקט... אָבער די אמתע שיינקייט האָב איך געפילט הינ-
טער מיר, אין דער יונגער מאַלערין אַליין. מיט לויטערע אויגן און דער
געטאַקטער נאָז. זי איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרטראַכטע אינעם דאָזיקן
שווייגנדיקן און נעפלדיקן רוים, צווישן אירע פענזל-שאַפונגען אויף די
ווענט.

— נו, פון וואָס זענט איר באַזונדערס באַאיינדרוקט געוואָרן? —
האַט זי מיך געפרעגט ביי מיין אַוועקגיין.
— פון אײך.

4.10.63

פּרילינג

איך האָב באַגעגנט דעם אַלטן יורי וווּ די סטעזשקעס צעשיידן זיך
אין דער בלאַטע פונעם צעגייענדיקן שניי. די באַגעגענישן מיט דעם דאָ-
זיקן יוגאַסלאַווישן אַכציק-יאָריקן זקן, וועלכער גייט תמיד, אויך אום
ווינטער באַרוועס, זענען מיר באַזונדערס אַנגענעם. ווי אַן איבערבליי-
בעניש פון די אַלטע „גוים“ פון אונדזער קינדהייט — מיטן דאַרן גאַרגל-
קנאַפּ, מיטן בראַנפן-ריח, וואָס שפאַרט זיך פון זיין מויל, מיטן איינעם
פאַרגעלטן צאַן און באַזונדערס מיטן וואָרט „דאַברע“, דאָס וואָרט, וואָס
אינעם גאַנצן שטייערישן דאַרף בין איך דער איינציקער, וועלכער פאַר-

שטייט זיין באטייט. ווי זיין שטייגער איז, האָט ער זיך פאַרנייגט און אויס-
גערופן :

— גנעדיקער הער !...

איך האָב געמיינט, אַז ער וועט פאַרזעצן זיין אייביקן פּזמון : „מייך
פרוי איז זייער אַ שלעכטע“ אַאָז״וו (אַלע ווייסן, אַז זיין זעכציק-יאָריקע
פרוי, וועלכע האָלט זיך אַודאי אַקעגן אים פאַר צו יונג, איזדיעקעוועט
זיך איבער אים, איר אַלטן מאַן, מיט אַ שרעקלעכער אכזריות און איז
גוזר, אַז ער זאָל וווינען אין שטאַל, מיט די בהמות, און נישט אין שטוב)
— אַבער ניין ! דאָס מאַל זענען עס אַנדערע ווערטער :

— גנעדיקער הער — האָט ער שוין געהערט, וואָס פאַר אַן אומ-
גליק עס האָט מיך נעכטן געטראָפּן ? מייך פרוי איז געשטאַרבן ! יא, מייך
הער, די פרוי מיינע איז געשטאַרבן און איצט איז שלעכט, זייער שלעכט
מיר. אַצינד איז נישטאָ אַפילו ווער עס זאָל אַפּקאָכן אַ מיטאַג-עסן, נישט
גוט אַז אַ מענטש בלייבט אַליין !

— אַבער יורי, איר קאָנט דאָך נעמען אייך אַן אַנדערע פרוי. אינעם
דאָרף זענען פאַראַן אַזוי פיל מיידלעך, אַ יעדעס מיידל וועט צו אייך
גיין מיט חשק. איר האָט דאָך אַ שטוב און אַ גאַרטן !
איך האָב דערוואַרט, אַז ער וועט נעמען באַקלאַנגן זיך מיטן באַקאַנטן
נוסח : וואָס פאַר אַ מיידל וועט וועלן גיין צו מיר, צו אַזאַ איינעם ? !
און אַדאָ ענטפערט ער דווקא :

— יא, דאָס איז אמת, אַבער איך שרעק זיך שוין פאַר אַ פרוי. מייך
פאַרשטאַרבענע פרוי איז געווען זייער אַ שלעכטע.
— וואָס רעדט איר ! נעמט אייך אַן אַכצן-יאָריק מיידל.
— הייסט עס, אַז אַ מיידל זאָל איך מיר נעמען, זאָגט מייך הער ?
אפשר וועל איך אים טאַקע פאַלגן, דאָברע.

זיינע בלאַע אַכציק-יאָריקע אויגן האָבן גענומען שטראַלן מיט אַ שייך
נישט פון דער וועלט — און איך האָב פּלוצלינג דערפילט דעם פּרילינג
ווי איך האָב אים נאָך קיין מאַל נישט געפילט.

י ת ר ו

ס'איז אַ שאַד, אַ שאַד, וואָס איך בין דאָרט אויך נישט געווען. לויט די צורות פון זייערע שייכן און כהנים, וואָלט איך אפשר געווען באַקומען אַ שטיקל באַגריף פון דעם יובילאָטס צורה, פון יתרון אַליין. זייער על-טער-עלטער-פאָטער, — וואָרום אין מיין קינדער-וועלט האָט יתרו, משהס שווער, פאַרנומען אַ גרויסן פּלאַץ.

אַט איז ער געקומען אין מדבר אַריין און מיט אים זיין טאָכטער צפורה און אירע צוויי קינדער. ר'איז געקומען און האָט געקוקט. ער האָט באַ-טראַכט משהס מעשים, ער האָט זיך באַלד אָפּגעשטעלט ביי פעלערן און דערצו באַמערקט, וואָס ער האָט באַמערקט און געעצהט, וואָס ער האָט געעצהט. אַליין אַ פּאַסטעך פון זיין טשערעדע, אַ כהן פון מדין, האָט ער אויף דעם דאָזיקן שטח געהאַט מער דערפאַרונג פון זיין יוגן איידעם. משה האָט אָנגענומען און געפּאָלגט און אים אויך געבעטן, אַז ער זאָל אים באַגלייטן אויף זיין שווערן, גורלדיקן וועג און אים ווייטער שטיין צו דער רעכטער האַנט. „והיית לנו לעינים“.

ס'איז קענטיק געווען, אַז די קעגנוואָרט פון זיין שווער האָט אים צוגעגעבן מוט און ביטחון — און דערפאַר איז אים אַזוי שווער געווען דער אָפּשייד פון אים. „פאַרלאַז אונדז נישט“, האָט ער זיך ממש ביי אים געבעטן.

ביי דעם דאָזיקן פּסוק, ביים רבין אין חדר, געדענק איך, האָב איך אויך געגלוסט, אַז יתרו זאָל נישט צוריקערן אין זיין לאַנד אַריין, כדי משה זאָל נישט בלייבן אַליין אינעם מדבר, מיט זיין טשערעדע. אָבער ער האָט נישט געוואָלט. אַלץ איז גוט און שיין, אָבער... „כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך“, און לאַמיר דאָס אים נישט פאַראיבל נעמען. וואָרום אַדורך דעם דאָזיקן ערשטן אָפּזאָג, האָט ער עס איינגט-לעך פאַרפּלאַנצט אין אונדזער דערקענטעניש דאָס אייביקע געזעץ: אַ יעדער איינער און זיין לאַנד, אַ יעדער איינער אין זיין פּאַטערלאַנד.

20.3.64

דער אונפאל

די פארשידענע אינוואלידן, וואָס גייען אַרום איבער דער גאַס אויף זייערע אַנגלענס, איבערראַשן מיט זייער מוט, אָן דער מינדסטער אַראַפּגע-פּאַלנקייט. מיט גבורה האָבן זיי זיך פּאַרמאַסטן מיט זייער גורל און זענען אים בייגעקומען. זיי האָבן זיך נישט אונטערגעגעבן. אַ סאַלוט זיי! באַזונדערס אימפּאַזאַנט איז דאָס זעכצן-אָדער זיבעצן-יאָריקע יינגל, וועלכער באַוועגט זיך פּאַרווונדערלעך מיט זיינע קוליעס, האַפּ-האַפּ, ווי אַן אַקראַבאַט. מיט זיינע חברים און חברטעס, אַרויסגייענדיק פונעם שול-הויף, האַלט ער שריט, בלייבט נישט הינטערשטעליק. נאָר פון זייערע ראַשנדיקע קונדסערייען, פון רעכטס און לינקס האַלט ער זיך אַפּ און קוקט ווייט פּאַרויס.

איין מאָל, היפּנדיק אַליין אויף אַ זייטיקן שטעג, האָט ער אוועקגע-שטעלט זיינע קוליעס ביי אַ שטיינערנעם צוים, האָט געכאַפט דאָס שיינע הינטעלע, וואָס האָט זיך אַהער געיאָוועט, און גענומען עס גלעטן און זיך מיט אים צו שפּילן ביז ס'האַט זיך אַרויסגעריסן פון זיינע הענט און איז אַנטלאָפּן. דערביי האָט דער אַרעמע פּאַרלוירן זיין גלייכגעוויכט — און איז אומגעפּאַלן — — —

אינעם אויגנבליק האָט ער זיך געאיילט און איז אויפגעשטאַנען, האָט זיך געווענדט אַהין און אַהער מיט אַ ציטער: אפּטער האָט געמעצער גע-זען? ... ער האָט געכאַפט זיינע קוליעס און זיך גיך אַפּגעטראָגן.

אַראַפּגעלאָזט דעם קאַפּ

די שיינע שפּיאַניק, וועלכע האָט „געאַרבעט“ אין איין גרויס-מאַכט פּאַר אַן אַנדערער, האָט געפונען איר קרבן, פּאַרפירט אים און צום סוף אַריבערגעבראַכט איבער דער גרענעץ און ווי דלילה אין איר צייט, האָט זי אים אויסגעליפּערט זיינע פּאַרפּאַלגערס.

קורצע דער ציילונגען

און זי האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ, ווען דער אומגליקלעכער האָט
אין די אויגן פון זיינע תליינים זי צוגערופן:
— איך דאַנק דיר, אינגע, פאַר אַל-דאָס-גוטס...

24.4.64

קאַרטן-שפילערס

זיצנדיק אינעם ווינקל פון קאַפּע-הויז אַרום טישל און שמועסנדיק ביי
קאַרטן, גלייכגילטיק צו אַלץ וואָס קומט פאַר אַרום און אַרום, זעען זיי
אויס ווי מענטשן פון אַן אַנדערער וועלט, וואָס זענען קלוגער פון אונדז,
ס'שמעקט אין זיי עפעס אַ מיסטישער ביטול לגבי אַלע מנהיגים אונדזער-
רע: זאָלן זיי דאָרט רעדן און מאַכן וואָס זיי ווילן — מיר פאַרשטייען
מער: מיר שפילן אין קאַרטן!

נאָר איין רגע זענען זיי זיצן געבליבן שטיל, ווען די צייטונגס-
יינגלעך האָבן געוואָלדעוועט וועגן דעם אויסברוך פון דער צווייטער וועלט-
מלחמה — און האָבן זיך ווידער גענומען צו זייער שפיל, זייערע פאַרמעט-
פנימער האָבן איך באַלד דערקענט. זיי זענען דאָך די אייגענע קאַרטעטש-
ניקעס, זיי און נישט קיין אַנדערע, וועלכע כ'האָבן געזען אינעם ווינער
קאַפּע-הויז-ווינקל אין דעם זעלבן אויגן-בליק ווען די ערשטע וועלט-
מלחמה האָט אויסגעבראַכן. אויך דעמאָלט האָבן זיי מפסיק געווען אויף
אין מאַמענט — און פאַרגעזעצט זייער שפיל.
מלחמה און שלום און ווידער מלחמה. וועלטן קערן זיך איבער —
און זיי, ביי זייער שפילן אין קאַרטן!

דער פאַליצי-הונט

טאַג-טעגלעך אַלערליי פאַרברעכנס. די לופט איז פול מיט זינד.
זייער באַזאָרגט צוליב דעם דאָזיקן צושטאַנד, ערנסט און פול אחריות,
שפרינגט דאָס קלוגע באַשעפעניש לענג-אויס דער הויפט-גאַס. געפירט

פון זיין האר. אלע זיינע מיין-חברים זענען אצינד פארטאן אין לירעלייען אונטער יעדן בוים, נאר ער אליין קוקט נישט צו זיי. ער איז צו די מענטשן אריבער.

5.6.64

אין גן-החיות

דאס ברומען פון די חיות, די געשרייען פון די עופות, די ריחות — זענען א המשך פון די מענאזשעריעס פון די אייראפעישע גרויס-שטעט, אנגעהויבן פונעם ערשטן צירק אין די קינדער-יאָרן, אין וועלכן כ'האָב אַריינגעקוקט דורך די שפּאַלטן. דאָס גאַנצע לעבן, הייסט עס, איז פאַר אונדז אַריבער אין אַט אַטמאָספּער.

יא, מיר האָבן שוין געזען די דאָזיקע אלע חיות און עופות און נאָך פיל מערער דאָרטן, אין חוץ לאַרץ, נאָר דאָ, צוליב דעם, וואָס זייערע נעמען זענען אויף עברית, זעען מיר זיי אַקוראַט. ערשט איצט זעען מיר באַשיימפּערלעך, אַז דער אַדלער איז ממש אַ „נשר“, אויסדריקלעך. סוף-סוף האָבן זיי באַקומען זייער תיקון.

אַט שטייט ער פאַרטראַכט אין זיין שטייג, דער מלך פון די עופות מיטן מעכטיקן שנאָבל (דער שנאָבל זעט אויס ווי אַ געקאָועטער דורך אַ שמיד), פאַרשליסט זיינע אויגן פון אונטן אַרויף, עפנט זיי און קוקט אין דער וועלט אַריין אַריבער די קעפּ פון זיינע באַטראַכטערס — און ס'איז קענטיק, אַז ער זעט אַלץ אַנדערש, נישט ווי מיר; ער זעט דאָס עכטע מהות. „דאָס דינג אַן זיך“.

אַן שום דרד-אַרץ שיקלט אים אַריבער פון דער נאָענטער שטייג מיט איין אויג דער גרויסער, שוואַרצער ראָב, אַ רעבעלישער שטייט ער איינער אליין אומבאוועגלעך אין זיין קליעטקע, אויך אַ פאַרטראַכטער, און זיין שנאָבל איז גאַנץ אַפן, אַפן ווי אַן אַפּגרונט — אַ מין ווונק פאַר די באַזוכערס, אַז זיי זאָלן נישט פאַרגעסן דעם ערנסט פון דער צייט. דער ריזיקער, געפאַנצערטער קראַט אין דער שוואַרצער ריטשקע;

קורצע דערציילונגען

די שלאנגען הינטערן גלאָן; עפעס משונהדיקע באַשעפענישן מיט אַ מאַדנע בליק, שוידערלעכע באַשעפענישן — די אַלע דערמאָנען פינצטערע נאָך נישט געאַנטע כוחות אינעם באַשאַף, וואָס ווער וויסט ווהין זיי וועלן אונדז נאָך פירן און וואָס זיי וועלן נאָך אויף אונדז אַנוואַרפן.

נאָר די פיל-פאַרביקע קליינע פאַפּוגייען מילדערן דעם אומעט, ביי זיי איז לוסטיק. זייערע ווונדערלעכע פאַרבן מיט די ניואַנסן זייערע — דאָס אויג קאָן זיך נישט אָנוועטיקן. און פון דאַנען צו די חיות.

די מאַלפעס וויגן זיך אויף די טראַפּעטן, שטיפן ווי קינדער, כאַטש זייערע פּנימער זענען ווי זקנים-פּנימער, אָן אַ שמייכל און צעאַקערטע פון ליד.

ווי סיבירישע פּויערים אין זייערע קאָזשוכעס קוקן אַרויס פון דער שטייג די בערן מילד-אויגיקע, שטייענדיקע אויפגעשטעלט אויף די הינד-טערשטע פיס. מיט ליבשאַפט לעקט אָפּ די געפלעקלטע לעמפּאַרטין איר קליינזאָרג און איר צאַרנדיק פּרצוף ווערט דערביי נישט ווייכער. ליבע און צאַרן. און אַט איז דאָס פּרעכטיקע לייבן-פאַר; ער מיט דער גזשיווע און זי, די לייבעכע — יפּיפּיה, מיט די גלאַטיקע שענקלען. ביידע ליגן זיי צוליב דער היץ אויפן רוקן אויפן קילן שטיינערנעם פּאַל מיט אויפ-געהויבענע לאַפעס אין דער הויך און טשאַטעסווייז פּלאַגן זיי די פליגן און פאַרפּולן די שפּאַלטן פון זייערע אויגן — צער בעלי חיים!

מער ווי די פליגן און די היץ אַבער פייניקט זיי די לאַנגווייל, אַט די שרעקלעכע לאַנגווייל פון לעבן. ווי שרעקלעך איז דער גענעץ! און נאָר צוליב לאַנגווייל, דאָכט זיך, הויבט ער זיך אַפּאַטיש אויף, וועקט און שטעלט אויך זי אויף און „קוקט אויף איר“ מיט אַן אַפּגעהאַקטן ברום. די פאַרשלייערטע אַראַבקע שמייכלט שעמעוודיק דורך איר שוואַרצען שליער — און טראַגט זיך אָפּ.

18.9.64

דער פידל

איך האָב נישט ליב אַט דעם אינסטרומענט און איך וואָג עס מורד צו זיין אין זיין „מאַיעסטעט“. די טאַטזאַך אַליין, וואָס דאָס קול געמט זיך דאָ פונעם רייבן זיך איין גוף אינעם אַנדערן, קען אַרויסרופן אַ געפיל פון פּריקעקייט. אַזוי צו מאַל, רייבט זיך אַ לעפל אין אַ שיסל און ס'גייט דורך אַ שוידער אין דער חוט־השדרה. אַן אומאַנגענעמלעכקייט זענען באַ זונדערס גורם געוויסע נידעריקע טענער, איבערגאַנגס־טענער, — און די סטרונעס, אגב, זענען אבר מן החי! דאָס איז אויך אַ טעם לפגם.

אפשר קען מען נאָך פרווון פאַרענטפערן פידלען־מיוחסים, סטראַדי־וואַריוס, וואָס זענען געווען אין די הענט פון ווירטואָזן. אָבער די ביליקע, שלעכטע פידלען, וואָס געפינען זיך אין די הענט פון תלמידים — איז אַ האַרמאָניק בעסער פון זיי! דאָ האָבן מיר צו טאָן מיט אַ וויינענדיק געשריי, אַ קוויטשען פון תחנונים, וואָס ציפט דאָס אויער און ביי דער נשמה — און וואַרפט אויף אונדז אַן אַ נודעניש און מרה־שחורה.

יא, נודעניש און מרה־שחורה, דער גאַנצער גלותדיקער געטאַקאַש־מאַר שרייט אַרויס פון די די בייכיקע האַלץ־אינסטרומענטן. עפעס אַ מין קולט איז דער פידל געווען ביי אונדז אין גלות. דער ייד און דער פידל זענען געווען באַהאַפּטן. „יידל מיטן פידל“... ס'איז נישט געווען קיין הויז ביי יידן, וווּ איינער פון די קינדער, סיי ער איז געווען מוזיקאַליש טאַלאַנט־טירט און סיי נישט, זאָל דאָרט נישט „זעגן“ אויף זיין פידל, דערפרייענדיק די מוטער, וועלכע האָט אין דעם געזען ס'העכסטע גליק אירס. מעג דער מצב זיין ווי ער איז, דער פידל האָט נישט געפעלט. פיל ביזע צרות, אַלערליי דאגות, חובות און וועקסלען און פּראָצעסן — און דער פידל! ... זיי זענען געבליבן געטריי דעם פידל ביז צום סוף. דער האַקנקרייץ האָט איבער נאַכט גענומען הערשן, און זיינע ריזיקע פענער האָבן אין דער פרי זיך צעבלאָזן אין די ביזע ווינטן. אויף יעדן קאַפּע־הויז איז אויפגעקלעפט געוואָרן די וואַרענונג: „פאַר יידן איז דער איינטריט פאַר־באַטן“. אַפילו אויף די בענק אין די גאַסן האָט געוואָרנט די אויפשריפט: „נאַר פאַר אַריער“. אין מיטן גאַס און אין מיטן טאַג האָט מען געכאַפּט

קורצע דער ציילונגען

יידן און אוועקגעשלעפט קיין דאָכאַן: אויף ביי נאַכט האָט די געסטאַפּאַ זיך געקענט אַריינרייסן אין שטיבער, אַרויסשלעפּן פון די בעטן און אוועק־פירן ערגעץ וווּ. און אין דער באַשטימטער שעה איז אַלץ געקומען דער אַרישער מוזיק־לערער, צו לערנען דעם זון פידל־שפּילן. די אינציקע שעה איז דאָס געווען, וואָס דער פּחד האָט זיך אַ ביסל געמילדערט, ווי דער אַרישער לערער וואָלט געקאָנט און געוואָלט באַשיצן, ראַטעווען, ווי ווען... אַזוי האָט דאָס יינגל געפּידלט ביז צום לעצטן מאַמענט — און דער תּליון איז געשטאַנען הינטער אים.

20.10.64

דער פאַרבליבענער

פונעם גאַנצן אַרום האָט זי אַרויפגעכאַפט אויף דער לייזונט לאַנד־שאַפּט־פּראַגמענטן, גאַסן, פאַרשטעט, פעלד און וואַלד און אויך דעם ים־ברעג; אָבער בדרך כלל האָט זי, ווי סאַקראַטעס אין זיין צייט, אָפּגעגעבן מער חשיבות דעם מענטשן און מיט אַ באַזונדערער צופּרידנקייט געמאַלן פאַרטרעטן.

זיצנדיק ביי איר אַלס מאַדעל, איז שווער געווען נישט צו פאַרליבן זיך אַ ביסל אין אַט דעם שיינעם, צאַרטן מיידל, וואָס האָט נאָכן ענדיקן געזעגענענדיק זיך, געוויזן אירע מיט פאַרב פאַרשמירטער האַנט און זיך אַנטשולדיקט:

— איך קאָן זי נישט געבן...

יא, דער סעאַנס ביי איר האָט געמאַכט אַ טיפּן אינדרוק. ס'זענען געווען פּיל פּאַלן, וואָס דער פאַרטעטירטער האָט פאַרגעזעצט זיינע באַזוכן אויך נאָך דער מלאכה, אָבער ווי באַטריבט איז ער געוואָרן, ווען ער האָט דאָ אין איינעם אַ טאָג געפונען אַן אָנהייב פון אַ נייעם פאַרטרעט.

ווער איז דער?

געהימע דערשיטערונגען זענען פאָרגעקומען אינעם חלל פון דער יונגער מאַלערינס חדר, דעם אַדורכגעזאַפּטן מיט ריחות פון פאַרבן און אייפערזיכטיקער ליבע. דער אַרויפגאַנג אויף די טרעפּ צוֹאָ דעם דריטן שטאַק איז נישט געווען פשוט; דער קלונג פונעם גלאַק, אַ מאַדנער קלונג, האָט זיך באַהאַפּטן מיטן האַרץ־קלאַפּ...

אַ יעדעס פאַרטרעט מיט זיין צייט. דאָס אַלטע האָט געמאַכט פּלאַץ דעם נייעם. איבער איר בעט האָט געוויינטלעך געהאַנגען דאָס פנים פונעם לעצטן, דעם זיגער. אַריכות ימים האָט אָבער דער אויכעט נישט געהאַט — און די געליטענע, אַז זיי פּלעגן זיך צו מאַל באַגעגענען אין דער גאַס, האָבן שווייגנדיק פאַרשטאַנען איינער דעם אַנדערן, — אַך, ווי פאַרשטאַנען!

ביז זי האָט זיך סוף כל סוף מיט איינעם צו ווייט אַוועקגעלאָזט און איז געוואָרן זיינע, נאָך זייענדיק כמעט אַ מיידעלע. דאָס פייגעלע איז אַרויסגעפּלויגן פון איר נעסט — און איר מוטערס וועלט איז געבליבן פּוסט. אָבער אַז גאַט האָט זיך דערבאַרעמט אויף דער „פאַרלאָזענער“ מוטער, איז די איינציקע טאַכטער אירע צו איר צוריקגעקומען — אַ טרויעריקע און פאַרצווייפּלטע.

האָט זי זיך אַנטוישט? דאָס הימלישע אין איר האָט נישט געקאָנט סובל זיין דאָס ערדישע? ... אַדער אפשר האָט די צייט אויך זי באַווירקט? — אַט מאַלן איצט אירע פּאָד־קאַלעגן נאָר שקעלעטן און שיידלען און אַלערליי שוידערלעכע בילדער. אַ פאַרטראַכטע, ווי אַ מיוחסדיקע נאַנע, גייט זי אַרום אין איר מיידלשן חדר. די באַזוכן האָבן אויפּגעהערט. נאָר דאָס יינגעלע, דעם שכנס זונדל, דאָס שיינע און קלוגע, קומט צומאַל צו איר אַריין.

און זע — אַ ווונדער: אויך דאָס זעקס־יעריקע יינגעלע האָט זיך אין איר פאַרליבט! ער לאַשטשעט זיך צו איר אויף זיין שטייגער און דריקט אויכעט בפּירוש אויס זיין ליבע.

— קום צו מיר מאַרגן אין דער פּרי, גדעון, איך וועל דיך מאַלן.

קורצע דער ציילונגען

און גדעון איז גאנץ פרי געקומען און אָנגעקלאַפט אין דער טיר פון איר צימער.

— זי שלאָפט נאָך — איז די מוטער געווען אַ פאַרציטערטע — וועק זי נישט!

— אָבער איך וויל זען, ווי אזוי זי שלאָפט... — האָט דאָס יינגלעל שטילערהייט געבעטן.

זי האָט זיך בילד געצייכנט מיט קויל. איר גאַנצן כוח האָט זי אַרײַנגעלייגט אין דער דאָזיקער צייכענונג און ס'איז איר אויך געלונגען, אָנצוכאַפן דעם עיקרדיקן „פינטל“ אין זיינע זעלטענע אויגן. ווי מיט אַ צוואַנג האָט זי געהאַלטן און אויך באַטאַנט די ביז גאַר צאַרטע שיינקייט — און דער באַטראַכטער האָט דערפון נישט געקאַנט אַפרייסן זיינע בליקן.

איבער איר בעט הענגט אַצינד אַ די קויל-צייכענונג און זי רירט דאָס האַרץ פיל מער ווי אַלע „אַקטועלע“ אַרבעטן פון אירע פאַך-קאַלעגן. ווי יענץ יינגל „מילדי העברים“, דאָס אַרויסגעשעפטע פונעם וואַסער... און ס'איז נישט קיין ווונדער, וואָס דער גאַנצער כוח פון איר טאַלאַנט איז איר דאָס מאָל בייגעשטאַנען.

דער פאַרבליבענער...

9.4.65

דער סוחר און דער סופר

דעם ענין פון שרייבן האָט דער סוחר איבערגעלאָזט דעם סופר און ער אַליין, דער סוחר, האָט זיך גענומען צו געשעפטן, וואָס מ'קען זיך ביי זיי אַרויפאַרבעטן; געשעפטן וואָס ברענגען רווחים, וואָרום ער איז בטבע אַ סוחר און ער אַנטלויפט פון יעדער זאַך, וואָס ברענגט נישט קיין פאַרדינסט.

דעם סוחרס אויגן און האַרץ זענען געווענדעט נאָר צום פּראָפיט. נאָר צום פּראָפיט! דעריבער, אין דער רגע, ווען ער דערשמעקט אויך דאָ, אינעם ענין שרייבן, עפעס אַ ריח פון געלט, פאַרוואַנדלט ער זיך און

נעמט זיך צו דעם אויכעט. ווי אין זיינע אנדערע עסקים וועט ער דאָ אויך מצליח זיין און וועט פאַרטרייבן דעם סופר.

די דאָזיקע דערשיינונג שפילט זיך אָפּ פאַר אונדזערע אויגן. דאָס קינאָ! ווער זענען זיי די אַלע אַנאַנימיטעטן, יענע, וועלכע ליפערן דעם בילדער־שטאַף פאַרן פילם? סוחרים און נישט קיין סופרים! און ווער זענען עס אפילו די מחברים פון די גרויסע ראַמאַנען פונעם געוויסן סאַרט, וועלכע זענען די „גוטע סחורה“ פאַרן ביכער־מאַרק — סופרים און נישט קיין סוחרים? יאָ, סוחרים זענען זיי אַלע. קרעמערס פון גע־בורט, וועלכע ווייסן וואָס די וועלט דאַרף. דער ברען צו דער גרויסער הכנסה באַגייסטערט און באַשערט זיי דעם דערצו נויטיקן רו־ה־קודש. אמת, ס'איז דאָ פאַראַן פיל פונעם שונד, אָבער דאָס הייסט נישט, אַז די ריינע, איידעלע שאַפונג איז פאַר זיי אוממעגלעך — דאָס נישט! אָבער דער מצב איז איצט אַזוי, דער קולטור־ניוואָ פון די מאַסן איז דערווייל אַזאַ, אַז נאָר מיטן שונד קען מען מאַכן אַ פאַרמעגן — און דער סוחר, ווי געזאַגט, וועט זיך נישט אָפקערן צו זאַכן, וואָס האָבן נישט אַט די מעלה.

דערפאַר האָב איך זייער מורא, אַז שפעטער אַמאָל, ווען די מאַסן וועלן ווערן אַזוי אַנטוויקלט און פאַרפיינערט, אַז זיי וועלן פאַרלאַנגען דווקא די אמתע, פיינע שאַפונג, אַזוי ווי זיי באַגערן איצט דעם שונד, דהיינו, אַז ס'וועט קומען די צייט פון דער געלייטערטער דיכטונג און זי און נאָר זי וועט רייך מאַכן דעם שאַפער — וועט דער סוחר אויך אַהער אַריינשפרינגען. ווייל וווּ ס'איז געלט — דאָרט איז ער, ער, דער סוחר, וועט דאָן שרייבן די צאַרטסטע און העכסטע זאַכן, וועלכע וועלן אים אַריינברענגען קורחס אוצרות, מיליאָרדן — און דער סופר וועט אויך דעמאָלט שטיין אין דער זייט אָן אַ פרוטה.

18.6.65

אויף אַ דאַטשע

די דריי האָבן זיך געטראָפֿן אויף אַ דאַטשע: צוויי פּערציק־יאָריקע פּאַעטן און דער רייכער זיבעציק־יאָריקער סוחר. צוביסלעכווייז האָבן זיי זיך קעגנזייטיק דערנענטערט, געשמועסט אויף די רו־שטולן אין וועלדל און אויך אין דרייען געשפּאַצירט אין דער שיינער סביבה.

מחמת העפלעכקייט האָבן די שעפּערישע מענשן געדולדעט דעם „טרוקענעם“ געשעפטס־מאַן און ערשט אין פּאַרלויף פֿון די טעג האָבן זיי אָנגעהויבן צו געפינען אַן אינטערעס אין זיינע וואַכעדיקע שמועסן, וועלכע האָבן פּאַרמערט זייערע ידיעות אין „וועלט־זאַכן“ — און אויך אין אים פּערזענלעך, ווייל ער איז, נישט געקוקט אויף זיין עלטער, געווען פֿול מיט קראַפט, פּרישקייט און לעבנס־פּרייד. אַ הויכער, געשטרעקטער בעל־צורה, האָבן עס אוודאי אַט די אויסערלעכע מעלות זיינע אים מיטגע־האַלפֿן צו זיין הצלחה, נאָך זייענדיק אין חוץ־לאַרץ. ער איז ערשט נישט לאַנג געוואָרן אַן אלמן נאָך זיין דריטן ווייב, אַ יונגע פּרוי, וואָס איז געשטאַרבן ביי אַ געבורט.

פּאַרבאַרגן אין האַרץ האָבן זיי דאָך אין אים געפילט דעם פּרעמדן עלעמענט, אַ צווישן אים און זיי איז נישט פּאַראַן קיין געמיינזאַמע גייס־טיקע שפּראַך. צייטנווייז זענען זיי אין זייערע געדאַנקען און באַטראַכטונגן גען אַזוי ווייט אַוועק, אַז זיי האָבן אַזש פּאַרגעסן, אַז ער געפינט זיך נעבן זיי. אַזוי האָבן זיי אַ מאָל, שפּאַצירנדיק פּאַרנאַכט ביים ים־ברעג, זיך פּלוצלינג אין אים דערמאַנט און געקוקט צו אים, כדי זיך צו איבער־צייגן, צי ווערט ער אויך, ווי זיי, באַווירקט פֿון דער ווונדערלעכער שקיעה — און דאָן, זייענדיק געבלענדט פֿון דער אונטערגייענדיקער זון, האָט זיי זיין פנים אויסגעזען אומעטיק, טראַגיש, פֿול מיט טונקעלע פּלעקן, ווי אַ געכאַפּטער ביי אַן עבירה...

אין איינעם אַ פּרימאַרגן זענען צו אים געקומען אורחים פֿון דער שטאָט: זיינע צוויי אויסגעגעבענע טעכטער, שיינע און עלעגאַנטע פּרויען, און מיט זיי אַ סך קינדער זייערע, אַ גאַנצע מחנה.

— זיידע, זיידע!... — איז אויף אים אָנגעפאלן איינער פון די איי-
ניקלעך, אַ ווונדערלעך שיין קינד, און אַרומגענומען זיינע קני.
ביידע נישט-פאַרהייראַטע, איינזאַמע דיכטער, האָבן אויף אים געקוקט
מיט קנאה און בפירוש דערפילט די שטאַרקע לעבנס-כוחות, וועלכע יוירן
אין אים, אין אַט דעם זיבעציק-יאַריקן, נאָך איצטער. זיי האָבן אָנגעהויבן
אים באַזונדערס צו רעספעקטירן און באַווונדערן, ווי מען באַווונדערט
יענע נאַטור-כוחות, וואָס געהערן — אַזוי האָבן זיי געמיינט — צו זיי
און נישט צו אים.

27.8.65

„הער שפינאַזע“

ס'טרעפט זיך, אַז אַ יונגער אַדוואָקאַט, וואָס איז ערשט נעכטן געוואָרן
גראַדואירט, האָט ליב תיכף, אין זיין ערשטן פּראָצעס, אויסצונוצן זיין
רעכט, בעת ער פאַרשט אויס דעם עדות פונעם קעגן-צד — און ווער
עס זאל נישט זיין, פּלאַטאָן אַדער שפינאַזע. ניוטאָן אַדער שעקספיר (ער
שאַנעוועט קיינעם נישט!) טאָ ווענדעט ער זיך צו אים, מעשה תקיף,
אַזוי אַ:

— הער שפינאַזע, כ'בעט אַ ביסל צו באַמיען אייער זכרון און מיר
ענטפערן, צי האָט איר זיך נישט אין יענעם טאָג און אויף יענער גאַס
באַגעגנט מיטן הער ראַזנצווייג — און ער האָט אייך דאָן געזאָגט אַזוי
און אַזוי?...

אַבער אַ מאַל, אין אַזאַ פּאַל, מישט זיך אַריין דער געריכט-פאַרזיצער
און באַמערקט אים, דעם יונגן אַדוואָקאַט, נישט צו פיל צו באַלעסטיקן
דעם עדות.

— ס'טייטש! אַ געריכט... —

קוקט אים דער פאַרזיצער אָן, ווי איינער רעדט:

— גוט, גוט, מיר ווייסן שוין. פון דעסטוועגן, פון דעסטוועגן — —
דעם געריכטס-פאַרזיצערס האַריזאָנטן זענען ברייטער.

17.9.65

אַטעמען אין אַן אַנדערער וועלט

...ער האָט געוואָלט, כאָטש נאָר איין רגע, אַטעמען אין אַן אַנדער וועלט" — אַזוי האָט אויפגעקלערט דער מחבר פון „פאַרברעכן און שטראַף" דעם געמייט-צושטאַנד פון ראַסקאַלניקאָוו, בשעת ער איז געווען געפאַנגען אין דער נעץ פון זיינע שרעקלעכע מחשבות, אין יענער שענק, וווּ ער האָט זיך געטראָפן מיט מאַרמעלאַדאָון און צוגעהערט זיך צו זיין באַקאַנטער דערציילונג.

„אַטעמען אין אַן אַנדערער וועלט" — דאָס איז עס! נישט איין מאָל, ווען מיר זענען מיד פון זיך אַליין און פון אַלץ, וואָס נעמט אונדז אַרום, איז דאָס פאַר אונדז אַ זעליש באַדערפעניש. פון דאַנען איז אויך אונדזער רייסן זיך צו שאַפונגען, וואָס זייערע מחברים זענען, לויטן וואַרצל פון זייער נשמה, פון אונדז גאַר-גאַר ווייט.

דעריבער, אַז ס'קומט צו דיר אַ באַקאַנטער צי אַ פריינד, פרעג אים נישט: ווי אַזוי גייען דייע געשעפטן? וואָס מאַכן דייע בני-בית? ער איז דאָך געקומען צו דיר, כדי צו אַטעמען אַ ביסל אין אַן אַנדערער וועלט, אין דיין וועלט, און דו, צוליב מאַנגל פון פאַרשטאַנד, קערסט אים דווקא צוריק צו זיין אייגענער וועלט — מיט געוואָלד.

כאַראַקטער

„דער מענטש איז כאַראַקטער-שוואַך" — זאָגן מיר געוויינלעך ווי אַ פעלער. אָבער אין פיל פּאַלן איז די דאָזיקע כאַראַקטער-שוואַכקייט נישט אַנדערש ווי צאַרטקייט, איידלקייט, רחמנות. דאַקעגן איז כאַראַקטער-שטאַרקייט צו מאָל נאָר איינפאַכע האַרט-האַרציקייט, גרויזאַמקייט. זאָל זיך דער ערשטער נישט שעמען און דער לעצטער זיך נישט גרויס-האַלטן!

17.12.65

ליטווינאָווס טאַגבוך

אין דאָקטאָר יוסף נדבהס אַ פעליעטאַן: „ליטווינאָוו לערנט רמב"ם", וועלכער גיט זיך אָפּ מיט ליטווינאָווס טאַגבוך, געפינען מיר פיל פּיקאַנטע טע איינצלהייטן, וואָס זענען פאַרגעקומען ביי סאָויעטישע מאַכטהאַבערס. צווישן אַנדערן איז קענטיק, אַז די יידן אין דער אַנפירערשאַפט האָבן נישט ווייניק געליטן צוליב זייער „יידנטום", אַז קאַגאַנאָוויטש האָט אַזש אַ מאַל אויסדריקלעך פאַרגעשלאָגן צו באַגרענעצן די צאַל פון די יידישע אַנפירערס. פיל אינטערעסאַנטס איז פאַראַן אין דעם דאָזיקן עמפינדן-לעכן פונקט און אויך... הומאָר. ווי אַ שטייגער: אויף סטאַלינס באַמער-קונג, אַז „איין ייד מאַכט אַן מער רעש, ווי צען גוים", האָב איך אים גע-זאָגט, אַז איך האָב אַ מאַל געהערט די אייגענע באַמערקונג פון אַ צאַריס-טישן פּאָליציי-אַפיציר, וואָס האָט מיך אַרעסטירט אין ביאַליסטאָק. דע-רויף האָט סטאַלין געענטפערט: „נישט אַלצדינג, וואָס די פאַרשטייער פון דער פּאָליציי אינעם אַמאַליקן רוסלאַנד האָבן געזאָגט, זענען געווען נאָ-רישקייטן". און נאָך און נאָך.

אַבער מער פון אַלץ האָב איך הנאה געהאַט פון יענעם עפיזאָד אין לאַנדאָן, ווען זיי האָבן ביידע, ליטווינאָוו און סטאַלין, אין איינער אַ נאַכט, דאָרט באַטראַכט די דאָקס. „מיר האָבן זיך פאַרוויקלט אין אַ געשלעג מיט עטלעכע שיכורע ענגלישע מאַטראָזן. קובאַ (סטאַלין) האָט זיך אויס-געצייכנט אינעם קאַמף! ער האָט דערלאָנגט די אמתע פעטש און אַני-דערגעוואָרפן אויף דער ערד צוויי מאַטראָסן מיט ווונדערלעכע קלעפּ. איך אַליין בין אַרויס פונעם געקריג מיט צעבראַכענע ברילן און אַ צע-ריסענעם זשאַקעט. איך האָב קובאַן דערמאַנט דעם דאָזיקן אינצידענט און באַמערקט, אַז איך בין אים גורם אַ פאַרגעניגן". „פאַרשטייט זיך, אַז איך געדענק — האָט ער געענטפערט — האָסט מיך מוטיק פאַרטיידיקט. כאַטש דיין באַהאַוונטקייט אין פּויסט-מלאַכּה איז גלייך — נול..."

אין באַקסן, ווייזט אויס, איז ליטווינאָוו געווען שוואַך. ער האָט טאַקע אין דער יוגנט געלערנט „מורה נבוכים", אַבער אינעם דאָזיקן ספר איז נישטאַ קיין זכר פון באַקס.

און איר טרער אויף איר באַק

— וואָס ביסטו אזוי פאַרטראַכט איבער מיר ?

— וועלכע באַק איז דאָס געווען ?

אין איר יוגנט האָט זי געהאַט אַ מאַגער, לענגלעך פנים, מיט אַ שפּיי-ציקן קיין, און זיין גאַנצע געהיימע ליבע האָט זיך דעמאָלט קאַנצענטרירט אויף דער איינער באַק אירער, וועלכע ער האָט אַמאָל געקושט אין אַ בין-השמשות בעת זי איז געווען אַליין, אָן דעם מאַן. די דעריבערונג פון אַט דעם געגנבעטן קוש האָט אים דערנאָך צייטן-לאַנג געשפּייזט און אויסגע-פולט זיין גאַנץ וועזן — און אַט שטייט זי היינט פאַר אים (נאָך פיל יאָרן פון צעשיידקייט) כמעט אָן אַלטע פרוי.

— וואָס דומעסטו אזוי איבער מיר ...?

— וועלכע באַק איז דאָס געווען ...?

— האָסט נאָך נישט פאַרגעסן ...?

— ווי אַ שיכור בין איך דעמאָלט אַוועק פון דיר, איך בין כמעט געפאַלן אויפן וועג. די גאַנצע וועלט, אַלץ, אַלץ האָט זיך דאָן קאַנצענ-טרירט אין יענער באַק... דער גלאַטער, פרישער, שיפער... אַ מאַדנע רויטלעכקייט האָט זיך צעבליט אויף דער חורבה פון איר פנים, און ער האָט געבעטן :

— אַנו-זשע, וועלכע פון ביידע באַקן דיינע איז דאָס געווען ?

די פרוי האָט זיך נישט איינגעהאַלטן און די טרער אויף דער איינער באַק אירער איז געווען דער ענטפער.

113.1.67

דער בריווטרעגער

אַ גן-עדן-רוינקעלע, דאַכט זיך, וווּ אַלצדינג איז דאָ פאַראַן — און פאַרט האָט עס געצויגן די איינווינער אין די מרחקים אַריין. זיי האָבן געקוקט מיט קנאה אויף אַ יעדן פאַרביילויפנדיקן צוג, האָבן איבערגעריסן די אַרבעט אין פעלד, אים נאַכגעקוקט ווייט און חוץ דעם האָבן זיי תמיד

אַרויסגעקוקט אויפן... בריווטרעגער. דאָס גליק וועט, אַזוי־אַרום, קומען פון ערגעץ, פון דער גרויסער וועלט, דורך דער פּאַסט.

— פון וואָנען?

פון אומגעדולד האָבן זיי נישט געקאָנט וואַרטן ביז דער בריוו־טרעגער וועט קומען צו זיי אין שטוב אַריין. טאַג־טעגלעך זענען זיי אים אַנטקעגן־געגאַנגען, ווען ער איז נאָך געווען ווייט. אַט שלעפט ער זיך מיטן פולן טאַש — דער אינוואַליד מיט איין האַנט. אָבער ווי שווער עס איז אים צו דערקאַפּן! דו סטאַרעסט זיך צו באַגעגענען אים אויף אַדעם וועג, גייט ער דווקא מיט אַן אַנדערן וועג. ווי ער וואַלט בכוונה דיך אויס־געמיטן. ער האָט נישט ליב, נישט ליב, אויפגעהאַלטן צו ווערן אין גאַס. איר דאַרפט אויף מיר וואַרטן אין שטוב. איך וועל קומען צו אַ יעדן־איינעם! ווי אַ געוועזענער סאַלדאַט האָט ער ליב אַרדענונג און דיסציפּלין. דער־פאַר קוקט ער נישט אין די זייטן און ער מאַכט זיך נישט הערנדיק, אַז מען רופט אים. אַט איז ער אַריינגעגאַנגען אין אַ ווילע אַריין און דו שטעלסט זיך אַזעק ביים טויער, כדי אים ביים אַרויסגאַנג צו טרעפּן — איצטער איז ער דאָך זיכער אין דיין האַנט — און דו שטייסט און וואַרטסט אַדאָ ביז שפעט — און ער קומט נישט אַרויס! וואָס איז דאָס? האָט ער דאָרט גע'חלש'ט, צי איז ער געשטאַרבן? פּלוצלינג שפּראַצט ער אַרויס ווייט אויפן פעלד, ווי ער וואַלט אַהין אַריבער דורך פאַרבאַרגענע היילן אונטער דר'ערד.

אַזוי האָבן די מענטשן זיך תמיד נאָך אים נאָכגעיאַגט ביז... ביז אין איין זומערדיקן אָונט איז דאָ אויסגעבראַכן אַ שרעקלעכע עפּידעמיע און אויפן באַפעל פון נאַטשאַלסטוואַ האָט מען אַרויסגעפירט די קראַנקע אויסערן דאָרף און זיי דאָרט פאַרשפאַרט אין באַראַקן, וועלכע מ'האַט אייגנס צוליב דעם אויפגעבויט. פאַר די צוריקגעבליבענע, די נאָך געזונ־טע, איז די דערוואַרטונג נאָך היציקער געוואָרן, און אין אַ יעדן פּרימאַרגן זענען זיי אַרויס אין גאַס אַריין און זייערע אויגן האָבן געבלאַנדזשעט אַהין און אַהער און האָבן גענישטערט אינעם נעפּל נאָכן איינהענטיקן בריוו־טרעגער. ווייט־ווייט האָט זיך איינער מיט אַ טאַש אַלץ מער דערנענטערט און געהוידעט מיט... ביידע הענט — ס'איז נישט ער!

קורצע דער ציילונגען

און יענע אין די באַראַקן? אויג אויף אויג אַקעגן דעם טויט, איז ביי זיי די עיקר-שוועריקייט געווען אַדאָס, וואָס זיי זענען אַרויסגעריסן געוואָרן פון זייער וועלט אין מיטן וואָרטן. ווען מ'וואָלט זיי געלאָזט כאַטש נאָך אַ טאָג צי צוויי אַרויסגיין אין דרויסן, וואָלטן זיי דאָן שוין באַשטימט דערהאַלטן די דערוואַרטעטע פּאַסט, די דערוואַרטעטע פּאַסט... ביז אין איין פּרימאַרגן האָט מען צו זיי געברענגט אַ נייעם קראַנקן — און אַ מאַדנע באַרויִקונג האָט זיי אַלע פאַרכאַפט. אין איינעם מיט אַדעם חולה איז נישט שווער צו שטאַרבן, וואָרום דאָס איז געווען... דער בריוו-טרעגער!

אַוועק מיטן ווינט

ווער האָט עס געזאָגט, אָז פּקידים, בוכהאַלטערס און בכלל אַמטס-מענטשן — זענען „טרוקענע“ מענטשן אָן אַ באַציונג צו האַרץ-ענינים, צו זאַכן פון פּאָעזיע? עס איז פּאַלש. נאָך אין אייראַפּע האָב איך געקענט באַנק-באַאַמטע, פּאַסט-באַאַמטע, וואָס זייער באַציונג צו פּאָעזיע און צו מוזיק איז געווען זייער אינטיים. צווישן זיי אַפילו אַליין פּאָעטן און קאַמ-פּאָזיטאָרן. אַט זיצן זיי ביי זייערע טישן, סאַמע פּראַקטישקייט און וואַכע-דיקייט, אָבער יעדער איינער פון זיי האָט אַ באַהאַלטן ווינקעלע, וווּ ער איז אַ... דיכטער. נישט גרינגשאַצן!

דערפאַר זאָל מען זיך גאַרנישט ווונדערן, אויב אַ מנהל פון איינעם פון די עפנטלעכע אינסטיטוציעס, דאַכט זיך, אַ האַרטער מענטש, אַ פאַר-טוענער אין זיין באַטריב און פאַך, ווערט זייער גערירט, ווען ס'קומט צו אים אין שטוב אַריין איינער פון די נייע עולים און גיט זיך צו דער-קענען ווי אַ שטעטישער זיינער פון ערגעץ אַ לאַנד (אַזוינע ווונדערלעכע באַגעגענישן מיט חברים פון אונדזער יוגנט און קינדהייט זענען דאָ גאַר-נישט זעלטן. אַ קיבוץ גלויזות!).

אויפגערודערט ביו צום גרונט באַשטורעמט ער דעם גאַסט:
— געדענקסט דעם אַרצט, דעם דאַקטאָר זרחי? דעם משוגענעם מרדכי, געדענקסטו? די שניי-פעלדער און די וועלף אין די נעכט? גע-

דענקסט שמעונען, דעם קרעמער און זיין טאכטער קריינע, דאס שווארציג-
קע מיידל?...

— די „מרשעת“?...

— יא, יא, די „מרשעת“! אזוי האבן זי דאך אלע גערופן. ווארום
אזוי גרויס ווי איר שיינקייט, אזוי גרויס איז אויך געווען איר רשעות.
געדענקסטו?

אזוי האט זיך דער פארשוין אוועקגעלאזט ווייטער, ווייטער, זיך
אלץ מער באגייסטערט און ער האט זיך אפילו נישט אפגעהאלטן פון אט
דעם צוגאב:

— אַ מאָל בין איך גאַנץ פרי געשיקט געוואָרן צו זיי אין הויז
אַריין און איך האָב זי געזען, אַט די קריינע, אויף איר געלעגער פאַרזונקען
אין שלאָף נישט צוגעדעקט — אין דער טונקלקייט פונעם פרימאָרגן...
כ׳בין געווען אַ דרייצן־יעריק יינגל. ס׳זענען פון דעמאַלט שוין אַריבער
אַ פינף און דרייסיק יאָר. וועלטן האָבן זיך אינצווישן איבערגעקערט. אָבער
דאָס קען איך ביו היינט נישט פאַרגעסן!

ער איז נישט מיד געוואָרן, נאָך פיל, פיל צו שעפן פון יענער וויי-
טער, לעגענדאַרער פאַרגאַנגענהייט און זיין פנים האָט זיך צעפלאַמט מיט
אַ מין העכערן עקסטאַז. וואָס פאַר אַ ווונדערלעכע באַגעגעניש! מיט ווע-
מען, מיט וועמען וואָלט ער נאָך געקענט אזוי רעדן איבער אַט דעם
אַלעמען?

סוף כל סוף איז פאָרן גאַסט געקומען די צייט אוועקצוגיין. איז ער
אויפגעשטאַנען און געזאַגט:

— איך מוז מודה זיין, אַז אייגנטלעך בין איך צו דיר געקומען צוליב
אַ בקשה. אפשר קענסטו מיר פאַרשאַפן עפעס אַן אַרבעט אין דייך מוסד?
איך בין גרייט אַלצדינג, אַלצדינג צו טאָן, אפילו פאַר זייער אַ מינימאַלן
לויף, אַבי איך זאָל האָבן עפעס אַן אָנהאַלט...

די קינדהייט־וועלט איז חרוב געוואָרן אין איין אויגנבליק. די שניי-
פעלדער, די וועלף, די שיינע קריינע די „מרשעת“ — אלץ, אלץ איז פלוצ-
לינג אוועק מיטן ווינט.

אינה אלט :

5	. . . . . די צוויי הענער .
8	. . . . . דאָס ערשטע דאָרף
10	. . . . . לעמבערג 1905 .
12	. . . . . דער קאַמף .
14	. . . . . איין האָרן .
15	. . . . . אַ מלחמה .
15	. . . . . פסח אַ מאָל ביי יידן .
17	. . . . . דירעקטאָר וואָלף .
20	. . . . . די היסטאָריע אַליין
21	. . . . . נעכט אָן שרעק .
22	. . . . . „וואָרשע איז גישט מאַסקווע“
23	. . . . . ווילדע יינגלעך .
24	. . . . . פון דיינע ברעיר אַנטלויף
25	. . . . . דער באַריר .
25	. . . . . „נאַלאָג“
26	. . . . . אינעם שווייס פון זייער פנים
27	. . . . . שוואַרץ (פון דער שטייער־מאַרק־צייט)
29	. . . . . דער בעל־תפילה פון מיינע קינדער־יאָרן
29	. . . . . אַ געוויין, וואָס האָט געהאַלפן
30	. . . . . דער שוסטער .
32	. . . . . דער איינער (נאָך פון יענער שטייער־מאַרק־צייט)
36	. . . . . דער נגזל
37	. . . . . „פאַטער!“ . . . . .
40	. . . . . אַליין .
41	. . . . . אל תאמין בעצמך .
43	. . . . . אומעטיקע שטיינער
44	. . . . . אונדזער איינגעפאַלענע סוכה
45	. . . . . דאָס איז עס .
47	. . . . . דריי האָבן דערציילט .
49	. . . . . אינעם בלאַען ים (1937 אין שטייער־מאַרק)
50	. . . . . אַן אייזל הירזשעט

51	. . . . .	זכרון יעקב .
52	. . . . .	א ב י ב ה .
54	. . . . .	ד ב ו ר ה .
55	. . . . .	צ פ ת .
57	. . . . .	אין מיטן פעלד .
58	. . . . .	דער אַכצן־יאָריקער
59	. . . . .	על־עלמין .
59	. . . . .	איינער האָט געוויינט
60	. . . . .	א ב י ש ג .
62	. . . . .	מדינה .
63	. . . . .	אַ קיבוץ אין עמק
64	. . . . .	דער אינסטאַלאַטאָר
66	. . . . .	דער אַלטער אַפטייקער .
66	. . . . .	לייכטער
67	. . . . .	דער צוויק .
67	. . . . .	אַן אם בישראל
69	. . . . .	צווישן „פּאַראַן“ און „נישטאַ“
70	. . . . .	לא לישון, לא לישון!....
72	. . . . .	א. נ. גנעסין און זיינע מיידלעך
73	. . . . .	דאָס איז ליבע !
73	. . . . .	פאַר אונדז...
74	. . . . .	פון מעזריטש ביז סומעל
76	. . . . .	דורך אַ ליטעראַרישע פּריזמע
77	. . . . .	ס'ערשטע באַגעגעניש אונדזערס
78	. . . . .	פּאַעזיע אין דער פּראָזע
78	. . . . .	„צו אויפּאַטעמען אין אַן אַנדער וועלט
79	. . . . .	בריוו פון שרייבערס
80	. . . . .	ק א פ ק א
81	. . . . .	מאַפּאַאַנס אַ גוזמא
81	. . . . .	„גזלנים זענט איר“
83	. . . . .	בן־ציון כ"ץ .
84	. . . . .	פאַרשטאַפּטע אינספּיראַציע־קוואַלן
86	. . . . .	דער מענטש איז גוט

88	. . . . .	די צוויי זקנים . . . . .
90	. . . . .	זיי זענען אויך געווען יידן . . . . .
91	. . . . .	די באַבע און דאָס אייניקל . . . . .
92	. . . . .	מענדעלע, געשילדערט פון י. ד. בערקאָוויטש . . . . .
93	. . . . .	ק א ר א ל ע נ ק א . . . . .
95	. . . . .	שאל טשערניכאָוסקי . . . . .
96	. . . . .	דעם דיכטערס מוטער . . . . .
97	. . . . .	דערהויבענע רגע'ס . . . . .
98	. . . . .	דאָס אייניקל . . . . .
100	. . . . .	אַ בראשית-מיידל . . . . .
101	. . . . .	מ'טאר נישט . . . . .
102	. . . . .	געעפנט די אויגן (פון די ענגלישע צייטן) . . . . .
103	. . . . .	צום ים, צום ים... . . . .
103	. . . . .	דעם דאָקטערס מאַמע . . . . .
106	. . . . .	זאָג מיר... . . . .
107	. . . . .	דעם יינגלס מוטער . . . . .
108	. . . . .	אין דער באַן . . . . .
108	. . . . .	אויך דו... . . . .
109	. . . . .	אין מקלט . . . . .
110	. . . . .	אַן אַפגעכאַפט טעלעפאָן-געשפרעך . . . . .
111	. . . . .	פאַר וועמען ? . . . . .
114	. . . . .	„איך האָב ליב מיין פאָך“ . . . . .
115	. . . . .	„אם זרחה השמש עליו“ . . . . .
115	. . . . .	ריינע מוזיק . . . . .
116	. . . . .	אויף איין ערד־באַל . . . . .
117	. . . . .	און געווען איז עס אין פורים... . . . .
118	. . . . .	איצט האָט ער געוואָסט . . . . .
119	. . . . .	וועגן דער אַבסטראַקטער מאַלעריי . . . . .
119	. . . . .	אַ נס . . . . .
121	. . . . .	דאָס האַרץ . . . . .
123	. . . . .	אַ שמייכל . . . . .
124	. . . . .	אַ פרעמד קינד . . . . .
124	. . . . .	פליענדיקע טעלערס... . . . .
125	. . . . .	ציגיינערס . . . . .

126	. . . . .	פון וואס? ...?
126	. . . . .	די צוויי פאעטן .
127	. . . . .	דער טינטער .
128	. . . . .	קינסטלערס .
129	. . . . .	„גישטא וואס צו זען“
131	. . . . .	די שיינע סקולפטאָרין .
131	. . . . .	דעם מענטש האָב איך געקושט
133	. . . . .	טרערן .
135	. . . . .	„טאָטשיוו!“ ...
136	. . . . .	דאָס יינגל .
137	. . . . .	די מאַלערין .
137	. . . . .	פּרילינג
138	. . . . .	י ת ר ו .
140	. . . . .	דער אומפאל
140	. . . . .	אַראַפגעלאָזט דעם קאַפּ
141	. . . . .	קאַרטן־שפילערס .
141	. . . . .	דער פּאַליציי־הונט
142	. . . . .	אין גן־החיות
144	. . . . .	דער פידל .
145	. . . . .	דער פאַרבליבענער
146	. . . . .	ווער איז דער ?
147	. . . . .	דער סוחר און דער סופר
149	. . . . .	אויף אַ דאָטשע .
150	. . . . .	„הער שפינאָזע“
151	. . . . .	כאַראַקטער .
152	. . . . .	ליטווינאַווס טאַגבוך
153	. . . . .	און איר טרער אויף איר באַק
153	. . . . .	דער בריווטרעגער
155	. . . . .	אוועק מיטן ווינט .